469 10

Michel Tournier

Picătura de aur

Laureat al Premiului Goncourt în 1970 pentru *Regele arinilor*, membru al Academiei Goncourt, Michel Tournier este cunoscut publicului român prin traducerea unei „robinsonade" moderne : *Vineri sau limburile Pacificului.*

Tema cărții de față este aceea a imigrantului, a peripețiilor tragi-comice ale tînărului berber Idriss, venit la Paris în căutare de lucru. Acest picaro al zilelor noastre, asemeni unui nou Candide, descoperă cu uimire și nevinovăție fragilitatea și perniciozitatea unei civilizații bazate pe reclamă și pe distrugerea oricăror valori morale.

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

ISBN 973 - 34 - 0058 - 0

Lei 9,50

Clubul cărții digitale 2022

MICHEL TOURNIER

Picătura de aur

1989

MICHEL TOURNIER

Picătura de aur

Colecția GLOBUS / Editura Univers

GLOBUS

Michel Tournier

Picătura de aur

În românește de
BOGDANA SAVU

EDITURA UNIVERS

București
1989

COPERTA COLECȚIEI : ION STATE
Grafica : Anna-Maria Orban. Ilustrația : Dan Stanciu

MICHEL TOURNIER
LA GOUTTE D'OR
© Éditions Gallimard, 1985

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS.

Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Coli de tipar : 7,75
Bun de tipar : 12 august 1989

Tipărit sub cd. 5167/989 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Str. Mioriței nr. 27
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ISBN 973-34-0058-0

Eşti într-atît de mult ceea ce pari
a fi, încît nu înţeleg ceea ce spui.

THOMAS JEFFERSON

O PLOAIE DE PIETRE se abătu asupra turmei rebele, mereu gata-gata s-o ia razna prin grohotişuri, şi aduse înapoi caprele în masa compactă şi docilă a oilor. Idriss îşi mîna turma micuţă înspre curba roşiatică a dunelor, mai departe decît o făcuse în ajun şi cu două zile în urmă. În săptămîna dinainte se înţelesese cu Baba şi Mabruk să-l însoţească, promiţîndu-le că se va revanşa, iar zilele trecuseră ca un vis. De-acum, însă, tovarăşii lui trebuiau să rămînă la grădină, să-şi ajute tatăl la scosul nisipului din pîrîiaşele pentru irigaţii. La cincisprezece ani, Idriss nu mai avea vîrsta la care să poată mărturisi că teama de singurătate îi dădea parcă aripi la picioare şi nu-l lăsa să se aşeze la umbra unui arbust sălbatic aşteptînd să se scurgă orele, aşa cum făcuse împreună cu tovarăşii lui. Ştia, fără îndoială, că vînturile din pustietăţile vecine nu sînt duhuri rele care răpesc copiii obraznici şi imprudenţi. Aşa era în poveştile spuse de bunica lui, desigur, în virtutea unei tradiţii orale ce se trăgea de pe vremea cînd nomazii îi jefuiau pe locuitorii oazelor. Această legendă însă i se întipărise adînc în suflet şi strălucirea înşelătoare a primelor raze pe lacul el Ksob, goana speriată a unui varan izgonit din culcuşu-i de

nisip de tălpile lui goale, zborul alb al unei cucuvele rătăcite în lumina dimineții, toate îl îndemnau să caute cît mai repede o apropiere umană. Mînă animalele spre răsărit cu gîndul de a-l întîlni pe Ibrahim ben Larbi, unul din păstorii triburilor seminomade Șaamba, așezate de-a lungul ergului Er-raui și care își cîștigă existența avînd grijă de turma de cămile din oază, primind în schimb tot laptele și jumătate din puii de-abia fătați.

Idriss știa că nu-și va găsi prietenul în tabăra ale cărei corturi scunde și negre ocupau Ogla Meluan, zonă bogată în puțuri, majoritatea fiind, ce-i drept, surpate, dar reușind să acopere nevoile populației. Într-adevăr, animalele păsteau pe o întindere de douăzeci de kilometri, împărțite în turme de cîte o duzină de adulți și tot atîția pui, fiecare turmă fiind păzită de cîte un băiat ce-și avea fîntîna lui proprie. Idriss o luă mai spre nord, în direcția defileului stîncos, dincolo de care începea domeniul lui Ibrahim. Pe regul arid, pe care din loc în loc era aruncat cîte un smoc de săricică și de laptele cucului, vîntul dinspre miazăzi sculptase cu finețe dîre lungi în nisipul roșiatic. Idriss nu mai trebuia să sîcîie animalele ca să le silească să înainteze. Apropierea de puțul Hassi Urit — puțul lui Ibrahim — acționa ca un magnet invizibil asupra oilor, care grăbeau pasul, îndemnînd și caprele din urma lor. Nu se zăreau însă decît siluetele contorsionate ale unor rădăcini uscate și cîteva dîmburi presărate cu abesqui pe care puii de cămilă se că-

țărau dintr-un salt. Curînd, Idriss văzu decupîndu-se pe faleza cenușie a ergului profilul în formă de umbrelă al acaciei care ținea umbră puțului. Mai avea încă doi kilometri pînă acolo, cînd trebui să ridice o cămilă ghemuită pe pietriș și care, de bună seamă, era bolnavă. Animalul scoase un mormăit tînguitor și, șchiopătînd, o luă la trap înaintea turmei. Idriss era mulțumit să se înfățișeze înaintea păstorului Șaamba cu o cămilă pe care poate altfel ar fi pierdut-o.

Relațiile dintre cei doi adolescenți erau simple și univoce : o admirație amestecată cu oarecare teamă din partea lui Idriss, o prietenie protectoare și condescendentă din partea lui Ibrahim. Pentru că era nomad, pentru că se descurca de unul singur și era păstor de cămile, Ibrahim nutrea pentru locuitorii oazei un dispreț plin de îngăduință, deloc temperat de faptul că muncea pentru ei și că ei erau cei ce îl întrețineau. În atitudinea lui era ceva din amintirea unui trecut glorios, în care oazele și sclavii care le cultivau constituiau laolaltă proprietatea seniorilor nomazi. De altfel, acest băiat cu purtări oarecum ciudate de-atîta căldură și singurătate nu se temea nici de Dumnezeu, nici de diavol și știa să tragă folos chiar și de pe urma aridității deșertului. Cu singurul său ochi — stîngul, căci dreptul îi rămăsese agățat în spinii unei păduri de arbori de cauciuc în care i se năpustise cămila — putea să distingă de la o distanță de doi kilometri goana unei gazele sau apartenența tribală a unui păstor de măgari. Picioarele lui

zdravene și uscătive puteau să meargă douăzeci și patru de ore încontinuu, fără apă și fără curmale. Se orienta, fără să greșească vreodată, noaptea sau în timpul furtunilor de nisip. De altfel, se pricepea să schimbe direcția vîntului, înfigînd într-o țepușă un scarabeu sacru și orientînd în direcția dorită mișcarea nestăpînită a picioruşelor acestuia ce se zbăteau în gol. Putea să repereze drumul unei furnici, ajungea la mușuroi și îl sfărîma dintr-o lovitură de picior. Obținea astfel o masă copioasă golind conținutul galeriilor, în ciuda faptului că locuitorii din Tabelbala se temeau de aceste vietăți, căci adăpostul lor subteran le punea în legătură cu duhul cel rău. Idriss era deseori înfricoșat de nelegiuirile lui. Nu ezita să bea din picioare, ținînd ulciorul cu o singură mînă, deși, ca să poți bea, trebuie să te sprijini cu un genunchi de pămînt și să apuci recipientul cu amîndouă mîinile. Vorbea deschis despre foc, invocînd astfel cu îndrăzneală iadul, pe cînd locuitorii oazei foloseau cu prudență locuțiuni ca „bătrînelul care trosnește“ sau „făcătorul de cenușă“. Nu ezita nici măcar să arunce apă peste flăcări, ceea ce înseamnă profanare. Idriss îl văzuse într-o zi înfruptîndu-se dintr-un creier de oaie, care la Tabelbala se îngroapă, căci cel care îl mănîncă înnebunește, la fel de sigur ca și dacă și-ar mînca propriul creier.

Urmînd cămila șchioapă, ajunse la umbra acaciei unde constată absența lui Ibrahim. Animalele acestuia se înghesuiau în jurul micului bazin circular alimentat de jgheabul fîn-

tînii, în care se mai afla puțină apă amestecată cu nisip. Ar fi putut rezista fără apă pînă seara, dar bazinul constituia un punct de atracție ce le împiedica să se împrăștie.

Unde era Ibrahim ? Să-și fi dus oare cămilele spre vreo pășune îndepărtată apărută la cîteva ore după o furtună ? Idriss îi caută urma în jurul copacului, dar pămîntul era brăzdat de amprentele mari ale copitelor de cămilă amestecate cu cele mici ale caprelor și oilor. Atunci, îndepărtîndu-se de puț, descrise un arc de cerc străduindu-se să găsească un indiciu al direcției în care o pornise Șaamba. Descoperi astfel urma neregulată lăsată de un varan, steluțe minuscule ce trădau țopăitul unui șoarece săritor, urma triunghiulară, destul de veche, a unui fenec în galop. Dădu ocol unui bloc de bazalt care, cu întunecimea lui, despica regul din ce în ce mai orbitor pe măsură ce soarele se ridica la orizont. Și în clipa aceea descoperi o urmă atît de neașteptată încît în mintea lui se făcu brusc un gol. Nu se mai gîndi nici la Ibrahim, nici la cămilele lui, nici măcar la propria sa turmă. Nu mai exista nimic în afara celor două dîre ușor zimțate care săpau în solul alb niște șanțuri mici, vizibile cît puteai cuprinde cu privirea. O mașină, un automobil, despre care nu vorbise nimeni în oază, apărea din noapte cu o întreagă încărcătură de bogății materiale și de mister omenesc ! Idriss, surescitat la culme, o luă la fugă pe urmele vehiculului care gonea spre vest.

Soarele strălucea în înaltul cerului cînd, în aerul tremurător din cauza căldurii emanate de pămîntul încins, Idriss zări, alunecînd printr-o pădurice de tamarini, silueta greoaie a unui Land Rover. Nu mergea cu viteză prea mare, dar Idriss nu avea nici o șansă să-l ajungă. De altfel, nici nu-i trecea prin cap așa ceva. Mut de uimire și sfială, se opri și curînd oile și caprele îl înconjurară. Land Rover-ul, schimbîndu-și direcția către nord, mergea acum pe drumul spre Beni Abbes. În cinci minute avea să se facă nevăzut. Ba nu. Uite că a încetinit. A început să se întoarcă. Prinse din nou viteză și se năpusti către el. La bord se aflau două persoane, un bărbat la volan și lîngă el o femeie, căreia Idriss nu-i distinse la început decît părul blond și ochelarii mari, negri. Mașina frînă. Femeia își scoase ochelarii și sări jos. Părul îi sălta pe umeri ca o pînză decolorată. Era îmbrăcată cu o bluziță kaki foarte decoltată și cu un șort peste măsură de scurt. Idriss remarcă și balerinii aurii și se gîndi că, încălțată cu așa ceva, nu avea cum să ajungă prea departe pe pietroaiele din jur. În mînă ținea, amenințător, un aparat de fotografiat.

— Hei, puștiule! Nu te mai mișca atîta, vreau să te fotografiez.

— Ai putea măcar să-l întrebi și pe el dacă vrea, bombăni bărbatul. Unora nu le place treaba asta.

— Cine vorbește! răspunse ea.

Idriss trăgea cu urechea și încerca să-și amintească bruma de franceză pe care o știa

ca să înțeleagă ce se spunea. Era evident că el era obiectul unei discuții între bărbat și femeie, dar faptul că femeia era cea care se interesa de el îl tulbura.

— Nu-ți face iluzii, o ironiză bărbatul. Se uită mai mult la mașină decît la tine!

Într-adevăr, această mașină era impunătoare, chiar și așa, bondoacă și albă de praf, plină de rezervoare, roți de rezervă, cricuri, extinctoare, cabluri de remorcat, lopeți, unelte pentru despotmolit. Bun cunoscător al deșertului, Idriss admira acest vehicul de cursă lungă care aducea pe departe cu cea mai bine echipată cămilă. Oamenii care posedau o mașină atît de impunătoare nu puteau fi decît niște seniori.

— Nu-mi fac iluzii, răspunse femeia, dar cred că pentru el nu e nici o diferență. Și mașina, și noi, facem parte din aceeași lume străină. Noi doi sîntem niște emanații ale Land Rover-ului.

Armase aparatul de fotografiat de mai multe ori și îl îndreptase din nou asupra lui Idriss și a oilor lui. Acum îl privea zîmbind și, lăsînd deoparte aparatul, părea că în sfîrșit îl vede în chip firesc.

— Dă-mi fotografia.

Erau primele cuvinte rostite de Idriss.

— Vrea fotografia lui, e normal, nu-i așa? interveni bărbatul. Vezi, ar trebui să avem mereu la noi un aparat cu developare instantanee. Bietul puști va avea o decepție.

Femeia pusese aparatul la loc în mașină. Scoase din ea o hartă învelită într-un cadru de celofan și se apropie de Idriss.

— Imposibil, băiete. Filmul trebuie developat și apoi tras pe hîrtie. Fotografia o să ți-o trimit eu. Uite, acum sîntem aici, la Tabelbala. Pata asta verde este oaza ta. Mîine vom fi la Beni Abbes. Apoi la Beșar. Pe urmă la Oran. Acolo ne așteaptă un car-ferry. Douăzeci și cinci de ore pe mare. Marsilia. Opt sute de kilometri pe autostradă. Paris. Și de-acolo, îți trimit fotografia. Cum te cheamă ?

După ce Land Rover-ul dispăru lăsînd în urmă un nor de praf, Idriss nu mai era chiar același om. La Tabelbala nu exista decît o singură fotografie. În primul rînd pentru că locuitorii oazei sînt prea săraci pentru a se gîndi să-și facă fotografii. Apoi, pentru că acestor berberi musulmani le este teamă de poze. În mintea lor, ele au o forță malefică și, într-un fel, materializează deochiul. Totuși, această unică fotografie contribuia la prestigiul caporalului Mogadem ben Abderrahman, unchiul lui Idriss, care se înapoiase din campania din Italia cu o citație și cu crucea de război. Citația, crucea de război și fotografia erau puse la vedere pe unul din pereții colibei lui și, în fotografia crăpată și cam neclară, îl puteai recunoaște pe caporal, plin de tinerețe și ardoare, alături de doi camarazi cu figuri joviale. Pînă acum, la Tabelbala nu exista decît o fotografie, gîndea Idriss, de-acum înainte va mai exista una, și aceea va fi a mea.

Pe regul alb, mergea repede și cu pași mărunți înspre acacia cea mare de la Hassi Urit. Sufletul îi era plin de aventura prin care tocmai trecuse și se bucura dinainte gîndindu-se cum avea să se laude în fața lui Ibrahim. Chiar o să se laude? Ce dovadă avea? Măcar dacă i-ar fi dat fotografia! Dar nu era așa. La ora asta, fotografia lui mergea spre Beni Abbes, închisă în cutia aparatului, care, la rîndul lui, era închis în Land Rover. Pe măsură ce Idriss înainta, mașina devenea și ea la fel de ireală. În curînd avea să părăsească urmele lăsate de cauciucuri. Peste puțin timp nu va mai exista nimic care să demonstreze că întîlnirea cu Land Rover-ul fusese adevărată.

Cînd ajunse la Urit, Ibrahim îl întîmpină, ca întotdeauna, cu o ploaie de pietre. Nici asta nu se întîmpla între locuitorii oazei. Pentru ei, simplul gest de a lua o piatră în mînă este un semn de ostilitate, o amenințare care, din fericire, este destul de departe de a fi dusă pînă la capăt. Pe Ibrahim îl amuza îndemînarea diabolică pe care o dobîndise țintind cu piatra încă din fragedă copilărie. Nimerea fără greș un corb în plin zbor, un fenec în goana mare. Acum, văzîndu-și prietenul apropiindu-se, se juca, în semn de bun venit, făcînd nisipul să țîșnească la dreapta, la stînga, în față și pînă la picioarele sale, nu atît în speranța de a-l înfricoșa — Idriss știa de mult că nu are de ce să se teamă — ci pur și simplu pentru a-și manifesta bucuria de a-l revedea, într-o formă care amesteca agresivitatea cu însușirile lui naturale. Se opri atunci cînd distanța dintre el

și Idriss deveni prea mică pentru ca jocul să mai prezinte vreun interes.

— Vino-ncoace ! îi strigă. Am ceva nou să-ți spun !

Ia te uită ! Frumos din partea lui Ibrahim ! El, Idriss, avusese o întîlnire nemaipomenită. Fusese supus încercării cu fotografia și, pe deasupra, de către o femeie blondă, ceea ce îl făcuse pe neașteptate egal cu caporalul Mogadem și, uite, două ceasuri mai tîrziu, tot Ibrahim avea ceva nou să-i spună !

— Am o cămilă care stă să fete la puțul Hassi el Hora. La un ceas de-aici. Apa e clocită, dar cămila trebuie adăpată. Mergem să-i ducem lapte.

Vorbea o berberă în fraze scurte, repezite, ce păreau tot atîtea lătrături poruncitoare. În acest timp, singurul său ochi sclipea ironic, fiindcă Idriss nu era decît un biet nătărău din oază, supus, blînd, dar care nu se putea compara cu un păstor de cămile Șaamba. Un mascul bătrîn se încordă și dădu drumul pe nisip unui jet de urină. Ibrahim profită ca să-și clătească mîinile, căci un Șaamba nu mulge cu mîinile murdare. Apoi răsuci o femelă ca să o așeze în poziție bună pentru muls și începu să desfacă plasa care îi punea ugerul la adăpost de puii turmei. După care începu, în sfîrșit, să mulgă, stînd într-un picior, cu cel stîng sprijinit în genunchiul drept și ținînd în echilibru pe coapsa stîngă un ulcior de argilă.

Idriss privea cele două jeturi care țîșneau pe rînd în vas. În starea lui de subnutriție permanentă, era chinuit de dorința pe care i-o in-

spira lichidul acela alb, cald și viu, ce i-ar fi putut domoli în același timp și foamea, și setea. Femela își mișcă urechile mici, de urs și, deschizîndu-și anusul, lăsă să curgă pe partea interioară a coapselor o diaree verde, dovadă de, încredere și abandonare care înlesnea, totodată, și coborîrea laptelui.

Ibrahim se opri din muls atunci cînd socoti că avea destul lapte ca să umple una din cele două tigve goale, cu capac, ce se fixează pe șoldul cămilei, într-o plasă din fibră de palmier. Se apropie apoi de masculul cel bătrîn și, cu un simplu strigăt gutural, fără să fie nevoie să-l atingă, îl făcu să se lase în jos. Apoi se aruncă pe spinarea lui, cu spatele rezemat de cocoașă, iar în față îl așeză pe Idriss. Cămila se ridică, behăind nemulțumită și o porni îndată la goană către nord. După ce străbătură o întindere de pămînt roșiatic acoperit cu arbuști piperniciți, urcară cale de mai mulți kilometri prin albia unui ued [1]. Sculptat de apă — o apă care, se vedea bine, nu mai cursese de ani de zile pe acolo — solul era acoperit cu plăci mari, netede și întărite ce crăpau brusc sub copitele late ale cămilei. În mai multe rînduri, nu mult lipsise ca cei doi călăreți să fie aruncați la pămînt. Animalul mîrîia de furie, așa că trebuiră să meargă în pas mai domol. Dar cămila se opri de-a binelea la poalele unei stînci de bazalt sub care adulmecase prezența unei „guelta". Ibrahim o lăsă să bea din apa cenușie în care mișunau insectele.

---

1 Curs de apă intermitent (în Africa).

Cămila își înalță capul, tristă și orgolioasă, deschise botul șiroind de apă și scoase un behăit ce împrăștie miros de sare și de sulf. Apoi o luă din nou la goană. Pe măsură ce se apropiau de Hassi el Hora, Idriss simțea mai tare neliniștea și nerăbdarea de care era cuprins tovarășul său. Instinctul, care niciodată nu-l înșelase, îl avertiza pe păstorul Șaamba că în aer plutea nenorocirea.

Prezența unui puț nu era marcată decît de o simplă ridicătură de pămînt — resturile foarte vechi și pietrificate ale săpăturilor. Fără bazin, fără zid împrejmuitor, fără ghizduri, numai o gură rotundă ce se căsca, primejdioasă, la nivelul solului. O colibă șubredă, din prăjini legate între ele cu frunze de palmier, era o dovadă cum că păstorii cunoșteau totuși această sursă de apă și că uneori veneau aici să se odihnească, la adăpost de soare, după ce-și adăpau vitele. În clipa aceea, locul era pustiu. Totuși, încă de foarte departe, Ibrahim distinse, cu singurul său ochi, silueta plăpîndă și roșiatică a unui pui de cămilă nou-născut, părăsit între puț și adăpost. Presimțirile sale cele mai negre se adevereau.

Sări de pe cămilă și alergă înspre marginea puțului. Idriss îl văzu năpustindu-se pe grinda cea mai accesibilă a șarpantei interioare ce susținea pămîntul de pe margini și apoi culcîndu-se pe ea, ca să poată cerceta mai bine fundul apei. Nu mai era nici o îndoială. Însetată în urma nașterii, cămila se apropiase de marginea puțului și căzuse în gol. În clipa aceea puiul scoase un behăit tînguitor și mama

sa îi răspunse: din gura puțului urcă un geamăt amplificat parcă de un uriaș tub de orgă. Idriss se aplecă la rîndul lui peste marginea puțului. La început nu deslușì decît grinzile încîlcite ce fixau armătura pereților. Dar cînd ochii i se mai obișnuiră cu întunericul, printre reflexele luminoase și unduitoare distinse o siluetă întunecată culcată pe o parte, pe jumătate cufundată în apă. Și, un punct minuscul în marginea acestui tablou sinistru, zări imaginea propriului său cap, încordat și viu pe azurul adînc al cerului.

Ibrahim se ridicase și alerga înspre colibă, de unde se întoarse cu o frînghie de piele împletită.

— Cobor să văd dacă vita e rănită, explică el. Dacă nu e, mai chemăm niște păstori să ne-ajute și-o să-ncercăm s-o scoatem de-acolo. Dar dacă are un picior rupt, trebuie omorîtă.

Apoi, după ce fixă un capăt al frînghiei de un colț de piatră, își dădu drumul înăuntru. Cîteva clipe nu se mai auzi nimic. Curînd, însă, vocea lui se înălță ca un ecou venind dintr-o grotă.

— Are un picior rupt. Îi tai gîtul și pe urmă o fac bucăți. Tu o să le tragi afară. Ia întîi hainele mele.

Idriss scoase la suprafață o legăturică de boarfe zdrențăroase. Apoi rămase în așteptare, fără a încerca să vadă oribilul lucru pe care îl săvîrșea păstorul Șaamba la douăzeci de metri sub pămînt, în apa nămoloasă.

Cămila cea mare se apropiase de pui și, după ce-l adulmecase îndelung, începuse să-l lin-

gă drăgăstos. Idriss privea scena amuzat. Era puțin probabil ca bătrînul mascul să fi cedat unei neașteptate vocații paterne. Mai degrabă aprecia pe trupul tremurător și umed al puiului mirosul puternic al mamei. Chinuit de singurătate, puiul, la rîndul lui, se lipea de acest protector nesperat pentru ca apoi, mînat de instinct, să înceapă să-i scormonească pîntecul cu botul, în căutarea unui ipotetic uger.

O chemare poruncitoare îl smulse pe Idriss din contemplare. Începu să tragă de frînghia de piele, greu încărcată de data asta. Curînd reuși să aducă spre el o pulpă și un picior ce încă mai păstrau căldura trupului viu. Duse carnea la umbra colibei. Vocea păstorului răsună din nou.

— Scoate o găleată cu apă, amestec-o cu laptele pe care l-am adus și dă-i să bea puiului.

Deci Ibrahim, în toiul muncii istovitoare, nu uita de puiul de cămilă și sacrifica pentru el singura hrană de care dispunea. Idriss se supuse fără prea multă tragere de inimă, dar nici nu-i trecu prin minte posibilitatea de a nu-și asculta prietenul, bînd, de pildă, o parte din lapte. Curajul supraomenesc al acestuia îl subjuga. Puiul nu putea să bea, așa că Idriss trebui să mestereasă un biberon improvizat, dintr-o sticlă căreia îi sparse fundul, transformînd-o astfel într-un fel de pîlnie. De-abia începuse să-l hrănească și din fundul puțului sosi o altă halcă de carne. Cînd soarele ajunse

în înaltul cerului, îl auzi pe Ibrahim bucurîndu-se că lumina putea ajunge acum direct la el. Cabana se transformase într-o grămadă de hălci de carne, pe care roiuri de muște albastre bîzîiau furioase ori de cîte ori erau deranjate. Dar ceea ce-l neliniștea mai mult pe Idriss era cerul, pustiu încă o oră mai devreme, dar pe care începuseră să se ivească mici cruci negre ce pluteau ușor, părînd a rămîne o clipă nemișcate pentru ca apoi să alunece brusc, în zbor planat. Vulturii văzuseră totul și se pregăteau să coboare. Totuși, erau mai puțin de temut decît corbii, a căror îndrăzneală și agresivitate depășeau orice limite. Idriss își imagina cam cum se va desfășura drumul lor la întoarcere, cu puiul de-abia în stare să meargă, cu masculul cel mare legănînd pe cocoașă o piramidă de carne proaspătă și cu cîrdul negru de corbi croncănind în urma lor.

Fu surprins cînd îl văzu pe Ibrahim apărînd pe neașteptate pe grinda transversală a puțului. Era o statuie vie, sculptată într-un mîl sîngerînd. Orbit de lumina puternică, își acoperi fața cu mîinile și își înălță capul către cer. Apoi mîinile îi căzură și Idriss văzu cum un cheag de sînge se cuibărise în orbita goală, ca și cum ochiul îi fusese smuls chiar atunci. Păstorul Șaamba era năucit de încordare, de oboseală și de exaltarea pe care o provoacă miezul zilei. Ridică brațele și izbucni într-un urlet de triumf și de sfidare. Apoi începu să țopăie și să sară în echilibru pe bîrnă.

Și continuă să sară astfel pe trunchiul putred. Se auzi o trosnitură și Șaamba dispăru ca un

drăcușor în cutia lui. O a doua trosnitură îl făcu pe Idriss să înțeleagă că trupul tovarășului său lovise în cădere bîrna principală a șarpantei care, la rîndul ei, cedase. Pămîntul se zguduia, de parcă ar fi fost cutremur. Cabana se prăbuși peste hălcile de carne. Un nor de praf țîșni din puț către cer și Idriss văzu, zburînd înnebuniți, o mulțime de lilieci ce-și petreceau ziua în șarpanta puțului. Ruptura celor două grinzi provocase prăbușirea întregii armături ce susținea pereții. Dintr-o dată, puțul se umpluse. Pînă la ce nivel ? Unde era Ibrahim ?

Idriss se apropie. La mai puțin de doi metri adîncime, se vedea nisipul amestecat cu bucăți de lemn rupte. Își strigă tovarășul. Vocea lui firavă se înălță în mijlocul tăcerii pe care măreția soarelui în plin zenit o făcea să pară sepulcrală. Și atunci îl cuprinse frica. Începu să urle îngrozit și o luă la fugă drept înainte. Alergă așa multă vreme. Pînă cînd, împiedicîndu-se de o rădăcină, se prăbuși în nisip, cutremurat de hohote de plîns. Dar se ridică imediat, astupîndu-și urechile cu mîinile. Cu obrazul lipit de pămînt, i se păruse că aude, urcînd din adîncuri, rîsul prietenului său îngropat de viu.

*

— Te-a fotografiat ? Și unde-i fotografia ?

Mama lui își aminti din nou de povestea cu fotografia, în timp ce o vecină, bătrîna Kuka, o ajuta să se pieptăne și să se machieze. Idriss nu putuse ține ascunsă întîlnirea cu francezii din Land Rover, și nici promisiunea lor de a-i tri-

mite fotografia. Avea să-i parvină prin curierul care sosea rar în oază, odată cu comenzile de provizii, unelte și haine pe care le aducea săptămînal camionagiul Salah Brahim, omul care asigura legătura cu marea oază vecină Beni Abbes. Dar ca să-și menajeze mama, pe care gîndul o ducea întotdeauna la tot ce putea fi mai rău, Idriss ascunsese nu numai rolul pe care îl jucase femeia blondă, dar chiar și existența ei. În mașină nu erau decît doi bărbați, povestise el, și unul dintre ei făcuse fotografia.

— N-o s-ajungă niciodată, profeți sumbru Kuka ben Laid în timp ce descurca părul mamei lui Idriss cu un pieptene de fier cu trei dinți. Și-atunci ? Ce-or să facă ei cu fotografia aia ? Nimeni n-are de unde ști !

— Ai pierdut ceva din tine, întări mama. Și dac-acuma te îmbolnăvești, cum să te vindec ?

— Ba e pericol să plece și el, adăugă Kuka. Trei tineri din sat emigrați spre nord în șase luni !

Idriss era cufundat într-o muncă de migală. Tăia cu cuțitul o cămilă mică dintr-un bloc de caolin ocru, cu atît mai multă grijă cu cît voia să se ferească să intervină în litania posacă a celor două femei. Cu turma lui de cămile sculptate se jucase de-a nomadul Șaamba încă de cînd era mic. La început i se dăruiseră piesele una cîte una. Mai tîrziu își vopsise turma și o îmbrăcase în bucăți de pînză și fibre de palmier. În fiecare zi o ducea la adăpat și la păscut, îngrijea animalele rănite sau bolnave. Prea mare acum pentru astfel de lucruri copilărești, începuse să dăruiască animalele, pe rînd, frați-

lor săi și cioplea piese noi care îmbogățeau un șeptel deja numeros.

— Știu eu ce au tinerii ăștia de pleacă, rosti Kuka, plină de mister.

După o pauză de politețe, mama o întrebă :

— Ei ? De ce pleacă tinerii ăștia ?

— Pentru c-au fost învățați să meargă prea devreme. Asta-i un cusur de nomad care-i însemnează pentru toată viața.

— Idriss n-a mers pînă la doi ani, spuse mama neîncrezătoare.

O durea amintirea unei particularități a familiei ei care pe vremuri fusese cauza unor grjii și presentimente sumbre : aproape toți copiii ei începuseră să meargă tîrziu. Pentru al treilea, cînd împlinise doi ani, se organizase chiar o rugă pentru mers, tradițională în astfel de cazuri. Copilul, în zdrențe și lăsat dinadins plin de muci și de jeg, era purtat într-un coș de către două fetițe — surori, verișoare sau, dacă nu avea, vecine — care intrau în fiecare casă și cîntau încontinuu tot drumul. „Nu merge, nu vrea să meargă, dă-i, Doamne, dezlegare să meargă !“ Fiecare familie vizitată făcea un dar — grîu, orz, zahăr, ceapă, bani mărunți — care era pus în coș, astfel încît să atingă copilul. Cu ofrandele primite, mama trebuia apoi să organizeze un mic ospăț pentru copilul care nu mergea și pentru fetițele care merseseră în locul lui.

— Da, dar de la șase ani, insistă Kuka, se juca de-a camionul cu un bidon de petrol pus pe patru roți de lut ars plus una de rezervă ! Asta ce voia să-nsemne ?

— Dacă lui Idriss îi e sortit să plece, atunci va pleca, trase mama o concluzie fatalistă.

— Bineînțeles, dar nu neapărat cu deochi, admise Kuka în timp ce acoperea părul mamei cu o unsoare grasă făcută din henné, cuișoare, trandafiri uscați și mirt, amestec ce făcea ca părul să pară bogat și mătăsos.

Bătrîna rostise cuvîntul care o obsedase tot timpul pe mamă din clipa în care aflase de episodul cu Land Rover-ul. Ca să nu te ajungă deochiul, cel mai prudent lucru este să treci cît mai neobservat. Dacă atragi deochiul prin ținuta ta, prin forță sau frumusețe înseamnă că ispitești diavolul. Mamele din Tabelbala își neglijau intenționat copiii, lăsîndu-i cam murdari, ca nu cumva să stîrnească admirația la o vîrstă atît de vulnerabilă. Bărbatul care ține la vedere cu atîta mîndrie cuțitul nou-nouț, pe care de-abia l-a dobîndit, are toate șansele să se taie cu el de cum îl va folosi. Doica ce-și etalează pieptul planturos, capra cu o fecunditate ostentativă, palmierul cu o inflorescență bogată se expun deochiului a cărui forță secătuiește, usucă. Tot ceea ce are o înfățișare avantajoasă se află sub o amenințare continuă. Ce să mai zici atunci de ochiul fotografic și de imprudența celui ce i se oferă cu atîta ușurință ?

Idriss știa toate aceste lucruri. Era destul de pătruns de spiritul belbali ca să-l ia cu frig cînd se gîndea la riscurile la care, pe deplin conștient, se expunea. Dar în același timp îl frămînta dorința arzătoare de a scăpa de influența oazei în care crescuse. De aici și admirația lui pentru nomazii Șaamba, ca și fap-

tul că încă își mai răsfăța mica turmă de cămile la o vîrstă la care e ridicol să te mai ții de astfel de copilării. De altfel, nici mama lui nu prea era de acord cu această colecție, dar Idriss era băiat, nu peste mult timp avea să fie bărbat, și cămilele nu erau totuși păpuși, jucării pe care nu le-ar fi tolerat în mîinile fiicelor ei.

Kuka făcuse cu grijă un ghem din firele de păr rămase în dinții pieptenului. Nu trebuia să se rătăcească nici unul căci, emanație a trupului mamei, ele aveau o influență directă asupra sănătății ei fizice și morale. Ajungînd în mîini răuvoitoare, ele ar putea deveni un puternic instrument magic. Și totuși, nici nu se punea problema să fie arse. Urmau să fie îngropate la rădăcina unui tamarin, copac ce constituia obiectul unui cult feminin.

— E adevărat că Idriss a fost vîndut negrilor ? întrebă brusc Kuka.

Întrebarea era indiscretă și, fără îndoială, bătrîna n-ar fi avut îndrăzneala s-o rostească în prezența altcuiva, nici uitîndu-se în ochii mamei. Aceasta, însă, cu spatele la bătrînă și lăsîndu-se în voia mîinilor ei, putea, fără a fi prea brutală, să dea un răspuns evaziv, sau chiar să nu spună nimic.

— Da, răspunse ea după o clipă de gîndire. Înainte de el născusem doi copii morți.

Explicația era suficientă. Atunci cînd nenorocirea se înverșunează asupra unei familii, în ziua nașterii este chemată în ajutor comunitatea restrînsă, formată din descendenții sclavilor negri din oază. Aceștia încep să danseze în curte iar tatăl, în chip simbolic, așază co-

pilul pe toba căpeteniei și oferă comunității un dar substanțial, în natură și în bani. Atunci cînd copilul trăiește, negrii, care au devenit astfel răspunzători de soarta lui, vor avea dreptul la încă o donație, iar copilul însuși va trebui să își amintească toată viața de protectorii săi. Pînă la șase ani, Idriss fusese pieptănat după stilul tradițional al copiilor negri, cu craniul ras în întregime, lăsîndu-i-se doar o creastă deasă și ascuțită ce pornea de pe frunte și se termina la ceafă.

Kuka nu insistă, dar mama își dădu seama că ea vedea în acest amănunt un motiv în plus pentru ca Idriss să-și părăsească familia. Avînd grijă să nu strîngă prea tare părul, ca să nu provoace sterilitate, bătrîna împletea cu răbdare cele trei cozi tradiționale ale femeilor măritate, două cozi laterale, destul de subțiri, împodobite cu inele de argint, și una groasă la spate, trecută printr-un con ce simbolizează un ochi protector.

Bătrîna trebuia acum să înceapă vopsitul feței, așa că își schimbă locul, căci trebuia să se așeze pe vine în fața mamei lui Idriss. Astfel, conversația avea să-și schimbe cursul : ceva mai puțină viclenie din partea bătrînei Kuka și o reținere mai fățișă din partea celeilalte femei. Idriss încerca să se facă uitat, așa cum învățase să facă de fiecare dată cînd, în locuința prea strîmtă, era martor la o scenă de la care în principiu era exclus, din cauza vîrstei sau a sexului. Gîndul îi zbura însă la serbarea care începea în seara aceea și care urma să dureze zece zile : Ahmed ben Baada își mărita fata,

Aișa, cu fiul cel mare al lui Mohamed ben Suhil și o trupă de dansatori și de muzicanți veniți din vîrful munților Atlas aveau să dea culoare și ritm ceremoniilor.

*

În casa viitorului soț femeile munciseră toată ziua să pregătească un tazu ce era de ajuns pentru o sută cincizeci, chiar două sute de persoane. Timp de trei ore, vreo zece bătrîne măcinaseră în rîșnițe de lumașel ca să facă grișul necesar. Agitația întreținută de acest cor de femei care vorbeau continuu, cîntau și rîdeau pe înfundate, se transmitea și curioșilor care se perindeau prin fața darurilor oferite familiei viitoarei soții de către rudele tînărului. La mare preț se aflau țesăturile, eșarfele, centurile, condurii, brățările și colierele de argint, pieptenii, oglinzile, apa de Colonie și toate acele produse fără de care frumusețea femeii nu ar mai exista : henné, mirt, tămîie, coajă de nuc, cuișoare și rădăcini de stînjenei sălbatici. În sărăcia fără margini din oază, atîtea bogății strînse laolaltă însemnau pentru ochi un prilej de desfătare ce nu trebuia scăpat.

După-amiaza, femeile s-au adunat într-un dans modest, aproape timid. Cele căsătorite și fetele tinere se grupau două cîte două, ca și cum cele din urmă trebuiau să fie inițiate de celelalte, mai în vîrstă. Cît despre mire, acesta, însoțit de „vizirii" lui — vreo șapte-opt tineri celibatari — fusese în chip destul de misterios după lemne, dovadă fiind cei șase măgari încărcați cu vreascuri pe care îi mînau de la

spate. Obiceiul cere ca mirele să fie înfășurat pînă sub ochi într-un burnuz mare, strîns cu funia de care s-a ajutat mama lui cînd l-a născut. În realitate, noaptea o petrecuse chefuind împreună cu tovarășii de zi cu zi, ca să sărbătorească sfîrșitul adolescenței. Discriminarea dintre sexe este astfel sărbătorită de două ori în ajunul căsătoriei.

Idriss se implica în aceste ritualuri numai în măsura în care reușea să se identifice cu mirele — care nu era decît cu trei ani mai mare decît el — dar reușea prea puțin. În ceea ce privea prietenia, moartea tragică a lui Ibrahim lăsase un gol imens în jurul lui, pe care nici un băiat din oază nu-l putea umple. Mireasa era de vîrsta lui. Crescuseră împreună, și fata asta grasă, pasivă și molatecă nu avea pentru el nici un fel de mister sau de atracție. Poate că și pentru viitorul ei soț lucrurile stăteau la fel. Ali ben Mohamed rămînea însă fidel tradiției potrivit căreia soții se iubesc și se stimează pentru că au fost uniți prin ceremonia căsătoriei, sentimentele trebuind să fie efectul și nu cauza unirii lor. Fără să-și dea seama, în spiritul lui Idriss pătrunsese tocmai ideea contrară, o idee modernă și lipsită de pietate, aceea că întîi trebuie să existe dragostea și ea să fie primul motiv al căsătoriei. Din clipa în care hotărî că mireasa nu-l atrage în nici un fel, toată petrecerea i se păru o plictiseală de prisos și, într-un fel, o amenințare virtuală pentru libertatea lui, cu toate că era hotărît să zădărnicească orice manevră de-a părinților lui sau de-a

părinților vreunei fete de măritat din oază care ar fi vrut să-l atragă spre însurătoare. Privindu-l pe acest tînăr care urma să devină soț iar curînd, fără îndoială, și tată, prinzînd astfel rădăcini adînci în Tabelbala, Idriss simțea cum îi cresc aripi și gîndurile-i pătimașe zburau la femeia blondă care îi luase chipul și îl dusese cu ea în automobilul acela de vis. În realitate, în imaginația lui se vedea în două ipostaze diferite. Într-o zi, Salah Brahim, sărind din camion, avea să-i dea un plic trimis de la Paris și-n care își va găsi fotografia. Dar cel mai adesea se vedea pornind înspre nord, pe un drum lung al cărui capăt era la Paris. Bătrîna Kuka îl ghicise : nu se mai gîndea decît la plecare.

Se înnoptase de mult cînd invitații ieșiră cu toții, atrași de o zarvă venind dinspre ksarul [1] Chraia. Pe pereții văruiți ai colibelor se proiectau luminile ca de incendiu ale torțelor. Liniștea nopții era sfîșiată de glasuri sparte și de chiuituri ascuțite, de bubuitul înfundat al unei tobe și de sunete stridente de trompete. Era ceata de munteni, veniți dinspre răsărit prin Hammada [2] Draa, care îi sărbătoreau, în felul lor, pe tinerii căsătoriți. Tobele făceau un zgomot infernal. Fiecare instrument, agățat în poziție orizontală de mijlocul cîntărețului, scotea două sunete : unul limpede, atunci cînd instrumentul era lovit cu bagheta într-o extremitate, altul înfundat, cînd în cealaltă extre-

1 Loc fortificat din Africa de Nord.
2 Podiș acoperit de pietre, în special în Sahara.

mitate se lovea cu pumnul. Peste șuieratul peltic al cimpoaielor, doi soliști suflau pe rînd în trompete scurte de alamă, descriind curba unui refren sfîșietor. Muzica aceasta era departe de monologul pur și limpede al lui Idriss, cîntat la un fluier din trestie cu șase găuri în orele cele mai fierbinți ale zilei.

Muzicanții se strînseseră roată în fața casei lui Mohamed ben Suhil, peste care torțele aruncau o lumină vie și ciudată. Muzica se însuflețea din ce în ce mai mult, cu fiecare clipă devenea mai violentă, transmitea zbuciumul ei de nestăpînit trupurilor nemișcate ale spectatorilor. Ritmul devenea din ce în ce mai febril și toți știau de ce : pentru ca dansul să se dezlănțuie, pentru ca tot grupul de muzicanți să se preschimbe într-un singur dans. Și nașterea avu loc : în mijlocul lor apăru o femeie neagră, învești mîntată în văluri roșii și purtînd podoabe de argint. Zett Zobeida nu se arăta decît atunci cînd serbarea era în toi, căci ea era sufletul și flacăra petrecerilor. Mai întîi, cu pași repezi și îndoită din mijloc, alergă pe marginea cercului ce-i aparținea, ca și cum și-ar fi cercetat domeniile. Apoi desenă o suită de figuri din ce în ce mai concentrate. Era limpede : culegea toată muzica răspîndită pe tărîmul ei, aduna o recoltă nevăzută, tot dansul risipit în jur.

Acum mulțimea dansa cu ea și toți repetau o litanie obsedantă și neînțeleasă :

Libelula vibrează pe apă
Lăcusta țîrîie pe piatră
Libelula vibrează și nu cîntă nimic
Lăcusta țîrîie și tace
Dar aripa libelulei e un înscris
Dar aripa lăcustei e o scriere
Și-acest înscris zădărnicește viclenia morții
Și-această scriere dezvăluie taina de-a trăi.

Zett Zobeida se mișca acum cu pași foarte mărunți, înconjurată îndeaproape de muzicanți. Curînd, picioarele începură să i se miște în loc, căci dansul se contopise cu trupul. Și din tot acest trup, între partea de jos a bustului și partea de sus a fustei nu se mai vedea decît o fîșie de goliciune strălucitoare și neagră. Și-n mijlocul acestei statui acoperite de văluri dansa singur pîntecele, însuflețit de o viață de sine stătătoare și plină de înțelesuri. Era gura fără buze a întregului trup, acea parte din el care cuvîntă, zîmbește, se strîmbă și cîntă.

Libelula descîntă viclenia morții
Lăcusta scrie taina de-a trăi.

Dansul Zett Zobeidei era, pe această statuie de văluri nemișcate, baletul a o sută de bijuterii zornăitoare. Mîini de Fatma și semiluni, copite de gazelă și cochilii de sidef, coliere de coral și brățări de chihlimbar, amulete, stele și rodii, toate dansează într-un amplu conciliabul clinchetitor. Dar ceea ce atrage mai ales privirea lui Idriss este o picătură de aur de o strălucire și de o formă încîntătoare, ce se ro-

teşte pe un şnur de piele. Nu se poate imagina un obiect de o perfecţiune mai simplă şi mai concisă. Pare că totul este adunat în ovalul acesta puţin bombat în partea de jos. Fără a se atinge de celelalte bijuterii în salturile ei uşoare, tăcerea acestei bule solitare pare a spune totul. Pietrele preţioase imită cerul, pămîntul, animalele deşertului şi peştii din mări ; dar bula de aur nu vrea să arate nimic altceva, decît pe sine însăşi. Este semnul pur, forma absolută.

Poate că din seara aceea Idriss a început să înţeleagă că Zett Zobeida şi picătura ei de aur sînt emanaţia unei lumi fără imagini, antiteza şi poate antidotul femeii platinate cu aparatul de fotografiat. Poate că ar fi mers încă şi mai departe pe calea acestei iniţieri dacă, după cîntece şi dansuri, în liniştea regăsită a nopţii scînteietoare, Abdullah Fehr, povestitorul negru venit tocmai dinspre Sudan şi Tibesti, n-ar fi evocat aventura fostului pirat Kheir ed Din, rege al Tunisului pentru scurt timp şi căruia părul şi barba îi dăduseră mult de furcă.

BARBĂ-ROȘIE
sau
PORTRETUL REGELUI

NUMELE LUI ADEVĂRAT era Kheir ed Din dar rumii [1] îi spuneau în batjocură Barbă-Roșie. Cu fratele său mai mare, acest pirat levantin de-odinioară cutreierase Mediterana jefuindu-i corăbiile dintr-un capăt într-altul. Împreună, puseseră stăpînire pe Alger, al cărui port îl fortificaseră pentru a-și putea adăposti acolo cele patruzeci de galere. Apoi fratele cel mare fusese ucis la Tlemcen, iar mezinul, de unul singur, urmase drumul unei cariere strălucite. În anul 912 [2] după Hegira, cuceri Bizerta iar pe Mulay Hassan, sultanul Tunisului, îl alungă din palatul său din Bardo.

Cînd Kheir ed Din și tovarășii lui, mirosind încă a sînge, dădură năvală în palat, liniștea în care se treziră dintr-o dată le dădu sentimentul straniu de a fi pătruns pe un tărîm fermecat. Nici o urmă de viață în grădinile interioare, pe terasele etajate, în sălile imense, sub colonadele ce mărgineau grădinile de vis. Curtenii, soldații, servitorii și paznicii păreau să fi părăsit această locuință nobilă și semeață abia cu o clipă mai înainte, lăsînd-o intactă în mîinile barbarilor veniți de pe mare, cu balda-

1 Nume dat creștinilor de către arabi.
2 Anul 1534 al erei creștine (N. A.).

chinele, paravanele, pernele, vesela și chiar și cu focul aprins în cămine și cu frigări încă rotindu-se deasupra lui. Fugiseră cu toții, luînd cu ei caii, dromaderii, maimuțele și cîinii de vînătoare, acei delicați ogari ai deșertului care vin să-și așeze capul lunguieț pe genunchii seniorilor din Africa albă. Nici măcar havuzurile nu mai erau înconjurate de zborul rotund al porumbeilor.

Vraja acestor locuri ciudate îl făcea pe Kheir ed Din și pe tovarășii lui să se simtă nelalocul lor. Temîndu-se de vreo capcană, înaintau cu grijă uitîndu-se în toate părțile. Unii îl sfătuiră pe pirat să dea foc acestui palat blestemat și să-l distrugă piatră cu piatră.

Din încăpere în încăpere și din scară în scară, ajunseră într-o aripă dosnică, ale cărei uși rezistară la început tuturor încercărilor de a le deschide. Nu mai rămînea decît să spargă una dintre ele, dar tocmai cînd soldații trecuseră la treabă, ușa se deschise singură. În prag apăru un bărbat înalt cu o figură aspră, îmbrăcat într-un halat alb cu pete de toate culorile. Avea un aer surprins și furios.

— Ce-i cu tărăboiul ăsta ? întrebă el. Doar am dat ordin să nu fiu deranjat în timp ce lucrez !

Un paznic otoman înarmat cu un iatagan se apropie, cu intenția fățișă de a reteza capul celui care îndrăznea să rostească astfel de vorbe semețe în fața stăpînului său. Kheir ed Din îl îndepărtă cu un gest.

— Tărăboiul ăsta înseamnă că sultanul Mulay Hassan a fugit și că eu îi iau locul. Așadar,

spune-mi, cine ești tu, de pari atît de străin de evenimentele ce zguduie țara asta ?

— Ahmed ben Salem, portretist oficial și pictor al palatului.

Și cum Kheir ed Din înainta, se dădu într-o parte ca să-l lase să intre.

Kheir ed Din îl întîlnise de mai multe ori pe adversarul pe care tocmai îl doborîse. Disprețul era singurul sentiment pe care îl nutrea pentru acest Mulay Hassan, nedemnul moștenitor al vestitei dinastii a Hafsizilor. Plăpînd și cu o figură jalnică, părea să se încovoaie sub greutatea coroanei și a mantiei regale moștenite de la strămoșii lui. În fața temutului pirat, stăpîn al Mediteranei, el nu putea fi sortit decît înfrîngerii și umilinței !

Or, iată că pe cei patru pereți ai vastei încăperi se afla tocmai el, sultanul învins, dar nu adus de spate, nici cu capul plecat și nici dînd bir cu fugiții. Dimpotrivă, iată-l bine înfipt în șa, pe un cal nărăvaș, înconjurat de demnitarii care îi așterneau un covor din mantiile lor, cocoțat în vîrful unui turn ce domină orașul, ba chiar și în harem, înconjurat de favorite topite de dragoste.

Kheir ed Din străbătea încăperea cu privirea înfierbîntată de o furie care, cu fiecare pînză, devenea și mai aprigă. Îl zdrobise pe Mulay Hassan. Îl alungase din palatul lui într-un mod umilitor. Îl obligase să fugă cît îl țineau picioarele, lăsînd în urmă pînă și carnea perpelindu-se în frigări. Și iată că, din cauza acestui pictor blestemat, învinsul se afla tot aici, între

zidurile palatului său, triumfător, cu aerul lui regesc, în culmea gloriei.

— În temniță! urlă el într-un tîrziu. Și-n foc cu toate mîzgălelile astea!

Apoi ieși iute din încăpere, în timp ce soldații lui îl înconjurau pe Ahmed ben Salem și îl legau fedeleș.

În săptămînile ce urmară, Kheir ed Din fu foarte ocupat cu consolidarea și organizarea victoriei fulgerătoare care făcuse din el omul cel mai puternic din tot Maghrebul. Noua lui izbîndă opera însă și asupra sa o metamorfoză de care el însuși era surprins. Dintru început, ocuparea Algerului și a Algeriei îl transformase din piratul de mare care fusese, într-un guvernator de citadelă. Și iată că, ajuns egalul unui rege în acest palat rafinat, simțea că îi revin noi obligații. Întîi de toate, înțelese că nu mai trebuia să facă nimic el însuși. Între lucruri și el, trebuia să se interpună întotdeauna de aici înainte ministrul, executantul, secundul sau, cel puțin, servitorul. Începuse cu sabia. Era cel mai vechi tovarăș al său de luptă, o armă grea și grosolană, cu garda de forma unei cochilii enorme ce acoperea toată mîna, cu tăișul lat și ușor ciobit ici-colo, în ciuda grosimii sale. Cîte capete nu spintecase el cu această sabie plină de fală! Numai cît o mîngîia cu palma, că-i și dădeau lacrimile. Or, era limpede că de-acum nu va mai reteza niciodată capete și că bătrîna lui sabie n-avea să i se mai bălăngăne încurcîndu-l la mers. Și o înlocui cu un pumnal scurt și elegant, cu mînerul cizelat, a

cărui lamă i se părea tocmai bună ca să-și cureţe unghiile cu ea.

Veni apoi rîndul veşmintelor : pieptarul de zale se preschimbă în catifea, și cînepa în mătase.

Dar toate astea nu însemnau încă nimic. Căci iată-l pe acest soldat mereu gata de fapte noi, care nu se îndoise niciodată de nimic, care răspunsese întotdeauna la orice întrebare prin curaj și prin forță, iată-l pe acest nou suveran, dintr-o dată pătruns de demnitatea lui de curînd dobîndită, privindu-se în oglindă și ezitînd să se recunoască.

În acea clipă își aminti de Ahmed ben Salem și de galeria de portrete în care ticălosul de Mulay Hassan părea atît de nobil. Acum, de vreme ce adoptase micul pumnal de ceremonie, jaboul de mătase și vesta de catifea, nu era oare timpul să-și facă și portretul oficial ? Și totuși, această perspectivă, atît de firească pentru oricare altul, pe el nu-l umplea decît de teamă și oroare...

Motivul lui era foarte îndreptățit : Kheir ed Din nu-și arăta niciodată nici capul, acoperit tot timpul de un turban, nici bărbia, învelită într-o husă de mătase verde, legată după urechi cu două șnururi. Pentru ce atîtea precauții ? Acesta era secretul lui, un secret pe care toți în jur îl cunoșteau, dar despre care nimeni n-ar fi îndrăznit să pomenească vreodată.

În timp ce frecventa școala coranică, Kheir ed Din fusese ținta celor mai crude jigniri din partea colegilor și a profesorilor, iar motivul era culoarea părului său. Coama de un roșcat

aprins ce-i acoperea capul atrăsese ani de-a rîndul batjocura, loviturile și, ce-i mai rău, trezise un fel de repulsie blestemată. Toate acestea din cauză că, în virtutea unei tradiții sahariene, copiii roșcați sînt blestemați. Da, blestemați, căci sînt roșcați pentru că au fost concepuți atunci cînd mama lor era spurcată. Ei poartă astfel însemnul evident și de neșters al acestei nelegiuiri, căci părul lor nu a fost colorat de nimic altceva decît de sîngele spurcat. Și rușinea se întinde pe toată pielea — albă ca laptele, dar pătată de pistrui —, cuprinde fiecare fir de păr și schimbă pînă și mirosul, căci tovarășii lui Kheir ed Din se îndepărtau de el, astupîndu-și nasul.

Copilul suferise un adevărat martiriu. Mai tîrziu, crescînd, puterea îl făcuse de temut. Și, în sfîrșit, vîrsta la care avea voie să poarte turban îi dădu posibilitatea de-a ascunde pricina rușinii. Totul reîncepu însă nu peste mulți ani, cînd îi crescu o barbă ce nu mai era roșcată ca părul, ci de-a dreptul roșie, de parcă ar fi fost făcută din fire de aramă. Atunci impusese moda husei de barbă, un accesoriu de care nu se despărțea niciodată și pe care curtenii din jur îl adoptaseră fără să crîcnească.

Acest lucru nu-l împiedica să pîndească tot timpul privirile celorlalți și, dacă se întîmpla ca ochii cuiva să se oprească asupra bărbiei sale, mîna i se crispa îndată pe mînerul sabiei. Rumii îl porecliseră Barbă-Roșie și mare noroc pe capetele lor că locuiau de cealaltă parte a Mediteranei. Kheir ed Din era atît de susceptibil în această privință, încît și cei foarte apropiați

se fereau să rostească în prezența lui cuvinte ca vulpe, veveriță, alezan, tutun, și toți știau ce prost dispus era în nopțile în care pe cerul înnegurat plutea o lună mare și roșiatică.

Și, ajuns la apogeul puterii sale, iată-l cum descoperă forța imaginii și faptul că un rege nu poate evita să se privească în oglindă. Așa că într-o dimineață dădu ordin ca Ahmed ben Salem să fie scos din temniță și adus în fața lui.

— Mi te-ai prezentat ca fiind portretistul oficial și pictorul palatului, îi spuse.

— Într-adevăr, Înălțimea Ta, asta mi-e îndatorirea și acesta mi-e titlul.

— Cu titlul și îndatorirea am înțeles, dar care ți-e funcția ?

— Mai întîi, trebuie să fac portretele înalților demnitari ai curții. De asemenea, să reproduc frumusețea arhitecturală și fastul palatului, pentru ca toți să le cunoască în toate timpurile și pe întreg pămîntul.

Kheir ed Din dădu din cap. Îi plăcea ceea ce-i spunea artistul.

— Dar, ia spune-mi, presupunînd că acel demnitar căruia îi faci portretul suferă din cauza unui defect fizic, de pildă, un neg, nasul rupt, se uită cruciș, e chior sau mai știu eu ce, ai reproduce defectul cu exactitate sau te-ai strădui să-l ascunzi ?

— Înălțimea Ta, eu sînt portretist și nu curtezan. Eu pictez adevărul. Onoarea mea se numește fidelitate.

— Așadar, din respect pentru fidelitate, n-ai șovăi să arăți lumii întregi că regele tău are un neg pe nas ?

— Nu, n-aș șovăi.

Kheir ed Din, simțindu-se oarecum înfruntat de orgoliul plin de îndrăzneală al pictorului, roși de furie.

— Și nu ți-ar fi teamă că ți s-ar putea clinti capul de pe umeri ?

— Nu, Înălțimea Ta, căci la vederea portretului său, **regele** nu s-ar mai gîndi că-l ridiculizez ci, dimpotrivă, s-ar simți onorat.

— Cum așa ?

— Pentru că portretul meu ar fi portretul regalității însăși.

— Și negul ?

— Ar fi un neg atît de regesc încît oricine ar fi mîndru să aibă pe nas unul la fel.

Pe Kheir ed Din îl tulburară adînc aceste cuvinte, căci ele îl atingeau tocmai acolo unde îl durea mai tare. Plecă de lîngă pictor și se retrase în apartamentele sale. Dar lui Ahmed i se îngădui să se reîntoarcă în atelier. Chiar de-a doua zi, Kheir ed Din îl căută și-l întrebă din nou :

— Și totuși, nu-nțeleg, îi spuse, cum de poți să reproduci o față urîtă și ridicolă din cauza unei diformități fără să-i demaști în același timp urîțenia și ridicolul ? Chiar vrei să spui că niciodată nu atenuezi diformitățile modelelor tale ?

— Niciodată nu le atenuez, afirmă Ahmed.

— Niciodată nu le înfrumusețezi ?

— Bineînțeles că înfrumusețez, dar fără să ascund nimic. Dimpotrivă, subliniez, accentuez toate trăsăturile unui chip.

— Înțeleg din ce în ce mai puțin.

— Totul este să faci în așa fel ca timpul să pătrundă în jocul liniilor ce compun portretul.

— Ce timp ?

— Privești un chip. Un minut, cel mult două. Și, în acest timp foarte scurt, chipul este frămîntat de solicitări întîmplătoare, absorbit de griji triviale. După aceea îți va rămîne în minte imaginea unui bărbat sau a unei femei degradați sub povara unor griji vulgare. Imaginează-ți acum că aceeași persoană se află la mine în atelier și îmi pozează. Nu un minut sau două, ci de douăsprezece ori cîte o oră timp de o lună, să zicem. Imaginea sa pictată de mine va fi spălată de murdăria momentului, de miile de mici neajunsuri cotidiene, de micile iosnicii la care banalitatea vieții casnice îl obligă pe fiecare om.

— Modelul tău se va plictisi în pustietatea și liniștea atelierului și chipul său nu va reflecta decît golul pe care-l poartă în suflet.

— Da, așa este, dacă bărbatul sau femeia sînt niște oameni de nimic. Atunci, da, o să redau pe pînză acest aer absent, care e într-adevăr masca unora atunci cînd nu-i mai sîcîie nimic din exterior. Dar am pretins eu oare c-aș face portretul oricui ? Eu sînt pictorul profunzimii, iar profunzimea unei ființe transpare pe chip îndată ce agitația vieții triviale dispare, așa precum fundul stîncos al mării, cu algele ei verzi și peștii de aur, se dezvăluie privirii călătorului atunci cînd încetează clipocitul u-

șor, provocat la suprafață de vîslași sau de briza capricioasă.

Kheir ed Din tăcu o clipă și Ahmed, care nu-l scăpa din ochi, avu pentru prima dată bănuiala rănii tainice care se ascundea în spatele triumfului acestui aventurier.

— Și acest suflet pe care-l descoperi și-l redai pe pînză este foarte diferit de la un om la altul, sau este vorba de un fond comun tuturor oamenilor ?

— E foarte diferit și în același timp există și un fond comun, care ține de însăși condiția umană. Unii, de pildă, poartă într-înșii o mare dragoste și sînt fericiți sau nefericiți. Alții plutesc fără-ncetare într-un vis de frumusețe, o frumusețe pe care o caută peste tot și din care găsesc ici-colo cîte un crîmpei. Iar alții stau de vorbă cu Dumnezeu și nu cer nimic altceva pentru a fi fericiți decît această prezență extraordinară și tandră. Și alții...

— Dar regii ? Ce-ai putea spune despre un suflet regesc ?

— Regele domnește și regele guvernează. Sînt două funcții foarte diferite, chiar total opuse. Căci regele care guvernează, în fiecare zi, în fiecare ceas se luptă cu mizeria, cu violența, cu minciuna, cu trădarea, cu lăcomia. Teoretic, el este cel mai puternic ; în realitate, el are de înfruntat dușmani de temut și, pentru a-i învinge, este constrîns să întoarcă împotriva lor aceleași arme nedrepte, violența, minciuna, trădarea. Și în această luptă ajunge să se mînjească și pe el, după cum mînjește și

coroana. În timp ce regele care domnește strălucește ca soarele și, ca și soarele, răspîndește în jur lumină și căldură. Regele care guvernează este secundat de o șleahtă de călăi hidoși care se numesc mijloacele de a guverna. Regele care domnește este înconjurat de un alai de femei tinere și frumoase, albe și înmiresmate, care se cheamă scopurile domniei. Se spune deseori că aceste tinere justifică existența călăilor, dar nu-i decît o minciună printre atîtea altele scornită de călăi. Mai trebuie oare să adaug că eu îl pictez pe regele care domnește și nu pe cel care guvernează?

— Dar poți să-mi spui acum ce sînt scopurile fără de mijloace?

— Da, sînt de acord, nu prea ar mai avea rost, dar ce înseamnă mijloacele dacă au dat uitării scopurile, dacă, atît de înverșunate fiind, le-au distrus chiar? Adevărul e că viața unui rege este un veșnic du-te-vino între aceste două extreme. Mulay Hassan trecea drept un om slab și nehotărît. Asta pentru că nu suporta să-și vadă acea imagine despre sine ce se oglindea în ochii călăului, ai celui o-sîndit sau ai simplului soldat. Și atunci cînd venea să mă vadă pe mine, de fapt venea aici ca să se vadă pe el însuși. Cînd intra era palid, descurajat, scîrbit de lucrurile josnice la care îl obliga funcția lui. Își privea portretele, acelea pe care le-ai distrus tu. În lumina pe care o emanau se spăla de toată murdăria puterii. Și sub ochii mei își recăpăta mîndria de a fi rege. Își recăpăta încrederea în sine. Iar

eu nu trebuia să rostesc nici un cuvînt de îmbărbătare. Îmi zîmbea și apoi pleca, înseninat.

Pe chipul lui Kheir ed Din se citea nemulțumirea pe care i-o provocase evocarea dușmanului său. Cum de era cu putință să fie comparat cu acest netrebnic? Și totuși, dormea în patul în care dormise și el și stătea de vorbă cu pictorul care îi făcuse și lui portretul.

— Și ce-i cu acest fond comun, cum îi spui tu, al tuturor oamenilor?

— Atunci cînd înfrînezi tumultul vieții de zi cu zi, ca să se audă numai vocea sufletului, degeaba e această voce atît de deosebită, atît de personală, atît de diferită de oricare alta, există o trăsătură ce se regăsește în fiecare om și care este o dovadă că această voce — cel puțin cînd ea există — este cîntecul profund al sufletului.

— Și care e trăsătura asta?

— Noblețea.

Kheir ed Din tăcu din nou, reflectînd la cele spuse de Ahmed. Apoi se îndreptă către ușa atelierului și, înainte de a dispărea, se întoarse și spuse:

— De mîine, la o oră după ce răsare soarele, vei începe să pictezi portretul meu oficial.

O porni înspre ușă, dar se răzgîndi iarăși:

— În alb și negru, preciză el.

A doua zi, Ahmed era pregătit. Îmbrăcat într-un halat imaculat, stătea în fața unui panou mare din foi de papirus puse cap la cap și suprapuse, frecate cu ulei de cedru. Pe o măsuță erau puse la îndemînă mănunchiuri

de pene, legături de cărbuni și sticle cu tuș. Erau și cocoloașe de pîine ce se foloseau la estompat, și sacîz dizolvat în alcool care se pulverizează peste desen pentru a-l fixa. Nu mai lipsea decît modelul. Care însă nu apăru.

Ahmed îl așteptă toată ziua. Cînd se înnoptă, pînza era plină de schițe făcute ca să treacă timpul. Erau schițe ale unui portret al lui Kheir ed Din făcut din memorie, adică după ideea pe care pictorul și-o formase despre el. Se datora oare acelei origini abstracte și simbolice sau faptului că era format doar din hașuri negre pe un fond alb ? Această figură nu emana decît o senzație de forță, chiar de brutalitate, care îl tulbura pe Ahmed. Se întreba de ce noul său stăpîn nu venea să pozeze și de ce portretul — pe care era constrîns să-l facă din memorie — era atît de lipsit de acea seninătate maiestuoasă ce i se potrivește așa de bine unui suveran. Că cele două întrebări nu aveau decît unul și același răspuns, înțelese în cea de-a treia zi, cînd Kheir ed Din dădu buzna în atelier și, proțăpindu-se cu mîinile în șolduri în fața schiței portretului său, izbucni într-un rîs sălbatic.

— Văd, spuse, că n-ai deloc nevoie de prezența mea ca să-mi faci portretul ! Și, te rog să mă crezi, e mult mai bine așa. Mai întîi pentru că îmi displace ideea de a mă lăsa ore întregi în voia privirilor tale indiscrete. Apoi, pentru că îmi place foarte mult acest portret, tocmai din cauză că revarsă atîta forță brutală.

— Stăpîne, am nevoie de prezența domniei tale ca să pot face portretul adevărat, un portret regal, simbol al suveranității înălțimii tale asupra supușilor și asupra pămînturilor pe care le stăpînești. Și asta nu e totul : acest portret ar trebui să fie în culori. Și mai cer încă ceva.

— Ce-mi ceri ? urlă fostul pirat.

— Ar trebui să fii de acord să-ți scoți turbanul și...

— Și mai ce ? ur... nou Kheir ed Din.

— Și husa de barbă, spuse Ahmed cu îndrăzneală.

Kheir ed Din se năpusti cu pumnalul asupra lui, dar își aminti la timp că această armă neînsemnată nu era decît un obiect de podoabă. Îl băgă în teacă plin de furie și dispăru, urmat de curtenii ... ăror priviri vorbeau limpede despre primejdia în care se afla pictorul.

Această întîmplare îl tulbură foarte tare pe Ahmed. Se aștepta să fie azvîrlit din nou în temniță, însă în zilele ce urmară nu apăru nici un soldat. Golul și tăcerea în care era lăsat erau însă mai de temut decît o amenințare concretă. Încercă să se apuce din nou de lucru. Dar fiecare umbră pe care o adăuga portretului lui Kheir ed Din îl făcea pe acesta să pară mai feroce, ceea ce nu era deloc de mirare după ultima sa vizită.

Ahmed se hotărî într-un tîrziu să meargă să ceară sfatul unei femei în care avea cea mai mare încredere — dacă aveau să-l lase să ple-

ce, căci ea locuia într-o oază îndepărtată, în mijlocul deșertului. Nimeni însă nu păru să-i dea atenție cînd se aventură în afara atelierului, nici cînd ieși din palat, așa că putu să pornească la drum cu o ușurință de necrezut, însoțit de un servitor și de două cămile.

Ca și Ahmed, Kerstine era o artistă, un confrate, într-un cuvînt; dar în rest se deosebea de el așa precum ziua se deosebește de noapte. Era blondă cu ochi albaștri, originară din Scandinavia, și arta pe care o adusese cu ea se născuse din frig. În vila în care locuia, compusă din corpuri de clădire joase și albe ascunse sub palmieri, se întrezărea silueta complicată a războaielor de țesut, mari, construite dintr-un lemn necunoscut în Africa, arțarul din Nord. Din aceste aparate atît de sofisticate scotea ceas de ceas, cu o răbdare fără margini, peisaje de iarnă, scene de vînătoare cu sănii, fortărețe acoperite de gheață, personaje îmbrăcate în blănuri, lucruri pe care un african nu le-a văzut niciodată și nici măcar nu și le-a imaginat. Ahmed îi aducea uneori cîte-o pînză pictată de el. Luînd-o drept model, ea o transforma cu multă îndemînare într-o tapiserie de o mare fidelitate, fără îndoială, dar îmbogățită de o densitate și de o tandrețe care îl făcea să-și recunoască cu greu opera astfel transfigurată. Folosind ca material lîna — produsul cel mai plăcut și cel mai cald al vieții animale — tapiseria celebrează marea reîntîlnire a omului gol cu animalitatea pierdută, cu mătăsurile, cu pufurile, cu blănurile.

Kerstine îl întîmpină pe Ahmed ca de obicei, cu familiaritatea firească între artiști, temperată însă de acea reținere comună nordicilor. Ahmed îi adusese portretul în cărbune pe care i-l făcuse lui Kheir ed Din. Îi povesti prietenei sale tot ceea ce știa și tot ceea ce îndurase din partea fostului pirat ajuns stăpîn al Tunisului. Kerstine păru foarte interesată de susceptibilitatea exagerată a acestuia în privința bărbii sale și a părului. Făcură împreună planuri și hotărîră ca ea să-i facă o vizită cît va putea de repede. După care Ahmed o luă înapoi spre Tunis, ducînd cu el, în schimbul portretului în cărbune, o bucată de tapiserie pe care strălucea o floarea-soarelui enormă, una din cele pe care locuitorii din Nord, lipsiți de soare, o cultivă pentru frumusețea ei solară.

Kheir ed Din lipsi din Tunis mai multe luni, timp în care supuse sudul țării. Cînd se întoarse, era în culmea gloriei. Toate acestea îl îndreptățeau să creadă că fondase o dinastie milenară. Iar nevoia de a sfîrși odată cu povestea sîcîitoare a portretului oficial era cu atît mai apăsătoare. Așa că într-o dimineață dădu buzna în atelierul lui Ahmed. De cum intră, începu să caute cu privirea portretul în cărbune pe care îl apreciase la ultima vizită și care, în plus, părea să-i fi purtat noroc.

— Era doar o schiță, explică Ahmed. N-o mai am.

— Ai îndrăznit s-o distrugi ? izbucni Kheir ed Din, de parcă ar fi fost vorba de un atentat la propria sa persoană.

— Nu, dimpotrivă, răspunse Ahmed, l-am dat în dar unei femei de geniu de care eram sigur că îl va folosi cum va fi mai bine.

— Cum adică ?

Drept răspuns, Ahmed se îndreptă către unul din pereții atelierului, mascat de o pînză. Cu un gest larg îl descoperi. Kheir ed Din scoase un strigăt de uimire. În spatele pînzei apăruse o tapiserie din lînă colorată. În diverse tonuri de roșcat, reprezenta un peisaj de toamnă europeană, o pădurice îngropată sub frunze moarte printre care se furișau vulpi, țopăiau veverițe, gonea o ceată de căprioare. Dar asta încă nu era nimic. Pentru spectatorul aflat destul de departe și care acorda mai multă atenție ansamblului decît detaliilor, toată această simfonie în roșcat major reprezenta de fapt un portret, un chip al cărui păr și barbă constituiau, prin bogăția lor, substanța acestei lumi a pădurii — blană de animale, coroană de copaci, penaj al sălbăticiunilor. Da, era chiar portretul lui Kheir ed Din, redus la culoarea sa fundamentală, ale cărei nuanțe — de la cele mai slabe pînă la cele mai dense — mîngîiau privirea cu o blîndețe nespusă.

— Cît e de armonios ! murmură Kheir ed Din după o lungă tăcere admirativă.

— Autoarea vine din nordul Europei, se crezu Ahmed dator să explice. Evocă un peisaj din țara ei în luna octombrie, cînd se reia

vînătoarea. Este cel mai regesc dintre anotimpurile nordice.

— Este portretul meu, insistă Kheir ed Din.

— Fără îndoială, Înălțimea Ta. Aceasta este arta Kerstinei : plecînd de la schița mea în cărbune și avînd în minte un simplu peisaj de toamnă scandinavă, ea a simțit imediat afinitatea profundă între chipul vostru și acest peisaj și a contopit portretul cu pădurea în așa fel încît nimeni n-ar putea spune care e frunzișul și care e părul, care e vulpea și care e barba.

Kheir ed Din se apropiase de tapiserie și își plimba peste ea amîndouă mîinile.

— Părul meu, îngîna el, barba mea...

— Ești chiar Tu, Stăpîne, redat demnității tale de rege al copacilor, al animalelor, datorită părului tău, datorită bărbii tale, datorită coamei tale, spuse Ahmed.

Și în minte îi veniră vorbele misterioase rostite de Kerstine după ce-i povestise despre părul roșcat al lui Kheir ed Din și despre originea lui rușinoasă : „Ceea ce a făcut o femeie, numai mîinile unei femei pot să desfacă", spusese ea.

Pentru a-și simți mai bine propria-i tihnă, Kheir ed Din își lipise obrazul de tapiserie. Întorcînd capul, își cufundă în ea întregul chip.

— Ce miros plăcut și adînc ! exclamă el.

— Mirosul naturii, mirosul celor roșcați, spuse Ahmed. E lînă de oaie sălbatică spălată într-un torent de munte și uscată pe tufe de alior. Da, asta e superioritatea tapiseriei față de

pictură : fără îndoială că tapiseria este făcută ca să fie privită, dar ea trebuie să fie și mirosită, și atinsă.

Atunci Kheir ed Din făcu un gest uimitor și atît de neașteptat, încît îi umplu de groază pe curtenii care-l însoțeau : cu o mișcare bruscă, își smulse husa de mătase verde ce-i acoperea bărbia și-și aruncă enormul turban pe podea. Apoi își scuturâ capul, ca o sălbăticiune care vrea să-și înfoaie coama.

— Barbă-Roșie ! urlă el. Mă numesc sultanul Barbă-Roșie ! Așa să știți ! Vreau ca această tapiserie să fie pusă la loc de cinste în spatele tronului meu, în sala de onoare.

A doua zi [1], sultanul Mulay Hassan, care îi cîștigase de partea lui pe prinții italieni, pe papă și pe împăratul Carol Quintul, puse din nou stăpînire pe Tunis, cu o armată de treizeci de mii de oameni, îmbarcați pe o flotă de patru sute de corăbii.

Kheir ed Din se refugie în Europa, țara toamnelor roșcate, unde ajunse prieten cu regele Franței, Francisc I. Mai avu încă o mulțime de aventuri, dar niciodată nu-și mai ascunse nici părul, nici barba.

•

Oare Zett Zobeida rămăsese și ea printre ceilalți ca să-l asculte pe povestitorul Abdullah Fehr ? Idriss o căutase cu privirea dar, prins de poveste, pînă la urmă renunțase. Acum, cînd toată lumea se ridica în liniște, nu

1 14 iulie 1531 (N. A.).

putea rezista atracției pe care o exercita asupra lui Ksarul Chraia, unde se instalase grupul de muzicanți. Înaintă tăcut pînă lîngă primele ziduri ale Ksarului. În interior se aflau două corturi, însuflețite cînd și cînd de cîte o luminiță. Dinăuntrul lor se auzeau murmure, scîncetul unui copil mic, rîsete înăbușite. Pe neașteptate, un cîine începu să latre cu furie. Apoi o voce de bărbat care îi porunci să tacă. După care o piatră trecu șuierînd pe lîngă urechea lui Idriss și, alături de el, căzură sfărîmături de zid. O luă înapoi cît putut de repede. Dar mai tîrziu, stînd pe terasa casei părintești, rămase mult timp privind spre cerul întunecat, fără să poată închide ochii. Lăcustă, libelulă, scriere, înscris, străvechiul refren dansa neîncetat în mintea lui, și înaintea ochilor avea încă pîntecele gol al Zett Zobeidei vorbindu-i fără cuvinte. Dar Kerstine, femeia blondă venită din nord cu lîna ei de toate culorile, dădea imaginilor o grație ce îl împăca pe omul cel mai năpăstuit de aparența sa fizică cu propriul lui portret. Kerstine ar fi reușit oare la fel de bine și cu un aparat de fotografiat ? Cu siguranță că nu. Oare cum s-ar vedea Idriss în fotografia făcută de femeia blondă ? Probabil că adormise puțin, căci nu văzuse cerul albindu-se, iar cînd se ridică, orizontul începea să ardă la răsărit. Trebuia să se întoarcă în tabăra muzicanților. Trebuia s-o revadă pe Zett Zobeida. O luă la fugă spre Ksar Chraia. Prudența îl făcu să încetinească pasul și să se ascundă lîngă primele ruine, în

spatele zidurilor surpate. Precauții inutile, căci cele două corturi au dispărut. Idriss înaintează în interiorul taberei. N-au mai rămas decît focuri stinse ce mai fumegă încă, fructe putrede, fecale, rămășițe pe care Idriss le răscolește cu piciorul gol. O melancolie de nespus îi cuprinde sufletul. Să plece. Vrea să plece cu ea. Ca și femeia blondă în Land Rover-ul ei. Să plece, sau să se însoare, după obicei. Nu, mai degrabă să plece, să plece!

Deodată, Idriss vede ceva strălucind în nisip, între degetele de la picioare. Se apleacă și ia de jos cea mai frumoasă podoabă a Zett Zobidei, picătura de aur cu șnurul rupt. O rostogolește în căușul palmei. O ridică de șnur și-o face să danseze în răsăritul de soare.

Lăcusta poart-o scriere pe aripa ei
Pe-aripa libelulei vibrează un înscris...

Aude din nou muzica obsedantă, vede iarăși dansul Zett Zobeidei, femeia neagră cu bijuteria ei abstractă, absolută, fără pereche în natură. Și începe și el să danseze în lumina proaspătă a dimineții, pe pământul plin de gunoaie.

Apoi ascunde picătura de aur în buzunar și fuge.

•

Peste două zile trebuia să vină Salah Brahim. Cu vechiul lui camion Renault făcea naveta Tabelbala-Beni Abbes — trei sute de kilometri —, aducînd locuitorilor din oază poșta

și tot ceea ce-i comandaseră la ultima cursă, unelte, medicamente, haine, pînă și sare și semințe, o mulțime de lucruri al căror număr, din an în an mai mare, era o dovadă a sărăciei crescînde din oază. Sosirea lui către sfîrșitul dimineții — pleca de la Beni Abbes în zori — constituia de fiecare dată un mic eveniment. Distribuirea lucrurilor, pe care o însoțea cu toată veselia lui înnăscută, făcea din el un personaj popular, deși unii se temeau de el iar alții chiar îl disprețuiau. Era principala legătură vie cu exteriorul, iar atitudinea lui față de locuitorii oazei varia, după cum aceștia călătoriseră sau nu în afara oazei. Față de cei care nu părăsiseră niciodată Tabelbala, se purta cu o familiaritate protectoare și își dădea aere de superioritate care impuneau multora, dar pe alții îi enervau. În ochii tinerilor care visau să emigreze se bucura de un prestigiu indiscutabil, dar destul de suspect.

Idriss știa că fotografia lui nu avea cum să se afle în poșta ce sosea la numai patru zile după trecerea Land Rover-ului. Totuși, asistă și el la distribuire, căci în același fel avea să-și primească și el plicul, iar de aici înainte fiecare distribuire îl privea și pe el, și aceasta cu atît mai mult cu cît sosirea fotografiei va deveni mai probabilă. Oare cît timp trebuia să aștepte ? Trei, cinci, șapte săptămîni ? Din nefericire, prezența sa tăcută la fiecare distribuire nu-i scăpă lui Salah Brahim și, de la a treia, șoferul începu să-l apostrofeze și să facă aluzii la logodnica îndepărtată de la care —

pretindea el — Idriss aștepta cu disperare o scrisoare de dragoste. Mai tîrziu, cuvintele începură să-i fie însoțite de gesturi : „Uite-o, uite-o", striga el fluturînd în mînă un plic. Apoi se prefăcea că descifrează cu greu numele destinatarului și încheia pe un ton plîngăreț: „Vai, nu, dragul meu Idriss, nici asta nu e pentru tine. Dar, uite, numele seamănă puțin cu al tău. Arzi, Idriss, arzi, dar mai ai puțină răbdare !" Cei prezenți făceau mare haz de aceste glume.

Pînă la urmă, Idriss nu mai îndrăzni să apară cînd camionul, alb de praf, se oprea în fața mulțimii care-l aștepta. Promise însă un pumn de curmale unui copil din vecini de fiecare dată cînd se ducea la împărțirea poștei și un briceag în ziua în care avea să-i aducă scrisoarea. Și, într-o dimineață, sări ca ars cînd îl văzu pe copil alergînd spre el cu sufletul la gură : „A sosit ! A sosit ! Scrisoarea ta a sosit !" Numai că Salah Brahim nu voise să i-o încredințeze lui. Pretindea că n-o poate înmîna decît destinatarului. „Dar briceagul tot o să mi-l dai, nu-i așa ?" se ruga copilul. Idriss se îndreptă înspre camion cu toată încetineala pe care i-o îngăduia demnitatea rămasă după toate glumele proaste îndurate din partea șoferului. Salah Brahim se prefăcu la început că nu-l vede și continuă distribuirea. După ce dădu și ultimul pachet, scoase un plic voluminos acoperit de ștampile, înfășurat într-o mulțime de fîșii de hîrtie colantă și strigă cît îl ținu gura nu-

mele lui Idriss. Rîsetele izbucniră din toate părțile. Idriss se apropie.

— Despre tine e vorba ? îl întrebă Salah Brahim, batjocoritor. Chiar tu, Idriss, ești destinatarul acestei scrisori de dragoste venită din vecinătatea mărilor ?

Idriss trebui să îndure un interogatoriu grotesc, care îi făcu să se tăvălească de rîs pe bărbații din jurul camionului. Primi în sfîrșit scrisoarea și, cînd începu s-o desfacă, se făcu tăcere. Din plic scoase la iveală o ilustrată de format mare : reprezenta un măgar împopoțonat cu ciucuri, care răgea cît putea de tare, cu capul dat pe spate, cu dinții în afară. Salah Brahim se prefăcea mirat în mijlocul furtunii de rîsete și aplauze.

— Asta ți-e logodnica ? Sau e chiar fotografia ta ?

Idriss aruncă vederea și o luă la fugă stăpînindu-și lacrimile de furie. Era prima imagine pe care o datora trecerii prin viața sa a femeii cu Land Rover-ul.

•

Caporalul Mogadem se întreba de ce oare nepotul său Idriss tot dădea tîrcoale de cîtva timp colibei lui și-i făcea vizite timide ? Să-i fi ajuns oare la urechi povestea cu Land Rover-ul pe care bătrîna Kuka o răspîndise în toată oaza ? Era foarte puțin probabil și, de altfel, de ce l-ar fi interesat ? La Tabelbala se bucura de un mare prestigiu datorită trecutului său de militar, datorită pensiei de fost combatant

ce-i asigura o oarecare bunăstare. Era însă un singuratic. Nu voise niciodată să se însoare, ceea ce era de ajuns pentru a face din el un marginal, și nimeni nu avusese vreodată ideea de a-i cita numele pentru a înlocui un membru dispărut din djemaa [1]. Totuși, într-o vreme se interesase de nepotul lui și-l învățase nu numai să vorbească franceza ci, într-un mod rudimentar, să și scrie și să citească.

În ziua aceea tocmai curăța piesele demontate ale unei puști, cînd Idriss se furișă în casă. Ca de obicei, nu-și spuseră nici un cuvînt de bun venit. Rezemat cu spatele de perete, Idriss îl privi o vreme lucrînd.

— E pușca ta din război ? îl întrebă el într-un tîrziu.

— Oh, nu ! Da' ce-ți închipui ? spuse Mogadem. O pușcă de război e cu totul altceva. Asta-i bună numai pentru păsăruici.

Rîse și, apucînd țeava puștii, închise un ochi și se uită prin ea ca printr-o lunetă.

— E bună și pentru gazele ? vru să afle Idriss.

— Pentru gazele, pentru cămile și chiar și pentru hoți. Pentru soldați trebuie o pușcă adevărată. În Italia aveam una de 7,5 mm cu baionetă rabatabilă și cu magazie de cinci cartușe. Nemții aveau aproape toți pistoale-mitralieră. Un pistol-mitralieră face prăpăd, nu glumă. E bun într-un oraș, să tragi de-aproape.

---

1 Adunare a persoanelor importante dintr-un trib.

Dar n-are nici bătaie, nici precizie. Ca să tragi la distanță e bună numai pușca.

În timp ce îl ascultă vorbind, Idriss se plimbă prin încăpere. N-a văzut niciodată ceva mai luxos și mai confortabil decît casa unchiului Mogadem. Pereții sînt ticsiți cu trofee de vînătoare, piei de gazelă agățate cu cap cu tot, un uliu împăiat, un evantai din pene de struț, un cap de fenec cu gura mică și roșie deschisă.

Pe o cutie îmbrăcată în catifea vișinie se afla un radio cu baterii, pe care Idriss nu l-a auzit niciodată funcționînd din cauză că — i-a explicat Mogadem — posturile nu se prind bine decît noaptea. Dar ceea ce-i atrage atenția cel mai mult este o ramă, sub geamul căreia se află crucea de război și o fotografie mișcată, îngălbenită, în care poate fi văzut Mogadem, surprinzător de tînăr, împreună cu doi camarazi ce zîmbesc ca și el în frumoasa lor uniformă.

Caporalul ridică privirea și-și șterge mîinile cu o cîrpă plină de grăsime.

— Poți să te uiți la fotografia asta, uite-o ! E cu siguranță singura fotografie din Tabelbala. Mai avea una Mustafa, de cînd s-a dus în călătoria de nuntă la Alger. Se fotografiase cu nevastă-sa. Dar cred că fotografia a dispărut. I-o fi ars-o soacră-sa. Bătrînilor de pe-aici nu prea le plac fotografiile, cred că aduc ghinion. Sînt superstițioși, bătrînii...

— Și tu nu crezi că o fotografie poate aduce ghinion ?

— Da și nu. Uite, eu cred că o fotografie, trebuie să știi s-o ții, s-o stăpînești, spuse Mogadem, făcînd cu amîndouă mîinile gestul de a strînge ceva. Din cauza asta Mustafa nu avea de ce să se teamă de fotografia făcută la Alger : era prinsă în perete. Puteai s-o vezi în fiecare zi. Ca și pe asta. Am prins-o sub sticlă și pot s-o supraveghez. Dar, vezi tu, fotografia asta are o întreagă poveste. O poveste tragică. Ia ascultă puțin. Eram la odihnă într-un sat lîngă Cassino. Era acolo și un puști din serviciul fotografic al armatei. M-a fotografiat cu băieții ăștia doi. Ne aflam la odihnă mai multe grupe laolaltă... Cei doi băieți de lîngă mine erau din altă grupă. Dar ne cunoșteam. Acolo, la odihnă, ne întîlneam și mai rîdeam împreună. Peste două zile mă-ntîlnesc cu fotograful. Scoate din buzunar un plic și mi-l dă. În el era fotografia în trei exemplare: „E pentru tine și pentru amicii tăi, îmi zice. Dă-le și lor cîte-o fotografie.“ Îi mulțumesc și aștept să mă-ntîlnesc cu ceilalți doi. Dar ocazia nu apare. După două zile trebuia să mergem toți în linia întîi. Era 30 aprilie 1944. N-am să uit niciodată ziua asta. Îi atacam încă o dată pe nemții baricadați în mînăstirea de pe muntele Cassino. Americanii încercaseră și ei lucrul ăsta cel puțin de două ori, dar fuseseră respinși. Acum era rîndul nostru. Ce masacru ! De o parte aliații, de cealaltă nemții. Acolo am cîștigat crucea. Cred și eu că uitasem de fotografii. Dar le purtam la mine, la cald, în buzunarul de la piept, ăsta e un amănunt

foarte important. Săptămîna următoare eram din nou la odihnă. Mă duc să-i caut pe cei doi la grupa lor. Grupa asta o pățise rău de tot. Ei bine, după multe căutări, am aflat în sfîrșit că amîndoi fuseseră omorîți...

Privește în tăcere fotografia înrămată de pe perete.

— Vezi, asta-i o poveste care mi-a dat de gîndit. Eu cred că fotografia asta, pentru că am ținut-o la mine, mi-a purtat mai degrabă noroc. Ceilalți, cei doi camarazi, bineînțeles, nu era greșeala lor, dar își lăsaseră chipul să plece. Așa ceva nu se face. Nu pot să nu mă gîndesc că, dacă aș fi putut să-i dau fiecăruia fotografia lui, poate nu li s-ar fi întîmplat nimic.

— Și-atunci ce-ai făcut cu fotografiile lor ? îl întrebă Idriss.

— Le-am dat șefului lor de grupă ca să le trimită familiilor lor. Erau algerieni, unul din Tlemcen, celălalt din Mostaganem.

Idriss se întreba dacă unchiul său aflase de povestea cu fotografia făcută de femeia blondă. Îi dispăru orice urmă de îndoială cînd, după o tăcere, Mogadem îi spuse privindu-l în ochi :

— Uite, vezi tu, trebuie să păstrezi fotografiile. Nu trebuie să le lași să-ți scape !

*

Să plece. S-o ia înspre nord, ca atîția alții din Tabelbala, dar și din Dianet, Tamanrasset, In Salah, Timimun, El Golea, din toate aceste pete verzi de pe harta în galben și brun a deșertului. Asta îl sfătuiau să facă moartea bru-

tală a lui Ibrahim, silueta femeii blonde, legenda lui Kheir ed Din, sarcasmele lui Salah Brahim și chiar și povestirea unchiului Mogadem. Dar mai era și acel imbold din moși-strămoși al nomazilor, care nu se pot acomoda cu un viitor înrădăcinat în locul în care s-au născut, cu închisoarea vie, călduroasă, dar cu atît mai de temut, pe care femeia și copiii o formează în jurul unui bărbat. Nu, era foarte hotărît să nu se însoare. De altfel, sărăcia lui era un pretext cît se poate de bun. De unde să ia el zestrea pe care un tînăr trebuie să o dea viitorului socru, altfel decît plecînd să lucreze în nord ? De asemenea, mamei sale, văduvă de trei ani și îngrozită să-și vadă fiul cel mare plecînd, îi promitea că o să-i trimită o parte din cîștigul lui. În felul acesta, ea și cei cinci frați și surori ai lui vor avea un sprijin. Și dădea exemplul celor șase băieți din oază care, la intervale neregulate, trimiteau băcanului din Tabelbala mandate pentru familiile lor. Era și cazul unui văr de-al lui mai îndepărtat, Așur, un băiat vesel și generos care plecase de mai mulți ani din Tabelbala ca să muncească la Paris, dar care nu încetase nici o clipă să trimită vești despre cum o duce. Aveau să-i scrie și să-i anunțe sosirea lui Idriss, astfel că băiatul ar avea la Paris o adresă și pe cineva.

Unchiul Mogadem fu, bineînțeles, primul căruia Idriss îi comunică hotărîrea lui de a pleca în curînd. Îl găsi cu o bonetă soldățească pe cap și fumîndu-și pipa, așezat pe cornișa ce

formează o bancă la baza pereților exteriori ai colibelor arabe. Nu zise nimic, așteptînd ca unchiul său să vorbească primul. Mogadem nu era grăbit. Trăgea liniștit din pipă, privind în gol. Într-un sfîrșit se hotărî :

— E adevărat ce se spune ? Pleci ?

— Da, mă duc în nord să caut de lucru.

— Te duci la Beni Abbes ?

— Da, și pe urmă mai departe.

— La Beșar ?

— Da, și pe urmă mai departe.

— Vrei să treci marea și să te duci la Marsilia ?

— Nu numai la Marsilia.

— Vrei să te duci la Paris ?

— La Paris, da, să caut de lucru.

Un timp, pe Mogadem părea să nu-l mai intereseze decît cum îi funcționează pipa. Apoi îndreptă spre nepotul lui o privire plină de ironie.

— Să cauți de lucru ? Nu cumva te duci la Paris să cauți mai degrabă o femeie blondă ?

— Nu știu.

— Chiar nu știi ?

— Este, poate, același lucru.

*

Mogadem îi era destul de apropiat lui Idriss pentru a-l înțelege. Nordul, munca, banii și femeile platinate făceau parte din același întreg, confuz dar plin de strălucire. Într-un fel, opusul oazei Tabelbala. Mai era însă și altceva, și Mogadem știa mai bine ca oricine.

— Ei, bine, uite c-o să-ți spun eu ce cauți în nord. Te duci să cauți fotografia pe care ți-a făcut-o și care n-o să vină niciodată singură la Tabelbala. Du-te și caută-ți fotografia, adu-o aici și bate-o în cuie pe peretele din camera ta, așa ca pe-a mea de-aici. E mai bine. Pe urmă vei putea să te-nsori și să ai copii. Doar dacă nu preferi să rămîi burlac, ca mine.

Idriss veni și se așeză lîngă el. Nu mai scoaseră nici un cuvînt, dar, fără îndoială, amîndoi se gîndeau la același lucru. Și-l imaginau pe Idriss din Tabelbala devenind Idriss din Beni Abbes, Idriss din Beșar, Idriss din Oran, Idriss din Marsilia, Idriss din Paris și apoi întors la punctul de plecare, pe banca aceasta de chirpici. Desigur, pe dinafară avea să semene cu bătrînii ai căror ochi adormiți nu mai văd oaza, căci niciodată n-au văzut și altceva. Dar el va avea ochi să vadă, ochi ascuțiți de mare și de imensul oraș și luminați de o înțelepciune tăcută.

•

Mama lui l-a pus să-și așeze piciorul gol pe pragul casei și i l-a spălat cu puțină apă. „Pentru ca piciorul tău să-și aducă aminte de pragul ăsta și să te-aducă înapoi", spusese ea. De-acum a plecat. Merge pe drumul spre nord-vest, care duce la Beni Abbes. Dar încă n-a terminat-o cu Tabelbala. Tocmai ieșise din oază, cînd din urmă îl ajunse Orta, ciinele de vînătoare al vecinilor. E un animal nobil, rasat. I-au însemnat labele cu fierul roșu ca să-l ferească de piaza rea. Cînd Idriss se ducea să ia

capcanele de feneci și de sitari, era încîntat și mîndru să fie însoțit de salturile și voltele ogarului auriu. Orta se gudură pe lîngă el. Dacă băiatul pleacă din oază, înseamnă că se duce să vîneze, nu ? Idriss se oprește și-i poruncește să se întoarcă în sat. Ogarul se învîrte în jurul lui, cu urechile pleoștite și dînd din coadă. Idriss e obligat să facă gestul de care se temei : ia o piatră de pe jos. Cîinele scheaună îndepărtîndu-se. Idriss îl amenință. Cîinele o ia la goană cu coada între picioare. Idriss pornește iar la drum. Putea să fie scutit de așa ceva. Această ultimă scenă i-a făcut mai rău decît tot restul.

Știa că nu are cum să facă pe jos cei o sută cincizeci de kilometri care îl despart de Beni Abbes. În pustiu nu se merge niciodată mult timp pe jos. Pe drumurile deșertului există o lege a întrajutorării și a prieteniei. Și Idriss merge, cu soarele răsărind în dreapta și cu o lună ca un corn în stînga, știind că într-un minut, într-o oră sau cînd soarele va străluci cu toată furia lui tăcută deasupra capului său, un vehicul îl va culege de pe drum și-l va duce la destinație. Visează că acel vehicul ar putea fi un Land Rover condus de o femeie blondă — din acelea care capturează imagini cu o cutie — dar de data asta ea ar lua băiatul cu totul. Și cum lîngă ea n-ar mai sta nici un alt bărbat, Idriss i-ar fi un tovarăș bine venit. Se cade oare ca o femeie să străbată singură deșertul ? De altfel, ea ar obosi repede să conducă mașina cea grea, supraîncărcată cu tot arsenalul necesar pe un drum în deșert și curînd ar

fi fericită să dea volanul tînărului ei tovarăș, care astfel ar deveni stăpînul mașinii și protectorul femeii.

Așa visa Idriss cînd huruitul îndepărtat al unui motor îl făcu să se oprească. În spatele lui un punct negru înainta pe drum, înconjurat de un nor mare de praf. Cînd te oprești, e limpede că ceri să fii luat în mașină. Aici nu se cunoaște semnul cu degetul mare ridicat pe care îl fac autostopiștii europeni. Aici se așteaptă, atîta tot. Idriss se oprește și așteaptă. Și deodată încremenește de groază. A recunoscut vechiul camion Renault al lui Salah Brahim, care înaintează opintindu-se. Primul lui impuls e s-o ia la fugă de pe drum cît îl țin picioarele. Dar șoferul l-a recunoscut cu siguranță, iar fuga i-ar știrbi demnitatea. Va merge deci mai departe, întorcînd cu încăpățînare spatele camionului și lăsînd astfel să se înțeleagă limpede că nu e candidat la autostop, că nu cere nimic de la șoferul guraliv care l-a făcut de rîs cu atîta răutate. Și dacă totuși camionul se oprește, Salah Brahim va fi pe poziția celui care cere ceva.

Idriss aude huruitul crescînd al rablei care se apropie. Se abține cu greu să se uite în spate. Totuși nu poate să nu se dea mai în dreapta drumului, căci nu-i deloc liniștitor să simți monstrul prăvălindu-se cu toată tăblăria, lanțurile, osiile și pistoanele în spatele tău. Oare Salah Brahim o să oprească ? Nu. Idriss vede în stînga botul fumegînd al monstrului care îl depășește, masa de fiare trece pe lîngă el zăngănind, înecîndu-l pe dată într-un nor de

praf. Abia mai apucă să-i zărească, înainte de-a dispărea, spatele acoperit cu prelată. Și brusc, zgomotul încetează. Praful se risipește. Camionul s-a oprit. Pe fereastra deschisă din stînga Salah Brahim își scoate, rînjind, capul și brațele goale, tatuate, pieptul păros strîns într-un tricou kaki, militar.

— Tocmai mă-ntrebam, cine să fie drumețul ăsta așa mîndru care-mi întoarce spatele ? Da' uite că-i chiar Idriss ! Va să zică, pleci în nord, nu-i așa ?

— Vezi prea bine, admise Idriss cu răceală.

— Nu te-ntreb nici unde mergi, nici de ce. Știi doar cît sînt de discret. Nu mă privește. Și ce nu mă privește, pentru mine e sfînt. Altfel, hm, cum aș mai putea să-mi fac meseria, să transport toată poșta și toate pachetele astea ? Dar hai să zicem că, așa cum te văd, te-ai îndrepta spre Beni Abbes. Atunci, ia zi, n-ar fi o prostie să nu profiți de camionul lui Salah Brahim ?

Și spunînd acestea, deschise portiera din dreapta și dintr-un salt trecu pe scaunul de la volan. Idriss nu mai avu încotro și se urcă fără tragere de inimă în mașină. La urma urmei, el nu ceruse nimic. Șoferul pare că-l simpatizează. Să aibă oare remușcări după figura cu fotografia măgarului ? Sau poate vrea din nou să-și bată joc de el ?

— Nu pot să stau pe loc prea mult timp, explică el ridicînd piciorul de pe ambreiaj. La ralanti, motorul se încinge. Și dacă-l opresc, nu se știe dac-o mai ia din loc. Uite, sînt unii ca-

re se gîndesc să se pensioneze. Din partea mea, cu o să ies la pensie cînd o să mă lase camionul. O pensionare forțată, pentru că nu văd cum mi-aș mai putea lua alt camion. Dar, mă-ntreb eu, ce-o să se-aleagă de oamenii din Tabelbala cînd Salah Brahim n-o să mai vină? E-adevărat, poate că atunci n-o să mai fie nimeni la Tabelbala. Azi pleci tu. Luna trecută l-am dus pe vărul tău Ali. Și-acum trei luni am cules de pe drum patru care mergeau tot ca tine, spre nord. Unii se întreabă cînd o să-nceteze fuga asta. Eu unul zic: o să înceteze cînd în oază n-or să mai rămînă decît moșii și babele. Tu o să-mi spui: ce poate un tînăr să facă la Tabelbala? Nu tu cinema, nu tu televizor, nici măcar bal nu e. De lucru? Curmale, capre și-atît. Atunci nu-i de mirare că tinerii pleacă. Da' ia aminte, nu eu scot tinerii din oază. Nici pomeneală! Salah Brahim nu-i nebun! Știu eu bine ce-ar gîndi oamenii și ce mi s-ar putea întîmpla într-o bună zi dacă mi s-ar duce vestea că eu scot tinerii din oază! Și-așa sînt vreo cîțiva care nu mă-nghit. Nu, nu, tinerii pleacă fără să-i ajut eu, pe picioarele lor. Mai tîrziu, dar asta nu întotdeauna, se poate întîmpla să trec cu măturoiul meu pe roți și să-i adun. Ce vrei, așa sînt eu, serviabil! Bineînțeles, asta numai cînd merg de la Tabelbala la Beni Abbes. Că atunci cînd vin de la Beni Abbes la Tabelbala, nu e nimeni pe care să-l iau de pe drum. Tabelbala se golește, nu se umple!

Idriss nu asculta decît cu o ureche trăncăneala lui Salah Brahim amestecată cu hurui-

tul motorului. Totuși, trei cuvinte îi răsunau în minte cu o putere de seducție irezistibilă: cinema, televizor, bal. Colorau cu fosforescența lor magică senzația atît de nouă și de minunată de-a merge cu viteză, stînd într-un scaun capitonat la doi metri deasupra drumului. Nici o cămilă nu l-ar fi făcut să se simtă la fel. Ce minunăție e viața motorizată, automatizată, modernă! Pe pămîntul roșiatic se zăreau adînciturі și movilițe rotunjite, asemeni reliefurilor unei plăji dezgolite de curînd de reflux. Și totuși, de ani de zile, de secole poate, nu căzuse nici o picătură de ploaie. Idriss, care cunoștea bine pămîntul acesta, căci era elementul lui natural, îl descoperea acum, din camion, sub o altă înfățișare. Afla că plăcile de nisip fac mașina să frîneze brusc, că gropile o dezechilibrează, că pietrele țîșnesc din pămînt cu o repeziciune diabolică. Și ca un făcut, pămîntul deveni brusc o tablă ondulată. Salah Brahim trase o înjurătură, dădu înapoi și apăsă cu furie pe accelerator. Mașina, supusă unei trepidații înnebunitoare, se năpusti înainte. Osiile vibrau. Toate obiectele din camion săltau. Salah Brahim și Idriss se priveau clănțănind din dinți.

— Trebuie s-o mențin la peste optzeci la oră, reuși să articuleze șoferul, sau, dacă nu, să mergem la pas.

Rabla, bătrînă și ostenită, părea acum că zboară pe deasupra obstacolelor. Trepidația accelerîndu-se, devenise aproape suportabilă. Salah Brahim ocolea cu agilitate gropile și ridicăturile cele mai vizibile.

— N-aș putea să fac treaba asta cînd vin de la Beni Abbes cu toată încărcătura, spuse el. Dar cu camionul gol și dacă sînt atent...

O gazelă țîșni brusc în fața camionului. Galopa cu salturi ample atît de ușoare încît părea că se joacă. Pentru o clipă, Idriss crezu că șoferul pornise în urmărirea animalului, dar nu era decît o părere. Nu s-ar fi lăsat în voia unui joc copilăresc inutil și periculos. Lui Idriss îi păru rău cînd gazela o luă la stînga și apoi dispăru.

— Altădată, cînd și camionul și eu eram mai tineri, comentă Salah Brahim, aș fi încercat s-o împușc. Da, întotdeauna aveam pușca în cabină. Cu dreapta țineam volanul și cu stînga trăgeam. Dar s-au dus vremurile alea. De altfel, mergem prea repede pentru motorul meu. Dacă drumul continuă să fie ca o tablă ondulată, peste zece minute va trebui să ne oprim.

Nu fu nevoie să oprească. Tabla ondulată lăsă locul unei zone de nisip tare ca o dală de ciment, pe care mașina mergea ușor. Ușurarea era atît de mare încît cei doi bărbați se lăsară pe spate, rezemîndu-se de spătarele scaunelor.

— Fech-fech [1], rosti Salah Brahim. Crustă de nisip și de argilă. E nimica toată atîta timp cît crusta suportă greutatea camionului. Dar cînd se sparge, vai și-amar ! Atunci să te ții, frate, atunci să te ții !

---

1 Interjecție cu sensul de „Ei, fir-ar să fie !"

Viteza și curentul puternic de aer din mașină ar fi trebuit să mai facă puțină răcoare. Peisajul avea însă acea înfățișare năucită pe care i-o dă soarele dogoritor aflat la zenit. Salah și Idriss tăcură îndelung, pe jumătate atipiți, pe jumătate conștienți că scapă ca printr-o minune din căldura ca de cuptor încins. Apariția unei fantome de oază mări și mai mult tristețea pe care o dau unui peisaj excesul de lumină, absența umbrei. Se distingeau bucăți de ziduri, o stînă surpată, în spate un șir de palmieri amărîți, cupola albă a unui mic marabu [1].

— Ia uite, mormăi Salah Brahim, aici doar morții au mai rămas acasă. Mă-ntreb de multe ori dacă Tabelbala n-o să arate la fel peste vreo cîțiva ani.

Trebui să încetinească pentru a intra pe o zonă de nisip alb, strălucitor ca zăpada.

— Mi s-a spus că în est, înspre El Ued, povesti Sarah Brahim, nisipul e alb, la fel ca ăsta. Pe la noi e mai mult galben. Mie îmi place mai mult așa. Nisipul ăsta alb nu-i bun nici pentru camion, și te dor și ochii.

Vehiculul derapa și aluneca ba în dreapta, ba în stînga, de parcă ar fi mers pe polei. Salah Brahim mormăi o înjurătură. Pe marginea drumului stătea un bărbat. Nu făcea nici un gest, dar atitudinea lui spunea limpede că așteaptă camionul. Lui Idriss i se păru că Salah Brahim accelerează și într-adevăr, trecură în goană prin fața drumețului. Dar încetini

1 Moschee mică.

imediat și apoi opri. Aplecat pe fereastră, Idriss îl văzu pe bărbat alergînd spre camion. Se afla cam la zece metri depărtare cînd Salah Brahim ambreie și porni. Vehiculul o luă din loc și prinse viteză, depărtîndu-se de bărbatul care încetini și pînă la urmă se opri. Îndată, camionul încetini și el și se opri. Bărbatul o luă din nou la fugă ca să-l ajungă. Salah Brahim ambreie și iar porni în viteză. Nedumerit, bărbatul încetă să mai alerge, dar continuă să meargă totuși destul de repede pe marginea șoselei. Din nou, camionul încetini și se opri.

— De ce faci asta ? întrebă Idriss.

— Sînt obligat să-l iau, asta-i regula. Dar nu-mi place omul ăsta. Și-atunci, îl fac să sufere.

— Cum îl cheamă ?

— Nu știu.

— Păi nu-l cunoști ?

— Pe el, nu. Dar e un tubu.

Idriss nu mai întrebă nimic. Nu văzuse niciodată un tubu la Tabelbala, dar cunoștea reputația foarte proastă a acestor nomazi negri din Tibesti pe care sedentarismul îi decimase, îi împrăștiase și-i transformase în niște vagabonzi și aventurieri ai deșertului. Se spunea despre ei că sînt leneși, dar în același timp neobosiți, bețivi și lacomi, dar de o sobrietate supraomenească atunci cînd se deplasează, tăcuți dar mitomani de cum scot o vorbă, singuratici înrăiți, dar hoți, violatori și ucigași de îndată ce ajung în societate. Toate acestea se puteau citi pe fața aspră cu privirea arzătoare care apăru în fereastra camionului. Salah

Brahim îl trase cu putere pe Idriss lîngă el ca să-i facă loc noului venit. Apoi camionul porni, dar din acea clipă șoferul se închise într-o tăcere ostilă. Urmă o porțiune de pietriș pe care trebui să meargă mai încet, ca să menajeze cauciucurile. După care dispăru orice urmă de drum și camionul o luă pieziș spre răsărit, căci șoseaua asfaltată care duce de la Adrar la Beni Abbes nu putea fi departe. Apăru într-adevăr peste o oră, și camionul se angajă pe ea în direcția nord, putînd acum să meargă cu o viteză de cursă regulată, care îl încîntă pe Idriss.

Străbătură astfel vreo sută de kilometri, cînd tubu-ul rupse brusc tăcerea. Într-un dialect aspru rosti cîteva cuvinte, cărora Idriss le ghici sensul.

— Ce zice ? întrebă Salah Brahim.

— Zice că șoseaua e întreruptă, transmise Idriss.

— Evident, mormăi Salah Brahim. A băgat și el de seamă că de cînd mergem pe șosea n-am întîlnit nici o mașină. E absolut normal.

— Ce taie drumul ? întrebă Idriss.

— Oh, nu e decît o posibilitate : uedul Sahura. Curge în medie o dată pe an. Mai avem încă un sfert de oră de mers întins. Pe urmă, inch Allah ! [1]

Într-adevăr, după vreo douăzeci de kilometri drumul cobora într-un fel de vîlcea și se cufunda într-un torent vijelios de apă ciocolatie. Camionul trebui să se oprească în spa-

1 Interjecție arabă cu sensul „Fie ce-o fi !"

tele unei coloane de vehicule imobilizate. De partea cealaltă a uedului, la vreo sută de metri distanță, se vedea o altă coloană, de asemenea imobilizată. În lipsa unui pod, șoseaua traversa albia uedului pe o dală de ciment de vreo treizeci de centimetri înălțime. În cea mai mare parte a anului traversarea se făcea pe uscat. În ziua aceea fusese o furtună la cîțiva kilometri mai sus și apele inundaseră șoseaua, fără ca adîncimea lor să poată fi măsurată cu exactitate. Lucrurile puteau rămîne așa două ore, dar la fel de bine și două zile. Cei trei bărbați săriră din mașină și se alăturară unui grup de oameni care stăteau de vorbă pe marginea torentului. Întrebarea era dacă un vehicul avea șanse să treacă pe celălalt mal, avînd în vedere adîncimea și violența valului de apă. Trebuia să se țină seama de mîlul depus pe dala de ciment, care acum aluneca, și de țeava de eșapament care, aflîndu-se sub apă, avea să ducă mai mult ca sigur la oprirea motorului. Un tînăr își sumese djellabaua [1] și pătrunse în torentul de apă, sprijinindu-se într-o prăjină. După cîțiva pași se întoarse în grabă pe mal. Picioarele îi erau pline de răni. Căci mai era încă ceva : bolovanii pe care apa îi căra vijelios.

Ceva mai încolo, cîțiva oameni se agitau în jurul unui Dodge vechi, plin cu baloturi de lînă. Șoferul fixase un furtun de cauciuc la capătul țevii de eșapament și îl lega de o loitră, destul de sus ca să nu-l ajungă apa. Se ur-

1 Cămașă lungă cu glugă purtată în Africa de Nord.

că la volan și claxonă cu putere, ca să atragă atenția tuturor. Apoi o porni în jos pe pantă și roțile din față ale Dodge-ului intrară în apa murdară. Încercarea păru la început să reușească, căci apa nu ajungea să acopere roțile și astfel nu amenința organele vitale ale motorului. Plin tot de pete maronii, vehiculul greoi înainta clătinindu-se. Parcursese cam o treime din drum cînd deveni evident că deviase de la linia dreaptă. Oare mașina devia din cauza alunecării, sub presiunea curentului care o împingea spre stînga, sau șoferul amețise din cauza torentului care curgea vertiginos în fața parbrizului? Pesemne că mergea acum pe extrema stîngă a dalei invizibile. Apoi se înclină brusc spre stînga, întîi cu partea din față, apoi cu cea din spate. Roțile ieșiseră de pe șosea. Și Dodge-ul se clătină încet, după care se culcă în apele maronii. Apa părea să nu aibă mai mult de un metru adîncime. Șoferul ieși pe fereastra din dreapta a camionului și începu să pășească pe baloturile de lînă, făcînd gesturi largi, disperate.

Salah Brahim și Idriss urcară în Renault. Tubu-ul dispăruse.

— Nu știu ce-nvîrte, bombăni Salah Brahim, dar din cîte-i cunosc eu pe indivizii ăștia, nu prea-mi vine să cred că ar avea răbdare să aștepte prea mult pe malul ăsta al uedului. Pe un tubu nimic nu l-a ținut în loc vreodată prea mult timp.

Se așeză, își puse mîinile pe genunchi și-și plimbă privirea în spatele mașinii oprite dinaintea camionului.

— Și vrei să-ți mai spun ceva ? Ei bine, dacă l-ai întreba unde se duce și ce-are de gînd să facă acolo, nu ți-ar răspunde. Sau ar inventa o poveste de adormit copiii. Pentru că, de fapt, unu la mînă : habar n-are unde merge, și doi : n-are de gînd să facă nimic. Ăsta-i un tubu, se deplasează din principiu, fără scop și fără motiv. Vagabondaj curat, ce mai !

Tăcu, uitîndu-se la o Toyota mare, de teren care cobora spre ued. Mașina opri și din ea coborî tubu-ul. Salah Brahim rămase cu gura căscată cînd îl auzi explicînd cum că Toyota va traversa datorită celor patru roți motrice și țevii de eșapament aflată pe capotă și că îl convinsese pe șofer să remorcheze și camionul Renault. Completîndu-și cuvintele cu gesturi, agita un cablu metalic de remorcare prevăzut cu un amortizor cu arc.

Salah Brahim se ridică neîncrezător, dar în același timp docil. Convorbirea cu șoferul de pe Toyota — care era englez — se limită la minimum, dar confirmă spusele tubu-ului. Cum oare putuse dracul ăsta împielițat să găsească o astfel de soluție și, mai ales, de ce-o făcuse ? Nu mai rămînea decît să fixeze cablul de partea din față a Renault-ului și de spatele Toyotei și să dea drumul celor două vehicule să alunece înspre ued. Tubu-ul rămase la bordul Toyotei. Greoaie și puternică, semănînd cu un tanc, trecu uedul împroșcînd în jur apă noroioasă. Salah Brahim, obligat să meargă în spate, îl înjura pe blestematul de englez care mergea prea repede, și era cu atît mai furios

cu cît valurile de apă ridicate de Toyota se spărgeau cu putere de partea din față a camionului, ajungînd pînă la parbriz. Cînd atinseră malul drept al uedului, cele două vehicule semănau cu două blocuri de mîl lucios. Mulțimea îi înconjură, așa că fură nevoiți să coboare și să răspundă întrebărilor, ghionturilor, felicitărilor. Primiră ajutor la spălatul parbrizelor. Dintre toți cei ce se agitau, Idriss, fără îndoială, fu singurul care observă un om singuratic depărtîndu-se de șosea cu un pas liniștit și ușor: era tubu-ul.

Salah Brahim și englezul își strînseră mîinile și cele două vehicule o porniră înspre Beni Abbes, distanțîndu-se curînd datorită vitezei mai mari a Toyotei. Abia după o oră Salah Brahim își aduse aminte de tubu.

— Crezi c-a rămas cu englezul ? întrebă el.

— Nu, răspunse Idriss, l-am văzut plecînd pe jos prin deșert.

Salah Brahim rămase o clipă pe gînduri, apoi frînă brusc și opri mașina. Deschise torpedoul și scoase de acolo un portofel mare și vechi.

— Lepădătură blestemată ! A fugit cu gologanii mei.

— Cît ?

— Nu știu sigur. Cel puțin o mie două sute de dinari. Nu și-a pierdut ziua degeaba !

— Dar ne-a și ajutat să cîștigăm timp, îi luă apărarea Idriss.

— Costă cam scump trecerea uedului !

Salah Brahim nu-și mai descleștă dinții pînă cînd apărură primele case din Beni Abbes.

Nu avu timp să-i prezinte orașul tînărului său tovarăș, căci doi jandarmi pe motociclete aflați pe marginea drumului îi făcură semn să oprească.

— Vă rugăm să ne urmați la jandarmerie.

Următorii cinci sute de metri îi parcurseră sub escorta motocicliștilor. La jandarmerie îl găsiră pe englezul din Toyota. Acesta depusese plîngere împotriva tovarășului de drum al lui Salah Brahim care îi furase un teanc de cinci mii de dinari. Din fericire, Salah Brahim era cunoscut la Beni Abbes. Povesti întîlnirea cu tubu-ul și furtul a cărui victimă fusese el însuși. Englezul recunoscu apoi că nu Idris era cel pe care îl transportase în Toyota sa. Șeful jandarmeriei își bătu joc fără milă de Salah Brahim. Un turist englez să fie prădat de un tubu, hai, treacă-meargă. Dar el, vulpoi bătrîn al deșertului! Bineînțeles, mai era și povestea cu revărsarea uedului Sahura, dar și acolo tot deșert era!

Cînd ieșiră de la jandarmerie, după ce semnaseră procesele-verbale, Salah Brahim își revărsă furia asupra lui Idriss. Fără îndoială, tînărul acesta nu avea nici o vină că ziua fusese atît de îngrozitoare, dar Salah Brahim îl adunase de pe marginea drumului la fel cum, mai tîrziu, îl luase și pe tubu, și acest lucru crea o anumită afinitate între tubu și el. Și-apoi, nu s-ar fi putut spune că-i purtase prea mult noroc. Decît așa-un tovarăș de drum, mai bine lipsă! Pe viitor, o să țină seama de asta!

Idriss își petrecu noaptea în curtea fermei în ruină a vechiului ksar aflat în mijlocul

plantației de palmieri. Legiunea străină alungase locuitorii de aici la începutul războiului [1] iar acum acest sat tradițional construit din lut uscat servea drept refugiu pentru călători, înainte de a dispărea cu desăvîrșire. Cu capul vîjîind de aventurile din prima sa zi de călătorie, Idriss nu putu să închidă un ochi, prins între sforăiturile unui bărbat gras și scîncetele unui copil mic agățat de mama lui. În minte îi revenea continuu chipul aspru și viclean al tubu-ului, înconjurat de aureola vicioasă datorată îndemînării cu care îi prădase, unul după altul, pe englez și pe Salah Brahim. În imaginația lui Idriss, el se alătura amintirii lui Ibrahim, dar îl întrecea pe acesta din urmă. Singurătatea de care se înconjura tubu-ul, ca de un nimb obscur, era și mai sălbatică decît cea a păstorului Șaamba. Aproape tot timpul, Ibrahim trăia singur cu turma lui de cămile. Dar el vorbea cu animalele, le îngrijea, așa cum și acestea îl hrăneau pe el. Apoi, avea legături cu ceilalți păstori și cu locuitorii oazei. Tubu-ul, însă, părea că se luptă, deschis sau pe ascuns, cu toți semenii lui. Idriss își înfrînase repede elanul de simpatie pe care îl simțise la vederea tubu-ului ce se îndepărta, cu mersul lui parcă înaripat, după ce trecuseră uedul Sahura. Nu, acest om n-ar fi acceptat un tovarăș decît din viclenie și ca să-l prade, pentru ca apoi să-l părăsească, mort sau viu. Era o sălbăticiune. Nu, nu o sălbăticiune. Nici un animal nu se înconjoară de atîta sin-

1 În 1957 (N. A.).

gurătate, nici un animal nu se poartă cu atîta indiferență plină de dușmănie față de semenii lui. Numai un om este în stare de așa ceva. Numai un om... Numai un om. Într-un tîrziu, Idriss adormi și în visul lui se amestecau chipul lui Ibrahim cu cel al tubu-ului.

*

I se vorbise de o „mare de nisip". Idriss nu văzuse niciodată marea, dar avu o imagine fidelă a ei cînd, la capătul unei străzi, dădu peste o dună mare care urca, virgină și aurie, pînă la cer. O colină de cel puțin o sută de metri înălțime, lină și perfect intactă, fără încetare mîngîiată și remodelată de vînt anunța astfel, ca primul său val, imensul ocean al Marelui Erg de Apus. Nu se putu abține, așa că se năpusti pe acest munte instabil și mîngîietor care se scurgea sub tălpile lui în cascade blonde și pe coasta căruia se odihni o clipă ca să-și recapete suflul. Urcușul nu fusese totuși deloc obositor și curînd se afla călare pe creasta muntelui, un vîrf bine conturat, pe care adierea vîntului îl modela și îl ascuțea continuu. Înspre răsărit se desfășurau la nesfîrșit spinările de aur ale unei infinități de alte dune, o mare de nisip, da, dar o mare încremenită, nemișcată, fără nici o corabie. Uitîndu-se înapoi, Idriss vedea la picioarele lui colibele cubice, domurile, terasele din sat și, mai departe, mai jos, frunzișul verde al plantației de palmieri. Un zvon de strigăte, chemări, lătrături și, deodată, planînd peste în-

treaga comunitate, cîntecul muezinului, se înălțau ca unică mărturie a vieții din oază.

Coborînd, observă că urmele pașilor săi pe coasta primei dune se șterseseră deja, de parcă fuseseră înghițite, digerate de densitatea nisipului. Duna era din nou virgină și intactă, ca în prima zi a Genezei. Se întrebă prin ce minune masa aceasta de nisip mișcător, frămîntată fără încetare de aer, nu inunda străzile, nu acoperea casele. Nu, se oprea cuminte lîngă un gărduleț înalt de cîțiva centimetri ce împrejmuia satul.

Pașii îl purtară în preajma hotelului *Rym*, rezidență somptuoasă purtînd semnătura arhitectului Fernand Pouillon, cu piscină, teren de tenis și o terasă ce domina palmierii. La acea oră încă matinală, un carusel de mașini și motociclete de toate mărcile și naționalitățile dădea tîrcoale prin fața intrărilor. Idriss se opri, înmărmurit de atîta lux și interesat de varietatea vehiculelor. Întrezărea marginea terasei împodobite cu umbrele de soare roșii sub care perechile luau vesele micul dejun. Erau acolo bărbați bărboși în salopete albastre, soldați în uniforme kaki, cîțiva copii care se alergau, țipînd, în jurul meselor, dar mai ales femei, printre care una blondă cu voce stridentă care semăna — dar fără să o egaleze — cu cea din Land Rover.

— Hei, tu de-acolo! Vezi-ți de treaba ta. Mișcă-te mai încolo!

Un slujbaș negru ce cărase valizele și sacoșele unei familii gata de plecare îl apostrofă pe Idriss, smulgîndu-l din contemplare. Era

prima oară cînd i se vorbea pe acest ton. Rămase mut de uimire, nu pentru că nu înțelegea ci, din contră, pentru că descoperea dintr-o dată, cu o claritate necruțătoare, care era locul lui în această societate atît de nouă pentru el. Nu numai că nu făcea parte din categoria clienților hotelului, dar pînă și personalul avea dreptul să-l interpeleze și să-l gonească. Se îndepărtă frămîntînd în minte acest adevăr esențial, evident, dar pe care nu-l bănuise cu cîteva clipe mai devreme.

Traversă satul privind cu aviditate cafenelele, băcăniile, saloanele de coafură, atelierele meșteșugarilor, grămezile de legume verzi, adulmecat de cîini, alungat de mașini, încîntat și în același timp nefericit și în urechi răsunîndu-i încă vocea răstită a negrului de la hotelul Rym : vezi-ți de treaba ta, mișcă-te mai încolo. Descoperi piscina publică alimentată de o fîntînă arteziană de apă minerală și umbrită de o perdea de glicine și de arbuști cu flori violete. Cîțiva tineri se aruncau în apă și se alergau rîzînd și țipînd. După hotelul *Rym* i se oferea acum o altă imagine a paradisului, o imagine a prospețimii, a nudității fericite, a jocurilor gratuite. Se așeză la poalele unui palmier ca să poată contempla în voie acest tablou. Unul dintre adolescenți, lucios ca un pește, trecu chiar pe lîngă el. Privirea lui veselă se opri o clipă asupra lui Idriss și cîteva picături de apă îl atinseră. Idriss stătu nemișcat. Ceea ce vedea era un adevărat tablou, o scenă închisă la care nu avea acces. Plin de praf și înfometat, obosit, pe cînd dimineața abia se

termina, el nu era frate cu acești copii, de vîrsta lui totuși, care se zbenguiau țipînd de bucurie în apele verzi ale bazinului, cu ciorchinii violet atîrnînd deasupra capetelor lor. Mic emigrant venit din sud, pornit într-o aventură nesigură pe care nimic n-o putea întîrzia, Idriss se oprise acolo o clipă, ca o pasăre călătoare.

Începu să hoinărească din nou, o luă în jos pe o străduță, se opri în fața tarabei unui cofetar ce ațipise pe un scaun și care, după ce constatase că nu fură nimic, îi oferi o prăjitură cu miere. Tocmai se apropia de pîlcul cel mare de palmieri, cînd se pomeni în fața ușii muzeului saharian, o anexă a *Laboratorului zonelor aride,* întreținut de C.N.R.S.[1]-ul francez. Intrarea costa doi dinari, sumă enormă față de averea pe care o avea cu el. Se pregătea să coboare din nou spre palmieri cînd un autocar mare, climatizat, se opri în fața muzeului. Ușile din față și din spate se deschiseră și turiștii începură să coboare și să se răspîndească. Era o excursie organizată pentru bărbați și femei în vîrstă care, aduși de spate, cu părul alb și degetele uscate încleștate pe bastoane formau un tablou straniu. Ghidul părea foarte tînăr în comparație cu ei și în rolul lui de animator se comporta cu o juvenilitate ce părea puțin forțată. Spre marea bucurie a celorlalți călători, el oferea brațul cu un aer de galanterie bufonă unei

1 Centre National de la Recherche Scientifique.

fete bătrîne, ursuze și pedante. Se simțea că e o glumă care dura de la începutul călătoriei. Amestecîndu-se cu grupul, Idriss ajunse în prima sală a muzeului mobilată cu vitrine și populată cu animale împăiate. Ghidul făcea gesturi largi și alerga de colo-colo, debitînd fraze sforăitoare sau glume pe un ton de vînzător ambulant. În jurul lui se adunaseră cîțiva fideli care îi subliniau frazele cu rîsete pline de încîntare. Restul vizitatorilor se răspîndiseră prin celelalte săli și în grădina muzeului. Idriss era numai ochi și urechi, căci fiecare cuvînt, fiecare frază îl priveau direct.

— Vă aflați aici, doamnelor și domnilor, chiar și dumneavoastră, domnișoară, pentru a descoperi secretele deșertului și farmecul Saharei. După cum vedeți, pustiul nu este chiar atît de pustiu pe cît se spune, deoarece este populat cu toate aceste animale împăiate care vă înconjoară. Împăiate, da, căci în ceea ce privește animalele vii, trebuie să vă spun că ele au dispărut în totalitate, victime nu ale climatului aspru, ci ale răutății oamenilor. Este în special cazul grațioasei gazele și al struțului, în pofida capacității sale stomacale bine cunoscute, dar și cazul muflonului, al gheparului, al feneculuí, al ariciului. Să vorbim, dar numai ca de o amintire, despre leu, acest rege al deșertului, ultimul exemplar fiind ucis, după cum bine știți, de Tartarin din Tarascon. În schimb, îl puteți vedea în cușca lui pe modestul șoarece-săritor. Este — după cum vă puteți da seama și dumneavoastră — rezulta-

tul extrem de miniaturizat al încrucișării cangurului australian cu hîrciogul din Auvergne. Amatorilor de vietăți vîscoase și tîrîtoare le putem oferi șopîrla obișnuită, varanul și șopîrla-de-nisip, zisă și peștele-nisipurilor. Dar nimic nu se poate compara cu lăcusta, delicioasă atît prăjită în ulei, cît și marinată în miere.

Un bătrîn domn ridică un deget timid, școlărește. Cu ochii strălucind, voia să afle dacă peștele-nisipurilor se pescuiește cu rîmă sau cu muscă.

— Excelentă întrebare ! exclamă ghidul. Aflați că, în oază, copiii îi prind cu mîna, nici mai mult nici mai puțin, ca pe păstrăvi într-un torent de munte. Îi mănîncă fripți pe jăratec, dar fac din ei și animale domestice, cu care se joacă și pe care le înhamă la mici cărucioare.

Se mută între vitrine, urmat de micul grup de fideli, printre care se amestecă și Idriss. Într-un colț fusese reconstituită ceea ce pe o pancartă purta numele de *Aria alimentară a habitatului saharian.*

— Iată deci bucătăria-sufragerie a locuitorului oazei, continuă ghidul. Ustensilele de bucătărie sînt mojarul și maiul din lemn de acacia, cu care se pisează curmalele, morcovii, henné-ul și smirna. După ce termină, femeia care a pisat trebuie să lase în mojar maiul și cîteva firimituri, pentru ca acesta să aibă cu ce să se hrănească după cîtă muncă a făcut. Iată sita, rîșnița de lumașel și ciurul pentru semințe. Și asta este strachina cea mare, folo-

sită la toate. În ea se frămîntă pîinea și plăcintele. Urcioarele pentru lapte, burdufurile pentru apă, tigvele scobite pentru brînză, unt și grăsime.

Idriss făcuse ochii mari. Toate aceste obiecte de o curățenie ireală, încremenite în esența lor eternă, intangibile, mumificate, făcuseră parte din copilăria, din adolescența lui. Nici nu trecuseră bine patruzeci și opt de ore de cînd încă mai mînca din strachina aceea, de cînd o privise pe mama lui mînuind rîșnița.

— Dar nu văd nici lingură, nici furculiță, se minună o doamnă în vîrstă.

— Din cauză că locuitorul oazei, doamnă, mănîncă la fel ca strămoșul nostru Adam, cu degetele. Nu este nici o rușine în asta. Fiecare ia cu mîna dreaptă un pumn de mîncare, o adună în căușul palmei stîngi, o face cocoloș și apoi, cu degetul mare de la mîna dreaptă, îl ridică pînă în vîrful degetelor ca să-l bage în gură.

Și ghidul mimă întreaga operație, imitat de cîțiva turiști a căror stîngăcie stîrni rîsete.

— Dar nu cumva să credeți că locuitorul oazei e necivilizat. În Sahara sînt cunoscute regulile elementare de politețe. Înaintea fiecărei mese, toată lumea trebuie să se spele pe mîini, și nu într-o apă stătătoare, ci într-un izvor sau în apa pe care altcineva i-o toarnă dintr-un urcior. De asemenea, locuitorii cer binecuvîntarea lui Allah. Nu beau în timp ce mănîncă, ci doar după felul principal. Apa sau laptele circulă atunci dinspre stînga spre

dreapta și trebuie să se întindă ambele mîini pentru a lua ulciorul sau vasul cu lapte. Nu se bea din picioare. Dacă totuși se află în picioare, cînd beau pun un genunchi pe pămînt. Nu au voie să împartă un ou.

Idriss asculta cuprins de mirare. Aceste reguli ale vieții de fiecare zi le cunoștea, căci le urmase dintotdeauna, dar spontan și fără să le audă vreodată spuse cu voce tare. Auzindu-le din gura unui francez, rătăcit într-un grup de turiști cu părul alb, simțea cum îl cuprinde un fel de amețeală. Era ca și cum cineva l-ar fi smuls din sine însuși, ca și cum sufletul i-ar fi părăsit brusc trupul și îl observa dinafară cu stupoare.

Ghidul provocă veselia tuturor cînd, în încheiere, spuse :

— Și sfînta ierarhie trebuie întotdeauna respectată : bărbații primesc cele mai bune bucăți, iar femeile și copiii pe cele mai puțin bune.

În sfîrșit, se opriră în fața unei vitrine în care erau etalate bijuterii și amulete.

— Inutil, doamnelor și domnilor, să căutăm aici capul de cîine, cămila, scarabeul și, cu atît mai puțin, bărbatul și femeia. Nu, bijuteriile sahariene nu reprezintă nimic. Sînt niște forme abstracte, geometrice, cu valoare de semne, nu de imagini. Iată, lucrate în argint masiv, cruci, cornuri de lună, stele, rozete. Iată agrafe, cercei, inele din corn de capră. Brățările pentru glezne sau gleznierele sînt menite să împiedice demonii pămîntului să se urce pe picioare și să invadeze tot trupul. Bijuteriile cele

mai puțin prețioase sînt simple scoici. Cele mai prețioase sînt din aur, dar nu le veți vedea în acest muzeu. Fără îndoială că au fost de mult furate.

Cînd vizitatorii începură să se îndepărteze, Idriss se apropie de vitrină. Văzuse aceste bijuterii din argint purtate de mama sa, de mătuși, de alte femei din Tabelbala. În niște fotografii se aflau chipuri acoperite de picturi faciale rituale, cărora Idriss aproape că le-ar fi putut spune pe nume. Și cînd se îndepărtă de geam, văzu apărînd un reflex, un cap cu părul negru, vîlvoi, cu fața mică, vulnerabilă, neliniștită ; era el însuși, prezent sub acea formă evanescentă într-o Sahară împăiată.

*

De la Beni Abbes la Bechar sînt două sute patruzeci de kilometri pe o șosea frumoasă, asfaltată, dar fără nici o posibilitate de aprovizionare cu apă sau benzină. Idriss găsi un loc într-un taxi închiriat de cinci negustori mozabiți. L-au primit pe băiat doar ca să facă economie și pentru că nu era nici o femeie cu ei. Toți erau băcani, îi puteai recunoaște ușor după fețele lătărețe, galbene și apatice, cu ochelari fumurii care le dădeau un aer fragil și viclean, probabil foarte bogați și proprietari ai unor luxoase locuințe în grădinile din Ghardaia. În timpul celor cinci ore de călătorie se prefăcură că nu-l bagă în seamă pe Idriss. Din cînd în cînd, după lungi tăceri meditative, spun cîte ceva, cu un aer grav, despre

scumpirea stafidelor, despre devalorizarea curmalelor, despre creșterea spectaculoasă a prețului moșmoanelor și-și pleacă des privirea, triști, către mîinile care înșiră mătănii de abanos. Ascultîndu-i, Idriss își imaginează un întreg orizont de prăvălii, de magazine universale, de antrepozite, de nave și de avioane-cargou, un du-te-vino de bogății imense dar care, trecute prin mîinile acestor oameni, devin impalpabile, incolore, inodore și insipide, pentru că sînt reduse la cifre, semne, figuri abstracte. Austeritatea, melancolia discretă a celor cinci călători nu e altceva decît opulența supusă sobrietății, beneficiile comerciale sfințite de dezinteresare, reușita pe pămînt urmărită doar pentru a face dovada supunerii la poruncile cerești. Idriss avea să-și amintească de scurta și amara lecție de stăpînire a lucrurilor pe care i-o dăduseră acești puritani ai deșertului.

Totuși, oamenii aceia gravi și disprețuitori nu-l ignorau chiar atît de mult pe cît voiau să arate și, înainte de-a se despărți, aveau să-l bage în seamă. Se aflau pe marginea șoselei și tocmai plătiseră șoferului, cînd cel mai în vîrstă se întoarse către Idriss.

— Am înțeles că vrei să te duci la Marsilia, nu-i așa ? îl întrebă el. Dacă n-ai unde să stai, du-te din partea mea la Yusef Bagabaga care ține hotelul *Radio* din strada Parmentier nr. 10. Dar să ai la tine recomandarea mea. Nu primește decît mozabiți sau prieteni de-ai lor.

Mîzgăli pe carnețelul lui acel nume, adresa

și o frază de recomandare, apoi rupse pagina și i-o dădu lui Idriss.

•

Pentru un european, nu există nimic mai pitoresc decît Beșar : imobile H.L.M. [1], cazărmi, școli, o uzină electrică, clădiri administrative cu atît mai numeroase, cu cît acest centru administrativ cu mai puțin de cincizeci de mii de locuitori este considerat ca ultimul oraș demn de acest nume înainte de a începe deșertul. Pentru Idriss, Beșar înseamnă descoperirea unei noi planete. Vitrinele, măcelăriile și chiar și prăvălia cu pretenții de magazin universal, toate acestea îl orbiră. Dar cel mai mult îl amețea traficul automobilelor și mult timp stătu în loc observînd gesturile unui agent care dirija circulația. Cînd descoperi gara, nu-i mai veni să se dezlipească de acolo. Fiecare sosire sau plecare a unui tren îl impresiona ca și cum ar fi fost un eveniment memorabil. Îi păru rău că fusese sfătuit cu atîta insistență să meargă la Oran cu autobuzul, încît toată noaptea și-o petrecu pe o banchetă în sala de așteptare, legănat de vacarmul intermitent al garniturilor. Îl fură somnul abia cînd se lumină de ziuă. Pe la ora opt, prezentîndu-se în stația de autobuz, i se spuse că autobuzul de Oran plecase la ora șase iar următorul pleca abia peste două zile, tot la ora șase. Avea astfel două zile în față.

---

1 *Habitations à loyer modéré* — blocuri de locuințe modeste cu chirie relativ mică.

Pătrunse într-o piață acoperită, rătăci printr-un labirint de străduțe și ajunse pe o stradă mare, pustie și plină de praf. Disponibilității sale i se adăugase foamea care îi chinuia stomacul și ambele îl făceau să plutească într-o fericire apropiată cu senzația de leșin. Trecînd prin fața unei prăvălii cu fațada viu colorată pe care cuvintele *Mustafa artist fotograf* păreau că dansează, auzi venind dinăuntru o muzică și niște voci. Muzica răgușită amintea de un orientalism de bazar. Vocea declama cu o autoritate grandilocventă :

— Ești șeicul, sultanul, maharajahul. Ești mîndru. Ești bărbatul atotputernic. Domini. Domnești peste un cîrd de femei goale căzute la picioarele tale. Clic-clac, gata !

Idriss se apropiase vrînd să descopere interiorul „studioului". Pe un fundal era reprezentat într-un mod foarte naiv un palat oriental. În jurul unui bazin cu fîntînă arteziană, o mulțime de femei dezbrăcate, dar păstrînd o urmă de decență, zăceau pe pămîntul acoperit cu perne colorate. Deghizat în sultan oriental, un tînăr își dădea aere de filfizon. Mustafa, foarte gras, purtînd pe cap un fes roșu, opri vechiul patefon care crea ambianța sonoră. Tînărul începu să-și dea jos falsele accesorii orientale.

— Fotografia va fi gata mîine seară, îi promise Mustafa. Face cincisprezece dinari.

În clipa aceea îl zări pe Idriss și, miop cum era, îl luă drept un nou client.

— Domnul dorește un portret ? Aici este palatul visurilor dumneavoastră. Mustafa, ar-

tist-fotograf, vă oferă realizarea visurilor dumneavoastră celor mai năstrușnice.

Dar lingușeala lui încetă îndată ce-și dădu seama că Idriss nu era un client.

— Ce tot spionezi pe-aici ?

— Mă uitam.

— N-ai la ce să te uiți aici. Mișcă-te mai încolo.

Mișcă-te mai încolo... Idriss auzea această poruncă pentru a doua oară. Dar nu era chiar ăsta lucrul pe care-l făcea tot timpul : să se miște mai încolo ?

— Caut ceva de lucru pentru două zile, spuse el la întîmplare.

— Ce știi să faci ?

— M-a mai fotografiat cineva. O femeie blondă.

— Ia te uită ! O femeie blondă ? Și fără îndoială că era și îndrăgostită de tine, nu-i așa ?

— Nu știu.

Tînărul apăru din nou, îmbrăcat într-o salopetă de șofer.

— Atunci trec mîine seară să-mi iau fotografia.

Mustafa își ascunse cu greu nemulțumirea.

— Nu cumva să uiți cei cincisprezece dinari, mormăi el.

Tocmai voia să-și descarce nervii pe Idriss cînd îl acapară un cuplu de turiști. Din nou numai zîmbete, se grăbi în întîmpinarea lor.

— Domnilor și doamnelor, Mustafa artist-fotograf vă așteaptă ca să vă îndeplinească visele.

Îi împinge în studio, puțin cam zăpăciți, și își etalează pînzele de fundal.

— Vreți să explorați pădurea neumblată și să înfruntați uriașele sălbăticiuni africane? Vreți să urcați pe munții stîncoși ai Hoggarului și să vînați mufloni și vulturi? Sau poate vreți să vă îmbarcați pe un semeț vas cu pînze și să străbateți în lung și-n lat Mediterana?

Și de fiecare dată desfășura cîte o pînză naivă și stridentă.

Domnul încercă să-l oprească.

— Ajunge, ajunge! Soția mea și cu mine sîntem cu un grup care face un circuit organizat în Sahara: Timimun, El Golea, Ghardaia.

— Atunci, iată, se grăbi Mustafa să intervină, vă fotografiez pe un fundal de dune aurii și de palmieri verzi. Băiete, vino-ncoace!

Ajutat de Idriss, atîrnă de grinzile din tavan decorul saharian anunțat. Apoi începu să se agite în jurul aparatului. Bărbatul, împins în fața pînzei împreună cu soția sa, încercă totuși să protesteze.

— E cam deplasat să venim în Sahara ca să ne fotografiem în studio în fața unui decor pictat care reprezintă Sahara!

Mustafa întrerupe pregătirile și îndreaptă spre el un deget ridicat cu un aer profesoral.

— Aceasta, domnule, înseamnă atingerea dimensiunii artistice! Da, chiar așa, repetă el satisfăcut, atingerea dimensiunii artistice. Fiecare lucru e depășit de reprezentarea sa în imagine. Depășit, da, ăsta-i cuvîntul. Sahara reprezentată pe această pînză este Sahara idealizată și, în același timp, posedată de artist.

Doamna îl ascultase extaziată.

— Domnul fotograf are dreptate, Émile. Fotografiindu-ne în acest decor, ne idealizează. E ca și cum am pluti pe dune.

— Da, iată cuvîntul potrivit : a pluti. O să vă fac să plutiți pe dune.

Dar domnul se încăpățînă.

— De acord, dar cînd Sahara adevărată e atît de aproape, nu văd de ce să ne fotografiem într-un studio în fața unei Sahare pictate în trompe-l'oeil.

Mustafa cunoștea arta de a fi înțelegător.

— Domnule dragă, puteți foarte bine să vă fotografiați mergînd împreună cu soția pe nisip și pe pietroaie. Aceasta se numește fotografie de amator, fotografie turistică. Eu sînt profesionist. Sînt un creator. Eu recreez Sahara în studioul meu și, cu această ocazie, vă recreez și pe dumneavoastră.

După care se întoarce înspre patefon și învîrte cu putere manivela. Domnul tresare la auzul muzicii dulcege și languroase.

— *Pe o piață persană* de Ketelbey ! Asta mai lipsea !

Între timp, Mustafa dispăruse sub vălul negru al aparatului.

— Vă rog, doamnă și domnule, așezați-vă în mijlocul peisajului saharian. Așa, foarte bine, poziția e perfectă.

Și iese la lumină, cu un aer inspirat și solemn.

— Și acum, doamnă și domnule, clipa cea mare a sosit. Sînteți impresionați de frumusețea aspră a peisajului din deșert. Sînteți pă-

trunși de lecția de austeritate și măreție pe care o emană aceste nisipuri, aceste pietre. Simțiți cum vă lepădați de toate dorințele meschine, de preocupările mediocre, de grijile mărunte. Sînteți purificați !

Fără să vrea, bărbatul și femeia adoptaseră un aer solemn.

— Asta îmi amintește de ziua căsătoriei noastre, de discursul primarului sau al preotului, nu mai știu care din ei, murmură femeia.

Și cînd Mustafa, înclinîndu-se pînă la pămînt, le mulțumi și le promise că fotografia, gata chiar de a doua zi dimineață, va fi excelentă și că îi va costa treizeci de dinari, cei doi se scuturară, ca și cum ar fi ieșit de la o ședință de spiritism.

— Mă intrigă totuși un lucru, spuse bărbatul înainte de a ieși.

— La dispoziția dumneavoastră !

— Dacă am înțeles eu bine, fotografia pe care ne-ați făcut-o va fi alb-negru.

— Desigur, desigur, noi, profesioniștii, lăsăm culoarea amatorilor de cromolitografii.

— Bine, dar atunci de ce naiba decorurile dumneavoastră sînt pictate în culori ?

Întrebarea păru să-l ia pe Mustafa prin surprindere.

— În culori ? repetă el privindu-și decorul saharian de parcă îl vedea pentru prima oară. Vreți să știți de ce folosesc decoruri în culori pentru fotografii alb-negru ?

— Exact.

— Păi, da..., pentru inspirație, evident.

— Ce inspirație ?

— A mea, desigur, dar și cea a clienților mei și, de ce nu, cea a aparatului.

— Inspirația aparatului de fotografiat ?

— Bineînțeles, aparatul meu participă la actul de creație, trebuie să aibă și el talent, ce credeți ! Și-atunci, îi arăt un peisaj în culori. Îl vede, îi place și cînd îl reproduce, uite, ceva din acele culori transpare în negru și în alb. Înțelegeți ?

— Nu, spuse bărbatul cu un aer mărginit.

— Ba da, Émile, interveni soția. Domnul fotograf are dreptate : el realizează culoarea din alb și negru. Oh, domnule fotograf, vă rog să nu fiți supărat pe soțul meu, n-are deloc fire de poet !

*

Rămas singur, Mustafa începu să facă ordine în studio, ajutat de Idriss, care încerca să se facă util. Mustafa trebălui un timp în tăcere, după care reveni la ceea ce discutase mai înainte cu Idriss.

— Deci așa, zici că te-a fotografiat o femeie blondă ?

— Da, se grăbi Idriss să răspundă. Era într-un Land Rover pe care-l conducea un bărbat.

— Și ți-a plăcut fotografia ?

— Nu știu, n-am văzut-o încă.

— Și te duci la Paris să cauți o femeie și o fotografie ?

— Credeți c-am s-o găsesc ?

— Oh, la Paris găsești femei și fotografii cîte vrei ! Ah, dac-aș avea anii tăi ! Paris,

orașul-lumină ! Orașul-imagine ! Milioane de femei și de imagini ! Bineînțeles c-ai s-o găsești și pe-a ta, se-nțelege de la sine. Ce e mai puțin sigur, e dacă lucrul ăsta o să te facă mai fericit !

În timp ce vorbea, tot căuta ceva cu înfrigurare. Scotocea încruntat în rezerva de fundaluri. După ce în sfîrșit găsi ceea ce căuta, deplasă oglinda mare în locul unde ar fi trebuit să se afle aparatul de fotografiat.

— Asta nu e pentru o fotografie, explică el. Doar ca să arunci o privire.

Și, cu un aer misterios, derulă fundalul pe care îl alesese. Era Parisul noaptea, o panoramă destul de fantezistă, căci reușea să adune laolaltă turnul Eiffel, Place de l'Étoile și Moulin-Rouge, plus Sena și catedrala Nôtre-Dame.

— Hai, așază-te acolo !

Aprinse un reflector.

— Privește ! Ești la Paris, orașul-lumină. Ești norocos ! Cum te simți ?

Idriss nu știa ce să răspundă. Ceea ce vedea în oglindă era o siluetă mică, cenușie, îmbrăcată în blue-jeans și cămașă, cu pantofi soldățești în picioare și pe umeri o djellaba brodată. În spatele lui scînteia un peisaj de un albastru-închis, străpuns de lumina violentă a monumentelor.

— Dacă ai avea cinspe dinari, îl ironiză Mustafa, ți-aș face pe loc fotografia. Atunci ai putea să te întorci acasă. Călătoria ta s-ar termina. Oricum, ar fi mai puțin obositor decît să traversezi Mediterana. Dar nu merită osteneala să-ți dau eu un sfat atît de înțelept.

Oricum, nu m-ai asculta. Tinerii nu fac decît ce li se năzare. La urma urmelor, poate că au dreptate.

Spunînd acestea, punea la loc oglinda și fundalul parizian.

— Dacă vrei, adăugă el, poți să dormi două nopți pe canapeaua asta. Mîine o să mă ajuți puțin și poimîine o să iei autobuzul de Oran cu cei zece dinari pe care am să ți-i dau.

•

Cînd ajunse la stația de autobuz, cu o oră înaintea plecării, Idriss se sperie văzînd cît de mulți călători sosiseră înaintea lui. Era limpede că familii întregi cu copii mici petrecuseră noaptea acolo, lîngă pachete, baloturi, lădițe cu curmale proaspete și găini vii închise în coșuri de nuiele. Se ghemui pe vine lîngă o bătrînă ce părea la fel de izolată ca și el și a cărei bărbie, ridicată pînă la nas din cauza absenței dinților, îi dădea un aer încăpățînat și arțăgos. Și acolo, sărac printre săraci, făcu lucrul pentru care săracii au o vocație inepuizabilă : așteptă, nemișcat și răbdător.

Unda de satisfacție care străbătu mulțimea la apariția autobuzului se stinse repede. Căci, contrar tuturor așteptărilor, mașina era plină. De unde veneau oare toți hoții ăștia de locuri, care se lăfăiau pe scaune și încurcau trecerea cu bagajele lor ? Prin operația îndelungată și lentă care urmă, mașina absorbi toată această mulțime umilă și încăpățînată, care, cu cît era mai săracă, cu atît era mai încărcată de obiecte voluminoase. După un sfert de oră, toată

lumea își găsise loc înăuntru iar pe capotă, piramida de pachete și valize urca pînă la cer. Mașina porni cu toate farurile aprinse, se îndreptă claxonînd puternic înspre piața Si Kuider pe care o traversă, apoi se angajă pe șoseaua ce duce la Ujda. Bărbați, femei și copii, îngrămădiți unii într-alții, încercară la început să utilizeze cît mai bine spațiul strîmt care le revenea. Se auziră cîteva proteste, rîsete, cuvinte împăciuitoare și apoi, după ce fiecare își aranjă coltișorul lui, se așternu o tăcere răbdătoare. Mulți adormiră. Idriss își găsise loc la fereastră, lîngă bătrîna știrbă. Era mititică, ușoară, fără copil după ea ; era, la o adică, o vecină bună. Doar că nu prea părea să aibă chef de vorbă. Din cînd în cînd, Idriss întorcea capul de la fereastra întunecată și trăgea cu coada ochiului spre ea. Dar bătrîna stătea nemișcată ca o statuie, și pe fața ei aspră nu se putea citi nimic. Ochii ei, asemeni celor de șarpe, nu clipeau niciodată.

Primele luciri ale zorilor, apoi o palidă rază de soare provocară o oarecare agitație în autobuz. Unii își desfăcură coșurile. Copiii treziți din somn începură să scîncească. Apărură biberoane. În aer se răspîndi un miros puternic de portocale descojite. Pe fereastra pe jumătate aburită Idriss privea defilînd peisajul deșertic, sărăcăcios. De fiecare dată cînd mașina depășea un biciclist sau un măgar, zgomotul claxonului aproape că nici nu se mai auzea. Cînd întoarse capul spre bătrînă, văzu cu surprindere că îi oferea o portocală cu mîna

stîngă. Îl privea cu ochii ei fără gene și nici un zîmbet nu-i lumina fața osoasă. Idriss luă portocala, își scoase briceagul și o coji cu grijă. Apoi îi dădu femeii feliile, una cîte una, ca și cum nu i-ar fi făcut decît serviciul pe care îl aștepta de la el. Ea acceptă primele două felii, dar pe celelalte le refuză, cu un gest care însemna că sînt pentru el.

O oră mai tîrziu, mașina se opri în marginea unei păduri de eucalipt, la cîțiva kilometri de Ain Sefra. Călătorii se răspîndiră pe afară, formînd spontan două grupuri, unul de femei și copii, celălalt de bărbați și adolescenți. Idriss se apropie instinctiv de un cerc mic unde bărbații vorbeau tare și rîdeau, părînd că îl privesc atent.

— Uite-l, spuse un adolescent de aceeași vîrstă cu el, uite-l pe prietenul bătrînei Lala Ramirez !

Și toți izbucniră în hohote de rîs. Idriss li se alătură cu un aer întrebător.

— Să știi că ar trebui să fii mai atent, nu prea are noroc, doar atîta-ți spun !

— Adică, mai ales cei care se apropie de ea nu prea au noroc. Dar pe urmă, după ce mor, are ea grijă de ei !

— Cine e Lala Ramirez ?

— Vrăjitoarea aia bătrînă care nu te mai slăbește din ochi.

— Cu ochii ei deocheați...

— ...Și care-ți dă portocale.

În ciuda glumelor și aluziilor, Idriss reuși să afle povestea bătrînei. Mai întîi că fusese foarte bogată și că probabil mai era încă, în

pofida aparențelor de sărăcie. Apoi că se trăgea de undeva din sud — un sud nedefinit — și că îi luase mințile unui antreprenor din Oran de origine spaniolă, stabilit la Beșar, pe vremea cînd începuse construcția orașului modern. O adusese la Oran ca să se căsătorească creștinește și, înconjurați curînd de șase copii, făcuseră continuu naveta între cele două orașe. Lala mai făcea și acum naveta, dar de mai mulți ani era singură. Într-adevăr, soarta vitregă se abătuse asupra acestei familii : a murit întîi bărbatul, apoi cei șase copii unul după altul, pe urmă alți doi copilași care reușiseră să se mai nască în timpul calamităților. Muriseră în toate chipurile, boli, asasinate, accidente, sinucideri, și numai bătrîna rămăsese în viață, între cele nouă morminte împrăștiate prin mai multe cimitire. Se deplasa fără încetare ca să-și viziteze morții și toți o cunoșteau și se temeau de ea prin gări și pe rutele autobuzelor pe care le frecventa.

— Acum să nu zici că nu ți-am spus !

— M-aș mira să rămînă cu ea.

— Da' cine știe, poate că nu ține la viață ?

— Sau poate că-l atrag morții ?

— Nu, nu, asta-i o meteahnă de femeie bătrînă, nu de bărbat tînăr !

Șoferul claxonă, anunțînd plecarea. Fiecare încercă să-și reconstituie locșorul. Idriss se duse înapoi la al său, în stînga bătrînei Lala Ramirez. Acum știa cine este și, curios lucru, și ea părea că-l privește cu o familiaritate mai mare. Ceva mai tîrziu, cînd toată lumea din jur își mînca hrana rece, ea scoase de sub

scaun un pachet lunguieț învelit în ziar și i-l întinse în tăcere lui Idriss. Înăuntru se afla un coltuc de pîine în care era înfipt un merguez [1]. Idriss avu o ezitare, dar pe urmă începu să înfulece cu poftă, sub privirea neclintită a bătrînei. Ce voia de la el ? O a doua portocală apăru din mîneca ei ca prin minune și, zău că după pîinea cu merguez, așa ceva nu se putea refuza. Idriss își dădu apoi drumul pe spătarul banchetei și începu să privească metamorfoza peisajului. Nu mai era nici urmă de deșert. Nu numai că pe cîmpie erau din loc în loc pîlcuri de acacia, dar după fermele mari și culturile de zarzavat urmau cîmpuri cultivate, iar autobuzul trebuia mereu să încetinească și să claxoneze ca să depășească tractoarele și mașinile agricole. Treceau pe lîngă un cîmp de cereale, a cărui bogăție îl uimea. Apărură în sfîrșit primele blocuri modeste de la periferia Oranului, împodobite cu ghirlande de rufe colorate puse la uscat în balcoane. Ici-colo, cîte un grup de copii deranjați de la joacă porneau țipînd în urmărirea autobuzului. Trecură pe lîngă centrul administrativ, apoi pe lîngă moscheea nouă și, luînd-o pe bulevardul Maata Mohamed el Habib, ajunseră în piața 1 Noiembrie. Mașina opri. Idriss întoarse capul spre bătrînă. Privirea ei de reptilă îl fixa și, pentru prima oară, o umbră de surîs părea că îi apare pe buze. Oamenii se dezmorțeau cu zgomot și se împin-

1 Specialitate de cîrnat foarte condimentat, care se consumă mai ales în Algeria.

geau spre ieșire. Afară, Idriss fu surprins de prospețimea aerului. Cerul de un cenușiu uniform se întindea pe deasupra clădirilor înțesate de antene de televizor ce-i părură gigantice. Așadar, acesta era nordul ? Cîțiva băiețandri palizi se jucau aruncînd cu o minge într-o fațadă coșcovită și pocnetele răsunau ca niște lovituri de pumn. În atmosferă plutea un soi de brutalitate, de dezolare, o energie care rănea și umplea inima. Șoferul, cocoțat pe autobuz, dădea pachetele și valizele unor tineri care le aranjau pe trotuar. Idriss avea la el adresa unui cămin pentru emigranți cu o recomandare pentru unul dintre funcționari. Zăbovea privind spectacolul marelui oraș atît de nou pentru el, cînd lîngă ureche auzi o răsuflare :

— Ismail, ia un taxi și du-mă la cimitirul spaniol.

Era bătrîna Lala. Îi întindea în același timp o hîrtie de cincizeci de dinari împăturită în patru. Taxiurile atrase de sosirea autobuzului treceau unul după altul. Idriss, năucit de ciudățenia locurilor, se aruncă în cel mai apropiat, urmat de Lala, care îi dădu adresa : cimitirul bisericii Saint-Louis. Dar de ce-i spusese Ismail ? Se opriră în fața bisericii părăsite de mai mulți ani, dar al cărei cimitir continua să fie bine întreținut. Lala părea cu totul alta.

— Biserica este a cardinalului Ximenes de Cisneros, Mare Inchizitor în timpul lui Carol Quintul. Se mai vede încă blazonul lui la in-

trarea corului, explică ea, într-un surprinzător acces de volubilitate.

Apoi îl conduse pe Idriss printre capelele funerare și monumentele pompoase, în stil baroc, produse ale necrofiliei spaniole. Se opriră în fața unui obelisc de marmură neagră, la baza căruia un nume și o fotografie erau așezate într-un cadru masiv de aur : *Ismail Ramires 1940—1957*. Ca să poată privi fotografia, Idriss trebui să se aplece peste lanțurile grele care delimitau un dreptunghi de pietriș cenușiu. Era un tînăr de vîrsta lui, brunet ca și el și al cărui chip cu trăsături fine exprima o așteptare plină de neliniște, o tandrețe vulnerabilă, o slăbiciune aparentă, dar capabilă să îndure foarte multe. Îi semăna oare cu adevărat ? Idriss nu era în măsură să aprecieze, căci ideea lui despre propria-i înfățișare era destul de vagă. Lala însă părea stăpînită de o certitudine de neclintit. Privirea-i de prezbit aluneca pe deasupra teraselor și cupolelor vechiului oraș și, mai departe, pînă la portul cu macarale frînte în două, cu docuri și cu cargourile ancorate și ale căror lumini începeau să licărească în amurg.

— Tu ești Ismail, îi spuse ea lui Idriss punîndu-i mîna pe umăr. Te-am regăsit în sfîrșit. Rămîi cu mine. Pentru totdeauna. Sînt singură, dar sînt bogată. Te înfiez. De-acum înainte o să te numești Ismail Ramirez.

Idriss o privea clătinînd din cap, în tăcere. Dar bătrîna refuza să-l vadă. Se uita acum la una din clădirile învăluite de ceața înserării.

— Vezi casa aceea ? continuă ea făcînd un semn cu bărbia înspre oraș. E a mea. Are unsprezece încăperi, trei terase, o curte interioară în care crește un smochin, bucătării la subsol și chiar și o capelă creștină. Am să pun să se redeschidă totul, să se curețe, să se repare, pentru tine, Ismail, și vom sărbători întoarcerea ta anunțînd vestea cea mare tuturor morților din familie. Cine știe, poate-or să se-ntoarcă și ei ?

Idriss continua să clatine din cap în semn că nu. Nebunia bătrînei și înverșunarea ei în a-l face să intre în pielea unui mort îl îngrozeau și-i stîrneau sila. Cu un gest, se scutură de mîna ca o gheară care-l strîngea de umăr și făcu un pas înapoi.

— Eu nu sînt Ismail. Eu sînt Idriss. Poimîine plec să muncesc în Franța. Mai tîrziu o să mă-ntorc, mai tîrziu, poate... mai tîrziu..

Se gîndea la fotografia făcută de femeia din Land Rover, dar se feri să facă vreo aluzie la ea. Fotografia lui Ismail era de-ajuns pentru astăzi ! Repeta, mergînd cu spatele, așa cum liniștești un copil mic sau un animal speriat :

— Mai tîrziu... poate... mai tîrziu...

Apoi o luă la fugă și ieși din cimitir, în căutarea căminului a cărui adresă o avea.

•

Car-ferry-ul *Tipasa* pleca a doua zi la ora zece și ajungea la Marsilia în ziua următoare, la șase seara. Idriss avea o zi întreagă în față, dar trebuia să meargă să-și ia pașaportul

de la biroul O.N.A.M.O. [1]. Făcu o coadă de două ore ca să audă spunîndu-i-se că îi lipsesc la dosar două fotografii de identitate. Fu îndrumat către o cabină automată unde putea să-și facă fotografiile în schimbul unui dinar. Căută îndelung pe străzi necunoscute un loc la fel de necunoscut. Îl descoperi sub arcada unei clădiri unde marchitanii vindeau ustensile de bucătărie pe niște tarabe. Cabina, foarte dărăpănată, era ocupată de doi puștani care se îmbrînceau strîmbîndu-se în fața aparatului. În sfîrșit plecară și Idriss le luă locul în spatele perdelei. Aparatul străfulgeră. Ieși de după perdea și cercetă sertarul în care cad fotografiile. Rămăsese o fotografie cu unul dintre puști uitîndu-se chiorîș și cu limba scoasă. Idriss mai aștepta. Căzură alte două fotografii : ale unui bărbat cu barbă. Se privi îndelung în oglinda crăpată din cabină. La urma urmei, de ce n-ar fi avut și el o barbă înainte de a pleca din Tabelbala ? Și bărboșii au dreptul la un pașaport.

Îi mai rămînea de făcut o descoperire importantă. Se îndreptă către mare. Știa din povestiri despre plajele cu nisip auriu pe care se sparg valuri limpezi. Probabil că marea trebuia să semene cu dunele de nisip de la Tabelbala și mai ales cu cele a căror unduire aurie o văzuse la Beni Abbes. Grăbi pasul și o

---

1 Pînă în 1973, Oficiul național algerian al forțelor de muncă (O.N.A.M.O.) trimitea în Franța în fiecare an cam treizeci de mii de muncitori algerieni. (N. A.).

luă pe strada Rahmani Khaled înspre port, unde se zăreau catargele lăcuite ale vaselor de agrement. La baza cheiului, refluxul descoperise cîțiva metri de nisip umed în care zăceau cutii de conserve și sticle din material plastic. Idriss coborî pe scara de fontă încastrată în piatră. Deci asta era! Iahturile cele mai apropiate se odihneau înclinate pe o parte. Mai în larg, suprafața mării brăzdate de vapoare nemișcate se întindea pînă la cerul la fel de cenușiu și de greu, cu care se confunda la orizont. Idriss se ghemui pe vine la limita nisipului ud. Își umplea privirea cu acest spectacol trist și dezolant și în același timp descoperea o nouă viziune a pămîntului său natal. Pentru prima oară, se gîndea la Tabelbala ca la o entitate coerentă și delimitată. Da, depărtarea reușea în sfîrșit să-i adune laolaltă în amintirea sa pe mama lui, turma, casa și palmierii, locul din piață unde își parca mașina Salah Brahim, chipurile fraților săi, ale verișoarelor. Un suspin i se stinse în piept. Se simțea pierdut, abandonat, aruncat în fața acestei ape la fel de cenușii ca și lumea de apoi. „Ismail Ramires", rosti el cu glas scăzut. Bătrîna Lala, paznica morților, nu-i atribuise oare un loc în acest oraș funebru? Mîine avea să se îmbarce pe enormul car-ferry spre o destinație misterioasă. Făcea lucrul ăsta ca să scape de viață, sau ca să se afunde în infinit? Își strecură degetul pe sub gulerul cămășii și trase de șnur. Piciătura de aur apăru, caldă și mîngîietoare. O așeză în fața ochilor și-i dădu drumul să se legene pe fundalul plumburiu al

mării. În minte îi răsuna cîntecul misterios al Zett Zobeidei :

Libelula vibrează pe apă
Lăcusta țîrîie pe piatră
Libelula descîntă viclenia morții
Lăcusta scrie taina de-a trăi.

Un val se sparse și ajunse pînă la picioarele lui. Întinse mîna, mîngîie apa și o duse la buze. Măcar aici nu-l mințiseră : era sărată. Sărată, de nebăut, sterilă...

•

Spectacolul oferit de motocicletele, mașinile și camioanele ce dispăreau în pîntecul căscat al ferry-ului atrăgea continuu o ceată de pierde-vară și de adolescenți. Din cauza lungimii lor și a dificultății de a merge înapoi, semiremorcile cereau în mod deosebit efectuarea unor manevre complicate. Dar cala vaporului părea să aibă o capacitate nelimitată. Între camioane se strecurau automobilele turiștilor și vehiculele de teren ce semănau cu cel al femeii blonde. Cei care căscau gura rîdeau cu milă și simpatie cînd un Citroën mic și cîrpit se furișa vioi căutîndu-și loc printre mastodonți. Șoferii și pasagerii din vehicule nu mai ieșeau afară din cală ; se urcau pe punțile vaporului pe niște scări ce porneau din garaj. În sfîrșit, șirul de pasageri avu voie să urce pe pasarelă. Fiecare călător trebuia să țină în mînă biletul și pașaportul, deschis la pagina cu fotografia. Funcționarul nici nu observă diferența ciudată dintre Idriss și băr-

bosul al cărui portret era prins în două capse pe pașaport. Idriss aruncă o privire înspre șirurile de fotolii care mobilau „dormitoarele" de la clasa economică și, împreună cu ceilalți călători, trecu prin sala de rugăciuni și prin restaurantul-autoservire pentru a ajunge pe puntea din spate ce domina cheiul. Acolo se agita o mulțime compactă și colorată. Familiile aflate pe țărm făceau gesturi largi și „își" strigau călătorii, fără nici o șansă de a se face auzite. Era o rețea de comunicație ciudată și himerică, ce încerca în van să se țeasă între cei de pe chei și cei de la bord. Brusc, puntea începu să vibreze. Apa clocoti în spatele vaporului. Se apropia clipa cînd Idriss avea să părăsească pentru prima oară continentul african. Pe neașteptate, un adolescent cu fața netedă și blîndă, desfigurată de o furie veselă, intră în vorbă cu el.

— Văd că nu ai pe nimeni pe chei! Ca și mine : pe nimeni. Da, așa se pleacă, singur ! Asta-i adevărata plecare. Fără batiste și fluturat din mînă. Nimic !

Îl întrerupse un șuierat puternic de sirenă, care făcu un cîrd de pescărușI să-și ia zborul pe deasupra portului. *Tipasa* se desprindea încet de chei.

— Uite cheiul cum o șterge ! continuă adolescentul, din ce în ce mai agitat. Așa-mi place mie Africa : s-o văd cum se duce dracului în spatele vaporului. Putoare de Africă ! Doi ani ! Doi ani de serviciu militar ! Doi ani am suferit spărgînd pietre în deșert ! Eu, mă-nțelegi, sînt de meseria mea bijutier. De cinci

generații ne-am specializat din tată-n fiu în cercei. Ia uită-te la mîinile mele. Sînt mîini de bijutier, nu de spărgător în piatră. Putoare de Africă ! Da' tu unde te duci ?

— Eu ? Întîi la Marsilia. Apoi sper că la Paris, am un văr acolo.

— Marsilia, Paris, nu-i prea departe. Nu-i prea departe de pietrele din deșert. Bruxelles, Amsterdam, Londra, Stockholm, ar fi cu totul altceva. Eu sînt bijutier, pricepi ?

Tăcu. Întreaga punte se cufundase în liniște. Toată lumea privea cum se îndepărtează orașul Oran, rada, navele ancorate, o enormă geamandură vopsită în roșu și verde ce-și balansa pîntecele ca un titirez de copil uriaș și, în depărtare, colina care domina orașul, acel djebel [1] Murdjajo, în vîrf cu fortul spaniol unde flutura drapelul armatei algeriene.

Împreună cu alți cîțiva, Idriss se cufundă în labirinturile din interiorul vaporului. Culoarele înguste, scările, galeriile cu magazine, barurile, toate formau un mic oraș plutitor, pe care freamătul mașinilor nu-l părăsea nici o clipă. Familiile se grupau și luau în stăpînire cîte un colț de sală sau un rînd de fotolii, unde își așezau baloturile și valizele. Cîțiva se puseră pe despachetat merinde și un steward interveni plin de autoritate cînd o femeie aprinse un mic reșou cu gaz pe care voia să gătească. Deși era încă devreme, șoferii de pe camioane se adunaseră la bar în jurul unei mese, zgomotoși și veseli, și începuseră să bea zdravăn.

---

1 Munte, teren muntos în Africa de Nord.

Împărțirea călătorilor în două categorii, cei care aveau bani de cheltuit și cei care nu aveau, era de la bun început bine stabilită. Cît despre categoria superioară, a celor de la clasa întîi, cu cabine individuale cu hublouri și sufragerie cu mesele acoperite de fețe albe de masă, aceștia rămăseseră invizibili și inaccesibili, retrași în spatele ușilor ferecate de la a doua punte, în partea din față a vaporului.

Un tangaj foarte ușor anunța că vaporul se află în larg, cînd în difuzoare se auzi muezinul invitîndu-i pe cei credincioși să se adune în sala în care se așternuseră covorașe de rugăciune pentru cel de-al treilea salât[1]. Idriss, prea puțin înclinat către practicile religioase, ca mai toți tinerii din generația sa, privea de la distanță temenelile și prosternările mulțimii pioase. Cînd aceștia se împrăștiară, avu surpriza să-l vadă între ei pe bijutier, care se îndrepta acum către el.

— Tu nu respecți prescripțiile islamului? întrebă el.

— Nu pe toate, răspunse Idriss îmbufnat.

— Ar fi bine să-ți schimbi părerile. Acolo unde mergem, religia e mult mai necesară decît la noi. O să te trezești înconjurat de străini, de indiferenți, de dușmani. Împotriva disperării și a mizeriei n-o să ai poate decît Coranul și moscheea.

— Dar adineaori de ce-ți blestemai patria?

Bijutierul tăcu o clipă, uitîndu-se la suprafața agitată a mării.

---

1 Rugăciune, la musulmani.

— Vezi tu, tragedia e că mulți dintre noi nu pot trăi nici în patria lor, nici în străinătate.

— Atunci, ce le rămîne ?

— Nefericirea.

— Eu puteam să rămîn la Tabelbala. La Tabelbala n-ai nimic, dar nici nu-ți lipsește nimic. Asta înseamnă o oază.

— Și-atunci, de ce-ai plecat ?

— Ca să plec. La noi există două feluri de oameni, cîteodată amestecate în aceeași familie : cei care rămîn acolo unde s-au născut și cei care trebuie să plece. Eu fac parte dintr-al doilea fel. Trebuia să plec. Și pe urmă, am fost fotografiat de o femeie blondă. Ea s-a întors în Franța cu fotografia mea.

— Atunci, tu ai plecat să-ți cauți fotografia ?

Bijutierul îl privea cu un aer batjocoritor.

— Să-mi caut fotografia ? Nu, nu chiar. E altceva. Poate-ar fi trebuit să spun : am plecat să-mi întîlnesc fotografia...

— Ia te uită ! Mare gînditor mai ești ! Fotografia ta e în Franța și te atrage precum magnetul o bucată de fier.

— Nu numai în Franța. Fotografia am și găsit-o la Beni Abbes, la Bești și la Oran.

— Găsești pe drum bucăți din ea și le lipești una lîngă alta ?

— Da, și-așa, dacă vrei tu. Numai că bucățile pe care le-am găsit pînă acum nu-mi semănau. Ia uită-te, de exemplu, la asta.

Și-i arătă pașaportul deschis la pagina cu bărbatul bărbos. Bijutierul privi cu un aer preocupat.

— Poți să dai de belea. Poate-ar trebui să-ți lași barba să crească.

— Ar fi și mai rău, n-am aproape deloc. Și la urma urmei, nu eu trebuie să semăn cu fotografia mea. Fotografia trebuie să-mi semene, nu-i așa ?

— Crezi ? Dar experiența ți-a și arătat că e tocmai pe dos. Imaginea are în ea o forță blestemată. Nu e servitoarea devotată și fidelă pe care ți-ai dori-o. Are toate aparențele unei supuse, dar de fapt e vicleană, mincinoasă și autoritară. Cu toată răutatea ei, își dorește să facă din tine un sclav. Și pe-asta o spune religia.

Idriss îl asculta fără să înțeleagă prea bine. Totuși, întîmplările neplăcute pe care le trăise de cînd o întîlnise pe femeia blondă confirmau în mod ciudat cuvintele bijutierului.

La prînz, bijutierul îl luă cu el la autoservire și Idriss fu nevoit să aleagă între foame și jena de a se lăsa invitat de tînărul acesta mai mare decît el și care îl neliniștea oarecum. Se așezară la aceeași masă cu un șofer de cursă lungă, un uriaș blond cu ochi albaștri ca porțelanul și cu brațele acoperite de tatuaje deocheate. Îi cășună pe cei doi maghrebini și își puse în cap să le dea de băut vin roșu. Bijutierul făcu față plin de voie bună, iar Idriss fu uimit văzîndu-l cum dă pe gît cu camionagiul pahar după pahar, deși acesta era un lucru interzis de religia islamică. Rîdea cu sub-

înțeles la glumele șoferului și răspundea cu alte glume. Vrînd să-l atragă și pe Idriss în discuție, începu să vorbească în franceză, deși pînă atunci vorbiseră doar în berberă. La drept vorbind, duplicitatea bijutierului era de invidiat și Idriss se întreba dacă el va putea vreodată ajunge la un asemenea grad de familiaritate cu francezii. Șoferul le oferi cafelele, apoi se retrase în cabina lui de clasa a doua, pentru o siestă binemeritată, explică el, căci condusese zece ore noaptea pe șoseaua care merge de-a lungul litoralului maghrebin.

Începuse să se înnopteze cînd o rumoare străbătu mulțimea de călători și-i atrase pe punțile și pe culoarele de la babord. Vaporul trecea de-a lungul coastelor insulei Ibiza, unde se și vedeau clipind cîteva luminițe. Se înnoptase aproape de tot, mai tîrziu, cînd la tribord apărură luminile insulei Mallorca, cea mai mare dintre insulele Baleare. Apoi, vaporul se cufundă într-o mare de nepătrunsă întunecime.

Idriss dormea într-un fotoliu, legănat de hula din ce în ce mai puternică. Îl treziră gemetele unei femei aflate nu prea departe de el. Capul i se bălăbănea într-o parte și într-alta iar pe buze i se adunase spumă. Reuși să se ridice dar după doi pași se prăvăli pe jos. Și acolo, ghemuită în patru labe, începu să vomite cu sughițuri profunde și zgomotoase.

— O femeie care are rău de mare nu are mai multă rușine decît una care naște.

Era bijutierul. În spatele lui, șoferul se clă-

tina pe picioare rînjind. Bijutierul vorbise franţuzeşte din politeţe faţă de el.

— Nu se poate sta în cabina asta fără hublou, spuse apoi şoferul. Eşti închis ca-ntr-un coşciug. Aşa că, măi băieţi, dacă vreţi să profitaţi de cuşeta mea, n-aveţi decît să vă duceţi acolo. Eu prefer un fotoliu.

— Vii? spuse bijutierul.

Idriss se ridică şi îl urmă.

— Puteţi să faceţi şi un duş ! le mai strigă şoferul.

Într-adevăr, la ora aceea din noapte cabina semăna cu un cavou. Nici cea mai mică deschidere în afară. Două stinghii de pat metalice fixate de pereţii de oţel. Trei oameni care dormeau duşi. O cabină minusculă pentru duş. Şi peste toate acestea, într-o atmosferă înăbuşitoare şi trepidantă, lumina tulbure a unei veioze.

Uşa se închise cu zgomot în urma celor doi tineri. Ezitară o clipă, apoi bijutierul începu să-şi scoată hainele şi, gol, se îndreptă spre duş. Idriss îl imită. Ca să încapă amîndoi, trebuiau să se lipească unul de celălalt. La fel făcură şi în cuşeta liberă unde se întinseră apoi, încă umezi. Uşurarea pe care o simţi Idriss cînd se strînse lîngă tovarăşul lui îl făcu să-şi dea seama de singurătatea apăsătoare pe care o simţea în trup şi în suflet de cînd îşi părăsise familia. Tandreţea maternă şi erotismul amanţilor nu sînt decît nişte aspecte particulare ale nevoii acute de contact fizic ce zace în profunzimile cărnii şi ale sufletului. Cu ochii închişi, legănat de hulă şi

de zgomotul înfundat al mașinilor, visa în această penumbră subterană la prietenul său Ibrahim, dispărut în măruntaiele fîntînii Hassi el Hora. Simțea cum se cufundă în somn, cînd bijutierul se îndepărtă de el și, sprijinit într-un cot, apropie de raza de lumină a lămpii picătura de aur a lui Idriss.

— Ce-i asta ?

— E talismanul meu saharian.

— Dar e din aur !

— Poate...

Bijutierul învîrtea în lumină sfera alungită, încruntînd din sprîncene.

— Cine ți-a dat-o, nu și-a bătut joc de tine.

— Nimeni nu mi-a dat-o.

— Bulla aurea.

— Cum ?

— E din latină : *bulla aurea,* bula de aur. Toți bijutierii o cunosc. E un însemn roman și poate și etrusc, care mai dăinuie încă și în zilele noastre în unele triburi din Sahara. Copiii romani născuți din părinți liberi purtau la gît această picătură de aur, atîrnată pe o sîrmă subțire, ca dovadă a condiției lor sociale. Cînd schimbau roba pretextă cu toga virilă, renunțau și la bulla aurea, pe care o dădeau ca ofrandă zeilor protectori ai casei.

— Ce multe știi !

— Meseria de bijutier nu e doar simplu artizanat, înseamnă și o cultură tradițională. Aș putea să-ți vorbesc despre fibule, despre scuturile trace în formă de semilună, despre pecețile lui Solomon, despre mîinile Fatmei, adăugă el lăsîndu-se pe spate.

— Și-atunci, ce vrea să-nsemne picătura mea de aur ?

— Că ești un copil liber.

— Și-apoi ?

— Apoi... O să devii bărbat și o să vezi singur ce-o să se întîmple cu picătura ta de aur, și cu tine...

•

A doua zi pe la amiază un strigăt străbătu vaporul de la un capăt la altul și adună toți călătorii în sala restaurantului: televizorul ! Pe cele trei ecrane o imagine sărea, dispărea, apărea iarăși, pîlpîind întruna. Prima imagine ce venea direct din Franța ! O mulțime de emigranți neliniștiți și atenți, cu fețe osoase și cu ochi întunecați, așteptau acest prim mesaj al Pămîntului Făgăduinței. Ecranul palpită, se stinge și se aprinde iarăși, un peisaj, o siluetă, un chip care ondulează, apoi toate se așază. Apare o pereche plimbîndu-se pe o pajiște. Sînt tineri, frumoși, îndrăgostiți. Își zîmbesc. Doi copii radiind de bucurie se reped înspre ei dînd la o parte iarba și florile. Se îmbrățișează îndelung, fericire. Deodată imaginea rămîne nemișcată. Un bărbat grav, cu ochelari, se suprapune primei imagini. Ține în mînă, la înălțimea capului, un contract de asigurare pe viață. Apoi apare o căsuță drăguță din Provența. În fața piscinei o familie ia micul dejun, rîzînd. Fericirea. De astă dată, ea se datorează detergentului *Soleil*. Plouă. O femeie elegantă merge, adăpostită sub umbrelă. Trecînd prin fața vitrinei unui magazin, se gă-

seşte atît de atrăgătoare încît îşi zîmbeşte. Ce tare îi strălucesc dinţii ! Fericirea. Folosiţi pasta de dinţi *Briodent*. Micul ecran se întunecă. Nu mai apare nimic. Bărbaţii şi femeile de la clasa economică se privesc. Deci asta este Franţa ? Schimbă între ei impresii. Dar iarăşi toată lumea tace, căci imaginea apare din nou. Se aude o voce explicînd că, împotriva studenţilor care manifestează în Cartierul Latin, C.R.S. [1]-ul a folosit bombe lacrimogene. Poliţiştii purtînd căşti, măşti şi scuturi din plexiglas seamănă cu nişte samurai din evul mediu. Studenţii aruncă în ei cu pietre, apoi o iau la fugă şi se împrăştie. Printre ei explodează grenade. În prim plan apare faţa plină de sînge a unei fete foarte tinere. Ecranul se întunecă din nou.

Peste două ore încep să se deslueşească ţărmul Franţei. Familiile se apucară să-şi adune copiii şi bagajele. Idriss stătea sprijinit de parapet lîngă bijutier şi amîndoi priveau trecînd castelul If. Difuzoarele începură să anunţe, fără îndoială, pentru turiştii de la clasa întîi, că în această fortăreaţă fuseseră închişi Masca de fier, frate geamăn, probabil, cu Ludovic al XIV-lea, contele de Monte Cristo şi abatele Faria, personaje celebre ale lui Alexandre Dumas. Mulţimea de maghrebini primi aceste informaţii cu tot respectul de care sînt în stare cei ce nu înţeleg.

---

1 *Compagnies Républicaines de Secours*, carele blindate ale poliţiei franceze.

— O să lucrez la Paris într-un atelier clandestin de bijuterii, spuse bijutierul. Mă ia Étienne, șoferul, cu camionul. Nu știu cînd o să ne mai întîlnim. Vreau să-ți mai spun un singur lucru. Bijutier înseamnă meșter aurar. Dar de mult timp încoace, bijutierii au lăsat aurul și nu mai lucrează decît în argint. Brățările, platourile, casoletele pentru parfumuri, pe toate le facem din argint. De ce ? Cei mai mulți dintre noi nu mai vor astăzi să lucreze în aur. Adevărul este că ei nu cunosc tehnica specială a acestui metal. Dar mai este ceva. Noi credem că aurul aduce ghinion. Argintul este curat, sincer și cinstit. Aurul, mult prea prețios, trezește lăcomia și duce la furturi, la violență, la crimă. Îți spun toate astea pentru că te văd plecat la întîmplare împreună cu picătura ta de aur. Bijuteria asta este un simbol al libertății, dar metalul din care e făcută a devenit funest. Dumnezeu să te aibă în pază !

•

Idriss avea într-adevăr să-l piardă din ochi pe bijutier în mulțimea care se înghesuia în fața ghișeelor de la vamă. În comparație cu familiile supraîncărcate cu copii și cu bagaje, cazul lui păru extrem de simplu controlorilor și, în ciuda fotografiei de pe pașaport, Idriss ajunse printre primii pe peronul gării maritime.

Se afla deci în Franța. Pipăia pămîntul cu picioarele ca să-i simtă consistența. Se uita atent în jur încercînd să observe diferențele evidente care ar fi trebuit să deosebească Mar-

silia de Oran. Și ce vedea ? Ceva mai multă animație, ceva mai multe culori, mai multă viață, mai multă expansivitate decît la Oran. Marsilia era un oraș din sud, Oran un oraș din nord. Dar în ansamblu încerca o decepție simțindu-se atît de puțin străin pe acest țărm al Mediteranei. Șocul se produse însă ceva mai tîrziu, cînd dădu peste un afiș mare lipit pe clădirea birourilor de închiriere a car-ferry-urilor :

CU MAȘINA DUMNEAVOASTRĂ,
PUTEȚI MERGE SĂ SĂRBĂTORIȚI SFÎRȘITUL
DE AN ÎN PARADISUL UNEI OAZE
SAHARIENE

Idriss privea mut de uimire imaginea de pe afiș a oazei sahariene. Un pîlc de palmieri și de flori splendide înconjura o piscină în formă de păstaie. Fete blonde în bikini minusculi se fandoseau în jurul bazinului turcoaz și beau cu paie îndoite din niște pahare înalte. Două gazele îmblînzite își înclinau cu eleganță capetele către un coș mare plin cu portocale, grape-fruit și ananas. O oază saharianâ ? Tabelbala nu era tot o oază saharianâ ? Iar el, Idriss, nu era produsul pur al acestei oaze ? Nu se putea regăsi în acea imagine de vis. Dar parcă în fotografia cu măgarul a lui Salah Brahim se recunoscuse ? Și nu se strecurase pînă și în pașaportul lui un necunoscut ? Simți că îl ia cu frig în aerul serii ce părea că se lasă mai repede decît în Africa. În buzunar găsi o hîrtie mototolită, o pagină ruptă din carnetul mozabitului, pe care era notată adresa

unui hotel și cîteva cuvinte de recomandare: hotel *Radio,* strada Parmentier nr. 10. Întreb̆ un trecător. Gest de neputință. Să meargă în piața Jules Guesde. Acolo o să afle cu siguranță. O luă pe bulevardul Paris pe care treceau continuu camioane mari venind dinspre gara Arenc. Piața Jules-Guesde arăta ca devastată de un bombardament recent. Terenuri pustii pe care se aflau ici-colo fragmente de ziduri înconjurau un fel de arc de triumf. Idriss traversă această porțiune de deșert și, intrînd pe strada Bernard-Dubois, se pomeni în Africa. Strada era plină de hammamuri [1], librării islamice, dughene cu haine vechi nord-africane, mici restaurante din ușa cărora se vedeau niște capete de oaie șiroind de grăsime rotindu-se pe frigări electrice. Fundătura Tancrède-Martel, construită în trepte, era colonizată de ghicitori și de scriitori publici care vindeau Coranuri și cărți de rugăciuni. Întreg cartierul era o rețea de străduțe — strada Petites-Maries, Baignoire, Tapis-Vert, Longue-des-Capucins — ce miroseau a curry, a tămîie și a urină și unde reuși să descopere strada Parmentier și hotelul *Radio.* Deși era încă devreme, trebui să bată mult timp pînă să i se deschidă ușa. Cu un aer neîncrezător, patronul Iusuf Bagabaga îl lăsă totuși să intre. Hotelul era plin. Nu mai primea clienți. Citi totuși recomandarea negustorului mozabit și îndată se arătă mai primitor. Mai avea o cameră, dar trebuia plătită dinainte — zece franci pe noap-

1 Băi turcești.

te — și hotelul se închidea la orele douăzeci și trei.

Patul era mare și imaculat, dar fereastra dădea înspre o curte întunecoasă așa încît, zi și noapte, trebuia aprins becul care atîrna de tavan la capătul unui fir, împodobit cu un abajur de sticlă gofrată. Idriss se întinse peste cuvertură și adormi într-o clipă. Acum la Tabelbala se lumina de ziuă. Ar fi trebuit să se scoale și să adune turma, dar el mai lenevea încă, ferindu-se să deschidă ochii. O auzea pe mama lui mergînd de colo-colo, pregătind beta, supa de tărîțe de dimineață, cu ardei iute și cu ceapă. O capră din țarc behăia cu o insistență anormală. Poate-o fi lovită ? Trebuia să se ducă să vadă. Idriss se mira că mama lui, care auzea, ca și el, strigătele animalului, nu venise încă să-l tragă de picioare. Încă un behăit jalnic. Gata, în picioare ! Idriss se scutură. Nu era la Tabelbala, binecuvîntat de răsăritul soarelui. Se afla într-o cameră necunoscută, într-un oraș necunoscut, într-o țară necunoscută. Din gît îi scăpă un strigăt de spaimă. Să se întoarcă acasă ! Să facă în sens invers lunga călătorie care, la sfîrșit, îl aruncase aici, pe patul ăsta ! În acel moment auzi un behăit de oaie venind dinspre curte. Măcar în privința asta nu-l înșelase visul. Brusc se simți reconfortat de această prezență familiară. Sub fereastra lui se afla o oaie vie. Oare la sfîrșitul săptămînii aveau să o sacrifice, după ritual ? Se ridică, apoi coborî scara și ieși din hotel. Se lăsase noaptea și strada, întunecată în timpul zilei, strălucea acum cu toate vitri-

nele, firmele și reclamele scînteietoare. Strada Parmentier dă în strada Convalescents care, la rîndul ei, dă în bulevardul Athènes. Aici era sărbătoare. Străzile erau ocupate de bărăci de bîlci, tiruri, loterii și trageri la țintă. Cafenelele se deschideau ca niște peșteri aurite, mărite de oglinzi enorme, iar în fund se zărea luciul verzui al meselor de biliard în jurul cărora oficiau bărbați în cămașă. Deasupra holului de intrare al unui cinematograf, un cuplu uriaș se îmbrățișa în toată regula, femeia dedesubt, bărbatul deasupra, cu priviri deznădăjduite și gurile lipite. Dar Idriss murea de foame și fu atras de panourile pantagruelice ale unui McDonald's : Hamburger, Cheeseburger, Filet-O-Fish, Big Mac, Colțunași cu cartofi, Shakes cu trei arome. Toate mult prea scumpe pentru el, dar se simțea prea sărac pentru a rezista. Risipa este singurul lux al celor săraci. Și își oferi un ospăț singuratic pentru a-și domoli neliniștea, pentru a sărbători sosirea în Franța și pur și simplu pentru că îi era foame.

Fusese prevenit că dincolo de mare intrai într-o țară în care domnește frigul și ceața. Cînd ieși de la McDonald's începuse să plouă mărunt. În bărăci, însă, veselia era în toi. Senegalezi împodobiți cu bijuterii de doi bani, marocani purtînd pe umeri un teanc de covoare, femei acoperite de văluri mergînd cu pași legănați, cu picioarele goale în sandale, cu toții întrețineau o atmosferă africană în ciuda burniței. Atras de ambianța îmbîcsită a străduțelor, Idriss o luă pe strada Ţhubaneau. Înfipte

pe marginea trotuarului sau sprijinite cu nepăsare de ușa vreunui hotel suspect, fete din Ghana, negre ca noaptea și împopoțonate ca niște cai de circ, îl priveau trecînd și fumau din țigarete lungi. El aproape că nici nu le vedea. Un bărbat beat ieși brusc dintr-o cafenea plină de fum și de gălăgie, îl apucă de braț și vru să-l tragă înăuntru. Idriss se desprinse din strînsoare. Nu se opri decît atunci cînd zări o fată, cu totul altfel decît celelalte, care se machia în oglinda unui magazin de confecții. Era o blondă cu părul lung. Semăna cu femeia din Land Rover, deși purta minijupă, cizme negre înalte și ciorapi ajurați care i se mulau pe pulpele enorme. Probabil că îl văzuse în oglindă, căci se întoarse și intră în vorbă cu el.

— Hei, mititelule! S-ar zice că te interesează blondele! Hai, nu-ți fie frică, fă-te mai încoace!

Idriss se apropie.

— Ia te uită, dar e tînăr, e chiar foarte tînăr. Și pariez că de-abia a debarcat din pustiu. Ei, mititelule, mai miroși încă o nisip cald din Sahara!

Idriss nu-și putea lua ochii de la umerii goi și grași ai fetei. Femeia din Land Rover purta o cămașă cu mîneci scurte, care îi dădea un aer oarecum bărbătesc. Ridică o mînă timidă și vru să atingă carnea lăptoasă și parfumată.

— Hei, jos labele, mititelule! Nu m-ar mira să n-ai para chioară! Ia arată puțin portofelul.

Idriss lăsă brațul în jos fără să înțeleagă.

— Adică actele, ce dracu !

De data asta înțelese. Din cauza ordinului. Docil, își scoase portofelul și i-l dădu femeii. Ea aruncă o privire înăuntru și i-l dădu înapoi.

— E tocmai cum credeam. Nimic, sau aproape. Da' ia spune-mi, mi se pare mie, sau ai ceva la gît care nu-i urît deloc ? Ia arată-mi un pic !

Zărise la gîtul lui picătura de aur. Fără să-i ia în seamă gestul timid de apărare, femeia desfăcu șnurul cu o îndemînare de maimuță și îl ridică în lumină.

— Drace, ce frumos e ! S-ar zice că-i din aur masiv. Tare-aș vrea să știu de unde l-ai furat.

Își puse lanțul la gît și, ca să vadă cum îi stă, se întoarse înspre oglinda din vitrină. Apoi, supunîndu-se unui reflex trezit de oglindă, își deschise geanta și continuă să se machieze. Idriss o privea cum își strivește pe buze un tub de ruj violaceu, apoi cum își strîmbă toată gura ca să-l întindă. După care dădu cu o minusculă periuță neagră pe sub genele false. În timp ce o privea tamponîndu-și obrajii, Idriss își aminti de mama lui stînd în fața bătrînei Kuka care, cu o pensulă din fire de lînă, îi desena cu șofran semne rituale pe față. Vopseaua galbenă se detașa cu violență de pe pielea întunecată la culoare: pe frunte două linii orizontale, late, paralele cu sprîncenele, două umbre la rădăcina nasului, o dungă groasă, verticală, pornind din mijlocul buzei infe-

rioare pînă în vîrful bărbiei și, în special, sub fiecare ochi o pată prelungită în jos prin trei liniuțe verticale, asemănătoare urmelor lăsate de lacrimi. Aceasta este masca pictată a femeii căsătorite din Tabelbala. Nu se proceda ca aici, adică să-ți subliniezi și mai tare umflătura bombată și sîngerie a buzelor sau negrul de cărbune al orbitelor, ci se desenau semne pe care toți le puteau citi și care aveau o tradiție de secole.

— Ia zi, cum mă găsești ? Îți plac?

Fata se întorsese și-l privea. Idriss întinse mîna spre gîtul ei ca să-și ia picătura de aur. Fata dădu la o parte mîna timidă. Apoi, zîmbindu-i, se descheie la bluză și-și dezveli sînii. Mîinile lui Idriss se ridicară și se întinseră spre acea revărsare de carne dezgolită. Fata încetă să zîmbească, își încheie bluza și-l trase pe Idriss spre scara unei clădiri de pe cealaltă parte a străzii.

Cînd Idriss bătu la ușa hotelului *Radio,* ora reglementară trecuse de mult. Își petrecu noaptea pe o bancă de pe strada Belsunce.

Trenul de Paris pleca la 11 și 48 de minute. Încă din zori, Idriss rătăcea încoace și încolo prin gara Saint-Charles. Atmosfera turbulentă îi provoca o amețeală plăcută. În singurătatea lui se simțea reconfortat la vederea scenelor de rămas bun și de regăsire care însoțeau fiecare plecare și sosire a unui tren și la care el, martor înfometat, participa. Scotocea în vagile lui cunoștințe de geografie încercînd să-și imagineze destinația garniturilor care o

luau spre Geneva, Toulouse sau Clermont-Ferrand. Se străduia să stabilească o legătură între aceste orașe și afișele căilor ferate ce reprezentau muntele Saint-Michel, Azay-le-Rideau, Versailles sau Capul Raz. De ce aceste locuri arhicunoscute din fotografiile franțuzești nu corespundeau niciodată marilor orașe spre care mergeau trenurile și muncitorii pe care îi transportau ? Părea să fie vorba despre două lumi diferite, de o parte realitatea accesibilă, dar aspră și cenușie, de cealaltă parte o feerie plăcută și colorată, dar aflată în depărtări de neatins.

La ora unsprezece trenul de Paris fu tras la peron. Idriss urcă după ce așteptă întîi ca cea mai mare parte din călători să-și ocupe locurile. Trebuia să observe, să imite, să facă la fel ca ceilalți, pentru a nu-și trăda sălbăticia în mijlocul acestor oameni civilizați. Găsi lîngă ușă un loc care îi permitea să intre și să iasă din compartiment fără a-i deranja pe ceilalți. Un tînăr apărut în ultimul moment nu părea să aibă aceleași scrupule. Călcă pe picioarele cîtorva ca să ajungă la fereastră, pe care o deschise și începu să vorbească vesel cu niște tineri rămași pe peron. Cînd trenul se puse în mișcare, se auziră strigăte, se strînseră mîini, se făcură gesturi largi. Apoi tînărul, cu fața încă luminată de cuvintele de rămas bun, se așeză pe locul liber din fața lui Idriss. Îl privea zîmbind în continuare, fără să-l vadă. Idriss îl devora din priviri. Cît de bine înrădăcinat la el acasă, cît de sigur de el, ce bine adaptat părea acest tînăr francez de aceeași

vîrstă cu el! Mai tîrziu, cînd trenul opri în gara Arles, se duse din nou la fereastră și se aplecă spre peron, ca și cum s-ar fi așteptat să-și regăsească prietenii acolo. Idriss închise ochii și se lăsă legănat de ritmul cadențat al trenului. Auzea cum în minte i se aduna iarăși cîntecul Zett Zobeidei. În fața ochilor îi apărea femeia neagră îmbrăcată în roșu, înconjurată de muzicanți și de refrenul lor enigmatic:

Libelula vibrează pe apă
Lăcusta țîrîie pe piatră
Libelula descîntă viclenia morții
Lăcusta scrie taina de-a trăi.

Dansul fu întrerupt de oprirea trenului în gara Avignon, dar apoi continuă :

Și-aripa libelulei este un descîntec
Și-aripa lăcustei este un verset.

Idriss vedea picătura de aur rostogolindu-se pe gîtul dansatoarei, apoi legănîndu-se în soare pe șnurul rupt. O auzea pe prostituata din Marsilia : „Drace ! Ce frumos e ! S-ar zice că-i din aur masiv". Coapsele depărtate ale fetei descopereau un sex brun căci, bineînțeles, această blondă platinată era decolorată. Idriss își pierduse *bulla aurea*, talisman al oazelor și simbol al libertății. Se îndrepta acum, în ritmul trenului, către țara imaginilor. Pe cînd se apropiau de Valence, Idriss se dezmorți, ieși din compartiment și se sprijini de bara ferestrei de pe culoar. Peisajul provensal își etala costișele, culturile de măslini, cîmpurile de le-

vănțică. Tînărul veni lîngă el. Îi aruncă o privire prietenoasă și începu să vorbească, ca pentru sine, dar adresîndu-i-se din ce în ce mai direct lui Idriss.

— Sîntem tot în Provența. Chiparoșii sădiți în chip de garduri vii ca să protejeze culturile de rafalele mistralului. Pe acoperișuri, țigle romane. Dar n-o să mai dureze mult. Valence e la granița Sudului. La Valence se schimbă și clima, și peisajul, și arhitectura.

— Dar este tot Franța? întrebă Idriss.

— Nu mai e aceeași Franță, este Nordul, mai degrabă ținutul meu natal.

Începu să vorbească despre el. Se numea Philippe. Familia lui avea o proprietate în Picardia, lîngă Amiens, unde se și născuse. Fusese crescut la Paris.

— Pentru mine, Sudul înseamnă vacanță. Mai înseamnă și o oarecare curiozitate pentru folclorul, accentul, povestirile marsilieze. Dar înțeleg de ce un provensal care trece dincolo de Valence se simte puțin exilat. În nord totul e cenușiu, e frig. Oamenii vorbesc cu un accent ascuțit.

— Accent ascuțit?

— Da, accentul diferit de cel provensal, cel pe care-l auzi la Lyon sau la Paris, de exemplu. Înțelegi, pentru cei din Sud, cei la fel ca ei nu au accent. Ei cred că vorbesc normal. Ceilalți francezi au accent: *l'assente poinntu*. Pentru cei din Nord, meridionalii au accent, accentul din Sud, un accent amuzant, plăcut, dar nu prea serios. Accentul lui Marius.

— Și cei din Africa de Nord ?

— Francezii din Africa de Nord [1] ? Oh, e și mai și : ei vorbesc *patatuet*. Asta-i sfîrșitul lumii. Ei chiar că trebuie să învețe franceza adevărată.

— Nu, nu vorbesc de francezii din Africa de Nord. Vreau să spun arabii, berberii ?

Philippe, puțin șocat, se uită mai atent la vecinul lui.

— Cu ei e altă treabă. Ei sînt străini. Au limba lor, araba, berbera. Trebuie să învețe franceza. Și tu, ce ești ?

— Berber.

— Înseamnă că aici ești cu adevărat în străinătate.

— Mai puțin totuși ca în Germania sau în Anglia. În Algeria am văzut mereu francezi.

— Da, știu asta. Fiecare francez cunoaște oarecum Algeria și Sahara, chiar dacă n-a pus niciodată piciorul acolo. Asta face parte din visurile noastre.

— Pe mine m-a fotografiat o franțuzoaică.

— Fotografia era reușită ?

— Nu știu, n-am văzut-o încă. Da' de cînd am plecat din țara mea, mi-e din ce în ce mai teamă că nu-i o fotografie bună. Adică, mi-e teamă că nu e chiar fotografia pe care o așteptam.

— Eu, spuse Philippe, cînd călătoresc, am mereu la mine un teanc de fotografii. Îmi țin de urît, mă liniștesc.

---

1 În original : *les pieds-noirs*, picioare negre.

Îl trase pe Idriss în compartiment și scoase din valiză un album micuț.

— Uite, aici sînt eu cu frații mei și cu sora mea.

Idriss se uită la fotografie și apoi, ca și cum ar fi vrut să compare, la Philippe.

— Da, tu ești, dar mai tînăr.

— E de-acum doi ani. În dreapta sînt frații mei, și în spate, tatăl meu. Doamna în vîrstă e bunica mea. A murit în primăvară. Asta e casa noastră de lîngă Amiens și aici e Pipo, cîinele grădinarului. Pe aleile astea am făcut primii pași și am învățat să merg pe bicicletă. Aici e toată familia la un picnic, în pădurea de pe domeniu. E prima mea comuniune, eu sînt al treilea din stînga. Ei, și aici, e un secret !

Se prefăcea, rîzînd, că ascunde fotografia, dar pînă la urmă, recăpătîndu-și aerul grav, i-o dădu lui Idriss.

— E Fabienne, femeia pe care o iubesc. Sîntem logodiți. Bine, nu oficial. Ea studiază la Facultatea de Științe Politice, ca și mine, dar e mai mare cu trei ani. Se vede ?

Idriss privea fotografia cu lăcomie. Recunoscuse genul de femeie blondă, ca cea din Land Rover și ca cea din Marsilia. Se întunecă la față și îi dădu înapoi albumul lui Philippe, privindu-l bănuitor. Tot ceea ce tînărul francez îi povestise despre el, despre familia, casa, ținutul lui, tot ceea ce îl deosebea de Idriss se concretiza în imaginea acestei femei. Philippe făcea parte din rasa femeilor blonde care furau fotografii și picături de aur. Amabi-

litatea lui, bunăvoința, masa pe care o împărți cu Idriss, comentariile pe care le făcu atunci cînd trenul traversă înălțimile Vivarais-ului, colinele molcome din Beaujolais, cîmpia din Champagne cu păduri de brad, nimic din toate acestea nu reuși să risipească certitudinea plină de neliniște a lui Idriss că în jurul lui se aflau numai străini și că o primejdie ascunsă îl amenință.

Cînd trenul opri în gara Lyon din Paris, Philippe păru să-l uite și nu-i mai păsă decît să-i descopere pe ai săi în mulțimea îngrămădită pe peron. Idriss coborî după el și curînd îl văzu înconjurat de un grup vesel. Înțelese că scurta complicitate care îi apropiase luase sfîrșit. Împins de valul de călători, înaintă pînă pe trotuarul din fața gării, de-a lungul căruia defilau taxiurile unul după altul. Se lăsase noaptea, aerul era curat, dar aproape rece. Bulevardul Diderot și, mai încolo, lunga stradă Lyon, nu erau decît o scînteiere de faruri, de firme, de vitrine, terase de cafenele, de lumini tricolore. Idriss ezită o clipă înainte de a-și da drumul să alunece în această mare de imagini.

•

Vărul Așur, cu zece ani mai mare decît Idriss, era un băiat zdravăn, vesel și descurcăreț. Plecase din Tabelbala cu cinci ani în urmă și trimitea familiei lui la intervale, ce-i drept, neregulate, scrisori pline de optimism și modeste mandate. Mogadem se însărcinase să-i scrie pentru a i-l recomanda pe nepotul lui,

dar Idriss plecase fără să aștepte răspunsul. Răsuflă ușurat cînd îl găsi la căminul Sonacotra, pe strada Myrha din arondismentul XVIII. Locuia acolo într-o cămăruță dintr-un apartament compus din încă alte cinci camere, o baie și o bucătărie comună cu șase reșouri cu gaz și șase frigidere cu lacăte. Căminul cuprindea în total douăsprezece apartamente a cîte șase camere de burlaci, la care se adăugau o sală de rugăciuni și alta în care se afla televizorul. Așur îl prezentă pe Idriss patronului, un francez repatriat care lucrase în Algeria și căruia toți îi spuneau Isidore, ca și cum acesta i-ar fi fost prenumele, pe cînd, de fapt era numele său de familie. Se înțeleseră ca Idriss să împartă provizoriu camera cu vărul lui. Isidore avea să închidă ochii asupra acestei abateri — destul de frecventă — de la regulamentul poliției.

Așur suplinea absența unei calificări profesionale printr-o aptitudine ce părea inepuizabilă pentru tot felul de îndeletniciri. Încercase, bineînțeles, să lucreze ca muncitor în curs de calificare la Renault, la puțin timp după ce sosise în Franța. Profitase însă de prima reducere de personal, pentru ca apoi să nu mai calce niciodată peste pasarela insulei Séguin. Nu era el omul potrivit pentru o muncă regulată, monotonă și constrîngătoare.

— Zgomotul mai ales, îi explică el lui Idriss, evocînd această tristă perioadă din viața lui. Oh, frate, cînd intrai în atelier, simțeai cum îți plesnește capul. Stai să-ți spun cum era în topitorie : pe o bandă rulantă sînt blocuri mo-

tor vechi, recuperate, care se clatină și cad unele peste altele într-un creuzet. E iad, nu alta. Tu mă știi pe mine, eu sînt muzicant, chiar și dansator. Să-mi facă mie una ca asta ! Cînd ieșeam, seara, nu mai auzeam nimic. Sînt sigur că aș fi surzit dacă mai continuam. Și ce-i și mai rău, e că muncitorul care lucrează în asemenea zgomot e disprețuit. Pentru că inginerului nu i-a trecut o clipă prin minte să organizeze munca așa încît să micșoreze zgomotul. Nu, asta n-are nici o importanță! Muncitorii au capete de lemn ! La ce bun să te obosești ?

Apoi fusese măturător pe peroanele metroului, episod scurt care îi lăsase o singură amintire : faimoasa grevă a îngrijitorilor, care durase patru săptămîni. Serviciile publice franceze neavînd dreptul să folosească străini, cei nouă sute de muncitori de la metrou, arabi, kabyli și senegalezi nu puteau fi angajați de R.A.T.P. decît prin intermediul unor întreprinderi particulare de subantreprenori. Iar această grevă prinsese pe picior greșit două întreprinderi de egală rea-credință. Adunați la Biroul de plasare, se înscriseseră cu toții în sindicatul C.F.D.T., lucru care atrase după sine călduroasa vizită a lui Edmond Maire. Fu primit cu urale și cu dansuri iar un tînăr senegalez îi oferi, dansînd, un buchețel de trandafiri. Discursul lui a fost tradus pe loc în arabă, berberă și mai știu eu în cîte alte limbi.

— Da' vezi tu, vere, nimic nu-i nici simplu, nici limpede, pentru că cei de la C.G.T.[1]

1 *Confédération Générale du Travail.*

au declanșat imediat o grevă a îngrijitorilor de trenuri, ziceau ei că din solidaritate. Era de fapt o lovitură sub centură împotriva noastră, căci ceea ce revendicam noi n-avea nimic de-a face cu revendicările îngrijitorilor de trenuri, și pînă la urmă totul a căzut baltă.

Idriss era tot numai urechi, dar nu pricepea nimic din luptele între îngrijitorii C.F.D.T. de peroane și îngrijitorii C.G.T. de trenuri. I se păru că revine cu picioarele pe pămînt cînd Așur îi povesti cum petrecuse o lună îngrozitoare în Corsica, la cules de mandarine. Paisprezece ore de lucru pe zi, o cazare îngrozitoare într-un hangar, cu încă treizeci de nenorociți ca și el — în special marocani — exploatați de neîndurătorii proprietari corsicani.

— De cînd cu călătoria asta, cum văd o mandarină o iau la fugă. Fii atent, vere, nu care cumva să te duci în sudul Franței sau în Corsica. Mai întîi, pentru că n-am văzut ierni mai friguroase ca acolo. Nopțile corsicane de decembrie ! Am crezut că acolo-mi rămîn oscioarele ! Și apoi, oamenii de-acolo, cu cît sînt mai bronzați, cu cît au părul mai creț, cu cît ne seamănă mai mult, cu-atîta sînt mai aroganți cu noi. Dacă într-o zi o să vină unul să-mi spună că mă duce în Suedia sau în Finlanda ca să culeg mandarine, o să rămîn puțin pe gînduri, dar m-aș mira să se-ntîmple așa.

Fusese apoi spălător de vase în mai multe localuri, creșe, lacto-baruri, cantine de întreprinderi, bufete-expres, autoserviri, cantine școlare. Singurul farmec al acestor slujbe fusese durata lor scurtă și loteria care se prac-

tica acolo. La biroul brațelor de muncă, candidaților la postul de spălător de vase li se distribuiau numere de la 1 la 1000. Cum ofertele se făceau cu picătura, așteptarea putea să dureze săptămîni întregi, sau chiar luni. E drept că se mai scurta din cînd în cînd, căci mai dispărea cîte un purtător al numărului strigat, care pierduse orice nădejde sau se angajase în altă parte.

— Eu am fost întotdeauna acolo cînd mi s-a strigat numărul, explică mîndru Așur. Mai întîi, pentru că îmi place să aștept. Să aștepți ca să muncești e munca cea mai puțin obositoare pe care o știu eu. E și cea mai curată. Și nu-i puțin lucru. Am petrecut zile întregi pe băncile de la brațele de muncă, ascultînd cum se strigă numere. Cîteodată erau așa departe de al meu că puteam foarte bine să lipsesc vreo cîteva zile. La urma urmei, era un fel de vacanță și-n timpul ăsta munca se făcea singură, prin strigarea numerelor. Numai că, vezi tu, trebuia să te întorci acolo la timp. Și pentru asta aveam așa, un fel de fler. Simțeam cînd se apropie numărul meu. Niciodată n-am ajuns acolo și ei să-l fi strigat în absența mea. Și pe urmă, surpriza ne distra. Nu știai niciodată dacă aterizezi într-o pizzeria napolitană, un local cu clătite bretone sau la Tour d'Argent. Necazul era că trebuia să mănînci acolo. Ți se pare că glumesc, dar pe legea mea, vere, partea cea mai rea a muncii în restaurante e mîncarea. Mai întîi ora. Că, e normal, nu, la ora mesei trebuie să tragi cel mai tare. Și tu

ajungi să mănînci la cele mai tîmpite ore. N-am putut niciodată să mă obișnuiesc cu prînzul la șase seara sau la miezul nopții. În primul caz, nu mi-era foame. În al doilea, eram scîrbit de farfuriile murdare și de resturile grețoase cu care umblasem cinci ore de-a rîndul. Ajunsesem să nu mai mănînc. Am pierdut vreo cîteva kilograme. Și nu putea să mai dureze așa.

Un timp fusese îngrijitor în saloanele pentru cîini, apoi om-sandviș („Pentru un timid ca mine, avantajul e că treci complet neobservat. Se poate spune că devii invizibil. Da, chiar așa ! Trecătorii se uită la panoul pe care-l porți pe umeri iar pe tine aproape că nu te mai văd !"), lipise afișe, fusese însoțitor pentru doamne în vîrstă („A fost odată una chiar drăguță. Mergeam încet, în pas cu ea, îi dădeam brațul, ca un adevărat fiu respectuos, și tot tacîmul. Și pînă într-o zi cînd, hodoronc-tronc, trecînd pe lîngă pasajul Jessaint, îmi zice : «Hai să nu intrăm aici, e plin de arăboi !» Se uitase oare la mine ?"), artificier („Pentru focurile de artificii de pe 13 iulie le trebuie lume multă, îți dai seama ! Dar asta chiar că e o slujbă sezonieră !"), profesor de înot într-o piscină („Două luni i-am păcălit că știu să înot. Un record, nu ?"), reprezentantul firmei *Toutou,* mîncarea cîinilor de lux („Patronul ne obliga să deschidem o cutie de *Toutou* în mijlocul magazinului, să luăm din ea cu lingura și să ne lingem pe buze cu lăcomie în fața clienților. Și după asta trebuia să ne ducem să mîncăm de prînz !"), spălător de

geamuri, spălător de mașini, spălător de cadavre la morgă („Nici nu-ți vine să crezi ce-am spălat la viața mea ! Nenorocirea e că nu-ți mai vine să te speli nici pe tine. Spălătorii, orice-ar spăla ei, sînt mereu murdari ca niște porci !“).

Pentru moment căpătase de la primăria arondismentului XVIII o slujbă de înlocuitor de măturător de stradă și, cu o mică intervenție la biroul serviciilor pentru drumuri, primi autorizație să-l ia ca ajutor pe vărul lui. Cu șapca municipală pe cap și cu pieptul barat de o banderolă roșie, Idriss descoperi astfel viața pariziană sub aspectul ei cel mai umil. Se împrieteni cu un veteran cu mustața cenușie care mai mătura încă, din dragoste pentru meserie, și care îl inițiie în arta de a face o mătură bună din crenguțe verzi de mesteacăn legate cu nuia de mărăcine. Formînd o echipă, li se încredințase un cărucior în care transportau cutia de gunoi, lopata și mătura. Trebuia nu numai să adune hîrtiile murdare, să curețe murdăria de cîine de pe trotuar și să desfunde rigolele, ci să și golească cele șaptesprezece coșuri de gunoi publice din sectorul pe care-l aveau în primire. Idriss insistase pe lîngă Așur să-i dea lui cheia cubică de la gurile de canal. Îi plăcea să dea drumul șuvoiului de apă care bolborosea și să-i supravegheze cursul deviat continuu de grămezile de gunoaie sau de cauciucurile mașinilor oprite. Asta îi amintea de supravegherea, curățarea nisipului și deschiderea gurilor de irigație ale plantației de pal-

mieri din Tabelbala, alimentate de la fegajir [1]. De fapt, nu se putea obișnui deloc cu acest oraș amenințat continuu să se sufoce sub propriile-i dejecții, obsedat de urgența evacuării deșeurilor, luptînd împotriva acumulării tuturor surplusurilor, în timp ce o oază nu suferă decît de sărăcie, de lipsuri, de vid.

În timp ce mătura, Așur nu pregeta să-i țină cîte o lecție și să-i comunice roadele vechii lui experiențe de emigrant.

— Aici nu e ca la noi în țară, îi spunea el. La noi întepenești într-o familie, într-un sat. Dacă te însori, Dumnezeule mare, devii proprietatea soacră-ti ! Ajungi o mobilă în casă. Aici, nu, aici e libertate. Da, tare a bună libertatea. Da' bagă de seamă ! Libertatea e și crudă. Că aici nu tu familie, nu tu sat, nu tu soacră ! Ești singur-singurel. Tu și cu o mulțime de oameni care trec pe lîngă tine fără să te bage în seamă. Poți să cazi pe jos. Trecătorii merg mai departe. Nimeni nu te ridică. Asta e libertatea. E greu. Foarte greu.

Timiditatea tînărului său văr, stîngăcia lui în a prinde cele mai mici ocazii apărute întîmplător, mîndria lui cam arogantă cînd cineva părea să se intereseze de el, nu, categoric, trebuia să se schimbe dacă voia să supraviețuiască la Paris.

— Aici ești ca un dop care plutește pe apă, îi explică el. Valurile te aruncă în dreapta, în stînga, te duci la fund, ieși iar deasupra. Așa că trebuie să profiți de orice ocazie. Tu, de e-

1 Rezervoare de apă.

xemplu, ești tînăr și frumușel. Ei bine, dacă vezi că cineva îți zîmbește, nu trebuie să eziți, du-te și vezi ce vrea. Poate că e spre binele tău. Nu trebuie să te porți ca o fată. O fată trebuie să-și apere reputația, onoarea de femeie. Dacă se compromite, e pierdută pentru totdeauna. Da' tu nu ești fată. N-ai nimic de pierdut. Și oricum, noi, ăștia de-aici, n-avem dreptul să facem pe mofturoșii.

Și, bineînțeles, mai erau toți cei din căminul Sonacotra, patronul Isidore și mulțimea în continuă schimbare a celorlalți emigranți. În inima Parisului, Isidore reconstituise cu locatarii din cămin relațiile paterne și tiranice pe care le întreținuse cu cincisprezece ani în urmă cu muncitorii arabi de la fabrica de griș pe care o conducea la Batna. „Îmi știu de frică arăboii ăștia, îi asigura el pe inspectorii care veneau să arunce o privire de rutină în localurile căminului. Eu știu cum să-i iau. Cu mine n-o s-aveți probleme." Și într-adevăr, emigranții nu se puteau plînge de tutela lui, evident indiscretă și chițibușară, dar la urma urmelor eficace.

— Francezii, comenta Așur, să nu crezi că nu ne iubesc. Ne iubesc în felul lor. Dar cu condiția să rămînem jos de tot, pe pămînt. Trebuie să fii umil, prăpădit. Un arab bogat și puternic, francezii nu suportă așa ceva. Ia uite, de exemplu, emirii din Golf care le vînd petrol. Pe-ăia să nu-i vadă-n ochi! Nu, arabul trebuie să rămînă sărac. Francezii sînt mărinimoși cu bieții arabi, mai ales ăia de stînga.

Și le face atîta plăcere să se simtă mărinimoși!

Dar punctul lui de vedere nu era lipsit de severitate și de pretenții.

— Da' toți francezii ar trebui măcar să recunoască. Franța modernă, noi, arăbimea, am făcut-o. Trei mii de kilometri de autostradă, turnul Montparnasse, metroul din Marsilia, curînd și aeroportul din Roissy și mai încolo rețeaua de trenuri subterane noi le-am făcut, noi, numai noi!

Se simțea totuși descurajat în fața mulțimii pasive și visătoare a celorlalți emigranți.

— Uită-te la băieții din cămin. Mă-ntreb cîteodată ce-or fi avînd în cap. Dacă le vorbești de viitor, sînt două lucruri pe care nu le pot admite. Primul, să se întoarcă acasă. Asta, niciodată! Au plecat, plecați rămîn. Sînt și unii care se gîndesc să se întoarcă acasă. Dar asta mai tîrziu, mult mai tîrziu, cînd acolo o să fie așa, un paradis pe pămînt. Adică niciodată. Dar nici aici nu sînt fericiți. Văd bine că nimeni n-are nevoie de ei. Atunci, să rămînă aici pentru totdeauna? Nu, asta niciodată! Păi, spune-mi și mie, ce vor? Nici să se întoarcă în țară, nici să rămînă în Franța. Într-o zi unul mi-a spus: aici e iadul dar în țară e moartea! La ce-or fi visînd? Nici măcar ei nu știu!

Bineînțeles, Idriss îi povestise toată istoria cu fotografia. Așur îl ascultase îngrijorat și la sfîrșit îi spusese cu un aer sumbru:

— De fapt, vezi tu, femeia ta blondă cu Kodak-ul ei era o capcană, o capcană enormă. Și,

frate, tu te-ai aruncat în capcana asta cu capul înainte. Bietul de tine ! Oare-o să mai poți scăpa din povestea asta ?

Idriss nu-i pomeni însă niciodată de picătura de aur a Zett Zobeidei pierdută pe trotuarul din Marsilia.

*

Mica echipă de filmat se agita pe strada Richomme, condusă de un personaj corpolent căruia toată lumea îi spunea domnul Mage. Reperaseră pe marginea trotuarului o gură de scurgere și operatorul îndreptase camera spre ea, lăsînd însă loc și pentru o mișcare panoramică. Dar cel ce atrăgea atenția curioșilor era un clovn — un August de circ, cu nas roșu de carton și pantofi enormi — care urma să fie singurul interpret al scenei ce se turna. Distona printre toți acei oameni cenușii și palizi, ca un grape-fruit dintr-o grămadă de cartofi. Cu un aer pătruns care îi accentua strabismul din născare, domnul Mage stătea nemișcat și privea spre Idriss care, sprijinit în mătură, îl studia la rîndul lui pe clovn. Domnul Mage făcu semn unui bărbat cu părul cărunt care îl însoțea :

— Îl vezi pe măturătorul ăla mic ? Îl angajezi.

— Să-l angajez ? Ce să facă ?

— Să-și facă treaba, ei drăcie ! Să măture. În rigolă.

Omul cu părul cărunt se apropie de Idriss. Scoase din portofel două sute de franci și i-i dădu.

— Tu să măturí. Hai, mătură ! Restul nu te privește ! Repetăm ! Toată lumea la loc !

Fără a mai încerca să înțeleagă ce se întîmplă, Idriss începu să dea cu mătura în rigolă. Clovnul înaintă cu pas nesigur, șovăitor, căutînd ceva cu privirea. Zări un gărduleț, alergă să privească peste el, renunță, începu să se uite atent la rigolă și la mătura lui Idriss. Apoi se opri brusc în fața gurii de scurgere. Cu mersul ca un zbor, descrise în jurul ei un semicerc. Se apropie și îngenunche pe asfalt. Pe chipul lui se citea teama, speranța, așteptarea. Ghemuit peste gura de scurgere, băgă în ea mîna, apoi brațul întreg. Se simțea efortul pe care-l făcea ca să ajungă la ceva aflat fără îndoială, departe, în întunecimea urît mirositoare a gurii de canal. Deodată fața i se lumină într-un zîmbet larg. Clovnul se ridică încet, ținînd în mînă un frumos trandafir roșu. Cu picioarele răsucite unul în jurul celuilalt, cu mîna liberă plutind în gol, cu ochii închiși, plini de voluptate, respira acum parfumul trandafirului.

— Foarte bine, strigă domnul Mage. Turnăm asta. Toată lumea la loc. Hei, tu, măturătorule, întoarce-te la locul din care ai pornit ! Și mătură, pentru Dumnezeu !

*

— Și așa, deci, zici că te-au filmat ?

Așur nu înceta să se minuneze.

— Ba mi-au dat și două sute de franci, zise Idriss scoțîndu-și portofelul.

— Nici n-ai apucat bine să pleci de la Tabelbala, c-ai și ajuns vedetă de cinema ! Ce

să mai zic, înseamnă că ești talentat ! Și eu, care mă credeam descurcăreț !

— Pe deasupra, întâri Idriss, regizorul m-a și remarcat. Mi-a dat cartea lui de vizită și mi-a zis să-i telefonez.

Pe cartea de vizită de culoarea violet de Parma pe care i-o dădu Idriss, Așur descifră :

ACHILLE MAGE
cineast
Strada Chartres nr. 13, Paris, XXVIII

Apoi o mirosi.

— După culoare și miros, pare să fie cineva. Și pe urmă, nici nu-i departe de-aici. O să-l cauți curînd ?

— Eu ?

Brusc, Idriss se simțea depășit. Să se folosească de un telefon, și asta ca să caute un necunoscut ce părea a fi un om de seamă, era prea mult pentru el.

— Poate. Mai încolo. Mai vedem noi.

— Nu lăsa să-ți scape o așa ocazie.

— Or să mai fie și altele.

— Asta-i bună ! Nici nu știu dacă trebuie să rîd sau să plîng. Pe de-o parte, ai baftă poate pentru că de-abia ai sosit. N-ai habar de nimic și asta ți se citește pe față. Și mai ales, deșertul, oaza, încă le mai porți cu tine. Nici măcar nu-ți dai seama. Dar eu, pe mine m-a-nghițit de tot Parisul și-mi dau bine seama că e ceva în jurul tău care atrage și reține. E așa, ca un farmec. Dar n-o să dureze. Profită acum.

— Am pierdut prea mult la Marsilia. În seara în care am sosit. Cu o curvă.

Aşur rînji.

— Ei, vere, asta nu-i nimic! Tot trebuia să se-ntîmple odată şi-odată. Numai să nu fi luat ceva.

— De luat, nu. Am pierdut, ţi-am spus. Am pierdut.

Aşur îl privi fără să înţeleagă. Dar Idriss nu mai adăugă nici o vorbă în plus.

•

Meniul — colorat şi împodobit cu arabescuri — anunţa cu litere frumos caligrafiate :

La CHIPIUL ALB

Specialităţi de meşui, tajin, cuşcuş

Decor maur

Faţada clădirii era un amestec de cazarmă militară orientală, de capelă islamică şi de palat din *O mie şi una de nopţi*. Un băiat cu fes şi pantaloni bufanţi stătea la uşa de la intrare. Idriss se apropie de meniu şi începu să-l citească. Cuvintele îi jucau în faţa ochilor fără să se poată lega de nimic concret în mintea lui: bstila de porumbel cu scorţişoară, seksu cu lapte, briks cu miere, şakşuka cu ouă, ciorbă de verdeţuri, burek de ceapă, maktfah de fidea, dolma cu ardei...

— Ce părere aveţi, cuşcuşul e mai bun cu pui sau cu oaie ?

Idris se întoarse. Tînărul care îl întrebase îl fixa cu ochii lui înfundaţi într-un chip osos, plini de o ironie dură.

— Nu ştiu, bîigui Idriss, n-am mîncat niciodată cuşcuş.

Tînărul îl măsură din priviri.

— Ia te uită ! Aș fi zis că sînteți arab.

— Nu, sînt berber.

— Arab, berber, nu-i totuna ?

— Nu.

— Atunci, de unde vii dumneata ?

— Din Sahara. Dintr-o oază din nord-vestul Saharei.

— Vii din Sahara și n-ai mîncat niciodată cușcuș ?

— Nu, niciodată. La Tabelbala sîntem mult prea săraci ca să mîncăm pui sau oaie. Pe la noi se zice că burta e un burduf gol pe care experiența te învață să-l înnozi.

— Dar care-i mîncarea voastră națională ?

— Nu cred că avem vreo mîncare națională. Cel mai des mîncăm tazu, dar nu prea seamănă a mîncare națională.

— Tazu ?

— Griș cu morcovi, ardei iute, varză, bob, ardei gras, vinete, dovlecei...

— Păi cred că vă ia gîtul foc, ce mai ! Și carne ?

— Nu, doar din cînd în cînd cîte o bucată de os de cămilă...

Cîteva minute mai tîrziu se aflau în restaurant, ghemuiți la o masă joasă, în fața unui somptuos cușcuș cu pește. Penumbra luxoasă favoriza visurile și amintirile noului prieten al lui Idriss.

— Mă uit la tine și-mi spun : uite că Sahara a venit la mine !

— Cuvîntul Sahara l-am învățat în Franța, spuse Idriss. La noi nu există cuvînt pentru asta.

— Cum nu, Sahara, deșertul!

— La noi nu există cuvînt pentru deșert.

— Bine, atunci, dacă vrei, lasă cuvintele pe seama mea. O să-ți explic eu ce-nseamnă Sahara.

— Francezii simt întotdeauna nevoia să explice totul. Dar eu nu pricep nimic din explicațiile lor. Într-o zi, o franțuzoaică blondă a trecut pe la noi. M-a fotografiat și mi-a spus: „O să-ți trimit fotografia". N-am primit-o nici pînă-n ziua de azi. Și, uite, acum am venit să muncesc la Paris. Văd peste tot fotografii. Și din Africa, din Sahara, din deșert, din oaze. Da' nu recunosc nimic. Mi se spune: „Asta e țara ta, ăsta ești tu". Eu? Ăsta? Nu recunosc nimic.

— Asta pentru că nu știi. Trebuie să înveți. La urma urmelor, și copiii francezi învață la școală despre Franța. Pe tine, o să te învăț eu despre Idriss-din-Sahara.

— Și dacă m-ai învăța puțin și despre tine?

— Uite că ai dreptate, unde mi-a fost capul? Cine sînt eu? Sînt marchizul Sigisbert de Beaufond, la dispoziția ta.

Și se ridică pe jumătate, înclinîndu-se în fața lui Idriss.

— Una din cele mai vechi familii din regiunea Franche-Comté. Da, domnule. Și vreau să-ți mai spun că mi se rupe de asta! Încă din copilărie am fost un revoltat, un marginal, un copil imposibil de școlarizat. Am fost dat afară de la grădinița de copii din Passy, de la Frații Școlilor Creștine din Neuilly, de la Oratorienii din Pontoise, de la Iezuiții din E-

vreux, de la Lazariștii din Célestat, de la Ignorantinii din Alençon. La șaptesprezece ani fug pentru a treia oară și ajung la Sidi-bel-Abbes, unde mă angajez, cu acte false, în Legiunea Străină. Ah, Idriss, Legiunea ! Epopeea chipiurilor albe. Uite, chiar patronul restaurantului e un veteran. Mergi sau crapă ! Camerone ! *La Bandera,* filmul lui Duvivier dedicat generalului Franco, șeful Legiunii spaniole. Primul mare rol al lui Gabin. Șocul cu Pierre Renoir : „O să-mi dați opt zile de arest pentru că ați avut intenția să mă omorîți și alte opt zile pentru că nu ați făcut-o cînd ați avut ocazia !" Și Pierre Benoit, *Atlantida !* Brigitte Helm în rolul Antineei. Ce zi istovitoare ! Ce noapte grea, grea... Nu te mai simți pe tine însuți, nu mai știi... „Da, spune vocea îndepărtată a lui Saint-Avit. O noapte grea, grea, știi, la fel de grea ca aceea în care l-am ucis pe căpitanul Morhange." Și pe fundal viziunea mistică a lui Charles de Foucauld, sfîntul din Assekrem : „Gîndește-te că trebuie să mori martir, zăcînd pe pămînt, despuiat de toate, de nerecunoscut, plin de sînge și de răni, ucis violent și dureros, și dorește-ți ca toate astea să ți se întîmple astăzi."

Dar vezi tu, Idriss, dintre toate episoadele epopeii sahariene, cel pe care l-am trăit cel mai intens a fost moartea generalului Laperrine, în martie 1920, cînd a încercat să facă legătura pe calea aerului între Alger și Niger. Lucrul cel mai straniu a fost că acest vechi comandant al teritoriului oazelor, tovarăș al lui

Charles de Foucauld, fondator al companiilor sahariene, ei bine, află că el a fost antrenat în această aventură mortală numai din pură întîmplare ! L-am întîlnit pe pilotul avionului lui, colonelul Alexandre Bernard, la ferma din Bresse unde și-a trăit ultimele zile. Mi-a povestit toată drama. Ascultă-mă cu atenție, Idriss, e o epopee adevărată !

Trebuia deci să se stabilească prima legătură aeriană între Africa albă și Africa neagră. La raid urmau să participe două escadrile de cîte trei avioane fiecare, una care pleca din Franța și cealaltă din Alger. Din cele trei avioane plecate din Franța, unul se prăbușește la Istres, altul se răstoarnă la Perpignan și doar al treilea ajunge la Alger. Deci, în ziua de 16 februarie, la Alger decolează numai patru avioane. În cel pilotat de Alexandre Bernard trebuia să meargă și generalul Nivelle, care comanda Corpul 19 al Armatei de la Alger. Dar necazurile se țin lanț. Chemat de urgență la Paris, Nivelle anunță că nu mai pleacă. Avionul, prost reglat, trebuie să se întoarcă la Alger după o oră de zbor. Căci pe vremea aceea avioanele se făceau din lemn și pînză și erau legate cu cabluri și cu funii. Diferențele de temperatură și de umiditate din timpul nopții le deformau așa că, înainte de decolare, trebuiau să fie din nou întinse și echilibrate, așa cum se acordează o vioară înainte de concert.

Prima escală era la Biskra, unde își avea reședința generalul Laperrine. Văzînd că Nivelle fusese nevoit să renunțe, Laperrine se grăbi să-i ia locul în avionul lui Bernard. De altfel,

„loc" e cam mult spus. În realitate, în carlingă se aflau doar două găuri, una pentru pilot, cealaltă pentru mecanic, în cazul de față Marcel Vasselin, un băiat de douăzeci de ani. Laperrine trebuia deci să se așeze pe genunchii lui Vasselin, poziție care îl expunea anormal de mult la violența vîntului. Avionul zbura cu 130 kilometri pe oră, cu o autonomie de cinci ore. Pe tabloul de bord se aflau un turometru, un altimetru, un ceas și un termometru de apă. Nu exista nici compas, nici radio, nici microfon ca să se poată comunica cu coechipierii. Din cînd în cînd, Laperrine mîzgălea cîte un bilet și i-l dădea pilotului.

Etapa următoare era In Salah. Pînă acum, nici un avion nu aterizase în această oază. Sărbătoriră cu mare veselie evenimentul. După care aparatele venite de la Paris porniră din nou în zbor către Alger. Numai două avioane trebuiau să zboare înspre sud, unul avîndu-l la bord pe generalul Joseph Vuillemin, celălalt, pilotat de Bernard, cu Laperrine și cu mecanicul Vasselin. Bineînțeles, nu se punea problema să străbată dintr-o dată cei șase sute nouăzeci de kilometri ce despărțeau In Salah de Tamanrasset. Mai făcură o escală la Arak, în trecătorile stîncoase, pentru ca a doua zi, pe 18 februarie, să ajungă la Tam. După acești 2300 de kilometri, parcurși într-un timp record și în condiții meteorologice ideale, eram cu toții foarte încrezători. Primejdios de încrezători. Pluteam în euforie. Raidul Alger-Niger se desfășura cu atîta ușurință încît ne decepționase. Totuși, la sud de Tam, urma să intrăm

în necunoscut. Desigur, autohtonii fuseseră anunțați să jaloneze traiectoria cu desene făcute pe sol și cu focuri mari de mărăcini. Dar chiar de la a doua oră de zbor am intrat într-o pîclă densă de nisip. Avionul nostru era mai rapid decît cel al lui Vuillemin, dar nu avea benzină decît pentru cinci ore, față de cele zece ore cît îi ajungea benzina lui Vuillemin. Cele două echipaje se pierd din vedere. Laperrine îmi ordonă să mă ridic deasupra norilor la peste 3000 de metri, ca să încerc să restabilesc contactul. Degeaba. Îmi dă mesaj după mesaj. „Sînt sigur că vîntul ne duce în derivă spre est", îmi scrie el. Pe mine mă frămîntă altceva. Rezervorul meu e aproape gol. Trebuie să aterizez. La ora 12 încerc un zbor planat care mărește și mai tare deriva. Ar fi fost mai bine să cobor în spirală. Solul pare destul de bun. Avionul începe să ruleze normal. Dar pe măsură ce încetinește, roțile apasă mai tare pe crusta de nisip care, brusc, se sparge. Roțile se împotmolesc. Avionul cade în bot și capotează. Laperrine, care stătea în echilibru pe genunchii lui Vasselin, e azvîrlit pe pămînt. La început nu ne dăm seama că e grav rănit. Reușim să ieșim din pasărea mare de pînză care zace pe spate, cu labele în aer. Laperrine se plînge de dureri în umărul stîng. Îl fricționez cu o loțiune foarte la modă pe vremea aceea, Arquebuse. Leșină. Mai tîrziu aveam să aflăm că i se fracturase clavicula și cîteva coaste erau rupte. Își revine și preia din nou conducerea operațiilor. Hotărăște să mergem în recunoaștere spre vest, apoi să ne

întoarcem la avion, care are avantajul de a ne semnala prezența. Așa că pornim la un drum de cîteva ore, pe un sol nesigur, care se surpă la fiecare pas de-al nostru. Ne oprim epuizați și fără ca în fața ochilor să ne apară ceva. Tragem la întîmplare trei focuri unul după altul, semnalul convențional pentru chemarea în ajutor. Apoi facem cale-ntoarsă pe același drum. Dacă vîntul ne-ar fi șters urmele, mă îndoiesc că am fi putut ajunge înapoi la avion. Or, acolo se afla cea mai mare parte din apă. Constatăm că, într-adevăr, radiatorul conține optsprezece litri de apă, care se adaugă, providențial, la cea din bidoanele noastre. Radiatorul se răsturnase cu gura în jos dar, din fericire, nu a curs nici o picătură din el. Laperrine hotărăște că vom bea apă doar atîta cît încape în paharul lui, la intervale de trei ore. Acest pahar din argint, fără picior, era primit în dar de la ducele d'Aumale, învingător în 1843 al lui Abd-el-Kader. Îl poartă cu el oriunde se duce. Ce părere ai, micuțule, de Laperrine care ne dă să bem din trei în trei ore din paharul ducelui d'Aumale ?

Și așteptarea începe, fiecare zi absolut la fel cu cea din urmă, cu nopți glaciale și cu amieze toride. La început mai mîncam cîte ceva, dar deshidratarea fiind din ce în ce mai mare, dintr-a opta zi n-am mai putut înghiți nimic solid. Într-a cincisprezecea zi, lui Laperrine începe să-i sîngereze gura. A doua zi începe să delireze. Dimineața următoare nu mai mișcă deloc. Observ niște furnici alergînd pe ochii lui deschiși. Murise. L-am îngropat în adîn-

citura săpată de avion, iar locul l-am acoperit cu o bucată de pînză. Ne vine ideea ciudată să punem pe pînză roata de rezervă a avionului și deasupra chipiul lui de general. Nici nu bănuiam atunci că această moarte avea să ne salveze! Luăm hotărîrea eroică de a reduce la jumătate rația de apă: o treime de litru la douăzeci și patru de ore, pe cînd nouă ne-ar fi trebuit șase-șapte litri ca să compensăm deshidratarea. În cea de-a douăzeci și treia zi nu mai avem nici o picătură de apă. Bem faimoasa loțiune Arquebuse, lichidul din busolă, toate flacoanele din trusa farmaceutică — tinctură de iod, ulei camforat, elixir calmant. Mîncăm pasta de dinți. În sfîrșit, hotărîm să ne omorîm. Dar cum? Bînd, dumnezeule mare, bînd! Bînd ce? Propriul nostru sînge. Găsim un aparat de ras. Ne tăiem adînc încheieturile mîinilor. Dar, stupoare: nu curge nici o picătură de sînge. Răni albe. Sîntem prea deshidratați. Uite, privește.

Și îi arată lui Idriss încheieturile mîinilor.

— Vezi urmele astea albe pe piele? Sînt cicatricile.

— Nu, mărturisi cinstit Idriss, nu văd nimic.

— E prea puțină lumină aici, explică Sigisbert.

După o clipă de tăcere își reluă firul visului.

— Rănile astea albe s-au hotărît în sfîrșit să sîngereze, dar abia după trei zile întregi de băut. Căci am fost salvați! Într-o zi — era pe 25 martie — Vasselin îmi spune că a auzit o cămilă behăind. I-am spus că delirează. Dar curînd aud și eu zgomote de viață în liniștea

minerală a deșertului. Pun mîna pe carabină și trag trei focuri în aer. Era într-adevăr o echipă de salvare, comandată de locotenentul Pruvost. Dar împușcăturile mele, în loc să-i facă să alerge spre noi, îi pun în stare de alertă. Se urcă pe cămile și vedem cum spre noi înaintează o linie de trăgători în formație de luptă. Era ridicol, dar eram salvați.

Am să-ți mai spun acum încă două lucruri aproape incredibile. Mi-au aruncat o guerba [1]. Și am băut. Am băut conținutul paharului de argint al ducelui d'Aumale. Nici o picătură mai mult! Aceasta devenise rația mea pentru opt ore. N-aș fi putut să beau nici o picătură în plus. A trebuit să ne obișnuim din nou să ne fie sete și să bem atît cît să ne potolim setea.

Și ceea ce urmează e mult mai grav. Crezi, probabil, că apariția acestor salvatori ne-a umplut, pe Vasselin și pe mine, de o bucurie fără margini? Nici pe departe. Adevărul este că sosiseră prea tîrziu. Da, prea tîrziu, căci ajunseserăm departe pe drumul morții. Eram aproape morți. Acești oameni sută la sută vii, cu tot alaiul lor gălăgios de cămile și provizii, ei bine, află că ne deranjau. Plătisem destul de scump dreptul de a crăpa în liniște, nu crezi?

Am înțeles, de altfel, foarte repede în ce infern ne azvîrlea această salvare neașteptată. Nu eram în stare să mergem, iar să stăm călare pe cămile, nici atît. Așa că au improvizat pentru noi un fel de tărgi pe care le-au fixat

1 Burduf din piele de capră.

de șoldul cămilei și în acest echipaj jalnic am fost duși la Tamanrasset. Ah, dar nu de-a dreptul ! Deseori a trebuit să facem halte de mai multe zile, căci eram atît de epuizați, încît riscam să murim în litierele acelea îngrozitoare.

Vezi tu, Idriss, din toată povestea asta, cel mai mult mă impresionează strădania noastră, în niște suferințe greu de imaginat, de a ne smulge viețiii. Și cînd colo, uite că apar ca din pămînt dracii ăștia de mehariști, tocmai la timp ca să ne apuce de picioare și să ne tragă spre ei, să ne afunde iarăși în viață, în mizeria asta de viață...

*

Bila de oțel se rostogoli încă o dată pe culoarul superbonusului, declanșînd o avalanșă de semnale luminoase și sonore în jurul femeii-cowboy de pe tabelul mare de afișaj. Canalizată de ploturi, se cuibărește încet într-una din cupele de 5000 de puncte. Tîșnește iarăși, izbind geamul, sare peste ciuperca din centru înspre vîrful pantei, coboară în viteză platoul și se îndreaptă către orificiul zero. Aici intervine virtuozitatea incomparabilă a marelui Zob. O lovitură ușoară de tot cu podul palmei pe marginea jocului și bila, deviată exact atît cît trebuie, aterizează pe unul din flippere. Zob o lasă să alunece pînă la două treimi de manetă... Și trage ! Bila aruncată sus de tot trece încă o dată pe culoarul superbonusului. Două plesnituri seci anunță jocurile gratuite care se adaugă pe contor celorlalte.

Adolescenții îngrămădiți în jurul jocului ridică ochii spre fața ciupită de vărsat a marelui Zob. E omagiul mut și fierbinte al curții sale orbite de minunata-i măiestrie. Unul dintre ei murmură : „E nemaipomenită chestia asta !“ Nimic nu arată că Zob ar fi sensibil la astfel de tămîieri. Pleoapele lui grele rămîn lăsate peste ochii ieșiți din orbite. Nici un zîmbet nu-i îndulcește conturul amar al buzelor. Acum nu mai joacă decît cu o singură mînă, dînd de înțeles că nu-l mai interesează jocul. Apoi se desprinde de aparat cu o smucitură, abandonînd cu mărinimie adolescenților, care se înghesuie să joace în locul lui, cele cinci partide gratuite pe care tocmai le-a cîștigat.

Idriss, împietrit de admirație, îl privește cum se îndepărtează tîrșîindu-și cizmele. Localul Electronic strălucește cu toate neoanele lui multicolore la colțul dintre strada Guy-Patin și bulevardul La Chapelle. Clientela lui serioasă este formată, în funcție de ore, din călătorii metroului aerian Barbès și din personalul spitalului Lariboisière. Dar pe Idriss îl atrage sala de jocuri unde tineri purtînd șepci, cizme și pantaloni la fel, fac să pocnească și să clipească scopitoane, flippere și tonomate. Visează să fie primit între acești băieți de vîrsta lui.

— Vino, îți ofer o partidă de baby-foot.

Idriss se întoarce. Dacă invitația ar fi venit de la unul dintre adolescenți, s-ar fi simțit copleșit. Dar nu e decît un bătrîn, un bărbat corpolent, îmbrăcat într-un costum de jerse gri-deschis, cu cămașă roz descheiată la gît și

cu un fular mov. Privirea lui deviată de un ușor strabism îl măsoară din dosul unor ochelari cu rame groase.

— Ia te uită ! E chiar micuțul meu măturător ! Și-l bate pe umăr pe Idriss plin de afecțiune. Era Achille Mage, regizorul care îi dăduse două sute de franci pentru figurație. Îi dăduse chiar și cartea de vizită iar Așur îi reproșase vărului lui că nu-i telefonase încă. „În curînd o să te uite !“

Mage nu pare să-l fi uitat pe Idriss și nici nu arată supărat că acesta nu i-a telefonat. Se uită la ceas.

— Decît să rămînem aici, mai bine mergem la mine să bem un păhărel, hotărăște el brusc.

Îl trage după el pe Idriss, care protestează.

— Dar eu nu beau alcool.

— Ție o să-ți dau altceva. Palmeraie [1], așa se numește. Îi cunoști pe puștii de la Electronic ?

— Nu, nu vorbesc cu mine, mărturisi Idriss.

— Eu îi cunosc. Pe toți. Și ei mă cunosc pe mine, cu toate că nu vorbim în public. Și toți au reținut că am plecat împreună. Chiar și marele Zob, care se tîra pe trotuar. Nici de-aici înainte să nu vorbești cu ei. Și cu cît vei veni mai rar la Electronic, cu-atît va fi mai bine.

— Dar acolo m-ați găsit.

— Păi da, trebuia să te duci acolo, ca să mă-ntîlnești pe mine ! Acum, că s-a-ntîmplat, gata, nu te mai duci. De acord ?

---

1 Pilc, plantație de palmieri (fr.).

Au traversat bulevardul La Chapelle și au luat-o pe sub metroul aerian. Prin strada Caplat au intrat în Medina Parisului, populată exclusiv de africani. Brusc, Mage se oprește și arată către placa albastră ce indică strada Chartres.

— Chartres ! Îți dai seama de enormitatea faptului, de henormitatea lui, cum zicea Flaubert ?

Beauceron [1] *sînt, Chartres este catedrala mea !*

Bietul Péguy ! Dac-ar vedea ! În lipsă de catedrală, am aici micul meu cuib de dragoste. La numărul 13, cifra mea norocoasă, căci la mine, știi, toate se întîmplă mereu invers.

Se oprește în fața unui imobil cu aspect sordid care dă în stradă printr-un portic înnegrit.

— Ține minte cum e amplasată clădirea. Curtea e deschisă pentru toată lumea. Treci de portic și-ai ajuns. Se poate intra în curte direct cu motoreta, înțelegi ce vreau să spun.

— Nu.

— Electroniștii cu care erai mai devreme au toți cîte-o pîrîitoare. Cînd aud pîrîituri în curte, știu că primesc o vizită. Căci am trei ferestre care dau în curte. Dar degeaba mă uit ca să aflu care din ei are nevoie de bani de buzunar. Din cauza căștilor arată toți la fel. Așa că trebuie să aștept, cu inima bătînd de nerăbdare, ca să aflu cine-mi urcă cele trei etaje și-mi bate la ușă. E surpriza șefului. Ce e pasionant, e că toate pronosticurile mele

1 Locuitor al regiunii Beauce.

sînt întotdeauna dezmințite de fapte. Dar pînă la urmă toți vin. Toți știu că merită să te deplasezi pînă la mine acasă. Toți, în afară de unul : marele Zob. Evident, cu mutra și cu hoitul lui, nu prea are ce să-și vîndă. Și totuși, marelui Zob nu-i lipsește niciodată nimic. Mult timp mi-a trebuit ca să-nțeleg. Mi-am dat seama atunci cînd am realizat că totul mergea prea bine. Vreau să spun că niciodată n-a fost vreo încăierare în curte sau pe scară. Și nici pauze prea mari. O succesiune armonioasă de vizite pe motorete, pe cît de variate, pe-atît de regulate. Curios, nu ? Atunci am făcut ca Voltaire, care spunea uitîndu-se spre cer :

Mă-ncurcă universul și nu pot așadar
Să cred că orologiul n-are ceasornicar.

Am căutat ceasornicarul. Și l-am găsit. Ia ghici cine era ? Marele Zob ! Un ceasornicar care, bineînțeles, e plătit de orologiul lui, adică de micii electroniști cărora el le reglează ciclul.

Se opri pe palierul celui de-al treilea etaj și, căutîndu-și cheile, îl întrebă pe Idriss :

— Și știi de ce-ți povestesc toate astea ?

— Nu.

— Crede-mă, n-o fac din plăcerea de-a etala cu cinism ticăloșiile din viața mea particulară. Ci ca să nu te mai duci să caști gura la Electronic, unde groaznicul Zob abia așteaptă să te încorporeze, cu forța sau de bună voie, în turma lui. Ai înțeles ?

— Cred că nu tot.

Cei doi se află acum într-un mic apartament al cărui confort contrastează puternic cu fațada mizerabilă a imobilului.

— Vezi, comentează Mage, afară totul e jegos și împuțit, numai noroi și mizerie. Deschizi ușa mea : aici totul e numai lux și frumusețe, calm și voluptate. Deci, zici că n-ai înțeles bine ? Așază-te acolo. În fața mea. Dar, băiete dragă, lămurește-mă și pe mine, de unde vii de ești atît de naiv ?

— Locuiesc la căminul Sonacotra, pe strada Myrha.

— Nu, vreau să zic, înainte. Alger, Bône, Oran ?

— Tabelbala.

— Ta cum ?

— Tabelbala. O oază în mijlocul deșertului.

Mage s-a ridicat brusc. Se apropie de Idriss și-l privește fix, ceea ce-i agravează strabismul.

— În mijlocul deșertului... în nisipuri ?

— Da, e nisip cît vrei, dar sînt mai multe pietre. I se spune reg.

Mage se îndreaptă, cu un aer descumpănit. Se duce cu un mers nesigur către birou, de unde se întoarce cu o foaie de desen și cu o carioca galbenă.

— Te rog, desenează-mi o cămilă.

— Ce ? O cămilă ?

— Da, desenează-mi o cămilă.

Ascultător, Idriss se pune pe treabă. Mage se îndreaptă spre bibliotecă. Scoate de acolo un album ilustrat, se întoarce și se așază în fața lui Idriss, schimbîndu-și ochelarii. Apoi citește cu voce tare :

Și astfel am trăit singur, fără nimeni cu care să pot vorbi cu adevărat, pînă acum șase ani, cînd am făcut o pană în deșertul

Sahara. Se spărsese ceva la motor. Și cum nu se afla cu mine nici vreun mecanic, nici vreun călător, mă pregăteam să încerc singur o reparație grea. Pentru mine era o problemă de viață și de moarte. Apa de băut îmi ajungea abia pentru opt zile. În prima seară am dormit deci pe nisip, la o mie de mile de orice așezare. Eram cu mult mai izolat decît un naufragiat pe o plută în mijlocul oceanului. Și atunci vă puteți imagina surpriza mea cînd, în zori, aud o voce subțirică spunîndu-mi :

— Pe mine toate caprele, oile și cămilele mă cunosc, îi spuse Idriss dîndu-i desenul. Toată copilăria mea numai asta am văzut.

— Și astfel, continuă Mage cu privirea ridicată spre el, și astfel, singur, cu motorul stricat, l-am văzut sosind pe Micul Prinț al nisipurilor, pe tine, Idriss.

Idriss se ridică, încercînd să se scuture de fantasmagoria care amenința din nou să-l cuprindă, ca într-o plasă de imagini.

— Încă o poveste pe care n-o înțeleg. De cînd am plecat din deșert, toată lumea numai despre deșert îmi vorbește. La Beni Abbes l-au pus într-un muzeu. La Beșar l-au pictat pe o pînză. La Marsilia am văzut un afiș despre paradisul din oaze. Am stat la masă cu un marchiz care mi-a povestit despre Antineea domnului Benoit, generalul Laperrine, tatăl lui Foucauld și Legiunea străină. Și-acuma, dumneavoastră cu prințul ăsta mic. Nu mai înțeleg nimic, și totuși eu chiar în deșert m-am născut.

— Bine, dar singurătatea, singurătatea mea. Ce faci cu singurătatea ?

— Cu singurătatea asta ce mai e ?

— Ți-am spus, doar un motor stricat și nimeni altcineva, înțelegi, nimeni ! Și deodată apari tu cu mutrișoara ta drăguță de arăboi, așa cum îmi place mie !

Îl luă de umeri. Îi strînge obrajii în mîini, scuturîndu-l plin de afecțiune.

— Așa că ascultă aici, Idriss, inimioara mea, Idriss, fundulețul meu. Nu ești decît un biet vagabond, căci de-abia ai debarcat cu părul tău numai inele și cu fața ta oacheșă. Eu sînt bogat și puternic. Fac filme pentru televiziune, asta-i meseria mea. Cunosc toate mărimile Parisului. Vorbesc la per tu cu Yves Montand, cu Jean Le Poulain și cu Mireille Mathieu. Stau la masă cu Marcel Bluwal și cu Bernard Pivot. Dar adevărul adevărat e că și eu sînt tot un biet vagabond și că am nevoie de tine. Am nevoie de tine, mă-nțelegi ? E un lucru neașteptat, nu-i așa ?

— Da' de ce aveți nevoie de mine ?

— De ce, de ce ! Te faci sau chiar ești debil mintal ? Ca să trăiesc, pentru numele lui Dumnezeu !

Se întoarce și face cîțiva pași prin cameră. După care se așază din nou și, cu o voce mai calmă, continuă.

— De mîine încep un film publicitar la studiourile Francœur. Te angajez. De altfel, tu ai mai filmat pentru mine. Uite, vezi, am nevoie de tine pentru filmul meu.

Idriss s-a așezat în fața lui. Furat de meserie, Mage îi explică.

— E un film de publicitate pentru o băutură din fructe : Palmeraie. Da, porcăria asta se cheamă Palmeraie. Cred că trebuie să am niște eșantioane în frigider. Vara următoare, datorită mie, toată Franța o să bea Palmeraie. Povestea începe în deșert. Doi exploratori se tîrăsc cu o cămilă în deșert, pe jumătate morți de sete. Și deodată sînt salvați !

•

— Cît ți-a dat Zbanghiu' ?

Idriss coborîse singur în strada Chartres. A doua zi avea întîlnire la studiourile Francoeur cu Mage și cu echipa lui. Dar n-a apucat să meargă prea departe. Probabil că cei trei pușlamale cu cizme și căști îl pîndeau de mult. Îl înghesuiră într-o ușă. Cel care îl interoghează este Marele Zob. Deși purta și el cască, Idriss l-a recunoscut numaidecît.

— Te-am văzut urcînd cu el. Cît ți-a dat ?

— Zbanghiu' ?

— Da, domnul Mage, dac-așa îți place. Așa i se zice la Electronic. Nu face pe prostul. Scoate banii !

— Da' nu mi-a dat nimic, vă jur !

— Căutați-l !

Idriss schițează un gest de apărare împotriva mîinilor celorlalți doi care încep să îl caute prin buzunare. O palmă îi azvîrle capul pe spate, lipindu-i-l de ușă. Dar în buzunarele lui nu sînt decît cîțiva bani mărunți. Zob îi privește disprețuitor, apoi îi aruncă pe trotuar.

— Bagă bine la căpățînă, nenorocitule. Zbanghiu' e al nostru. Nu care cumva să-ți treacă prin minte să-l exploatezi pe socoteala ta. Scoate de la el cît poți de mult, de acord. Pe urmă vii la Electronic și dai tot. Tot, ți-e clar? Mie sau la unu' din ăștia doi. Pe urmă îți dăm noi partea ta. O a doua palmă întărește instrucțiunile fără drept de apel. Apoi se îndepărtează cîteșitrei, pe cizmele lor cu tocuri înalte. Idriss se ridică. Își freacă obrazul și începe să-și caute banii printre dalele trotuarului și în rigolă.

*

Așur ascultă clătinînd trist din cap.

— Și zici că te-au bătut?

— Puțin, nu prea rău, precizează Idriss.

— Și domnul Mage ce ți-a mai zis?

— Mi-a mai zis: „Băieții îmi spun Zbanghiu', pentru că am așa, o ușoară anomalie în priviri. Dar nu cumva să crezi că mă uit cruciș, asta ar fi curată calomnie".

— Ți-amintești bine. Ți-a dat să bei?

— Da, noua lui băutură. Îi zice Palmeraie. E chiar bună. N-are alcool în ea. Despre Palmeraie trebuie să facă un film cu mine. Un film de treizeci de secunde în care o să fie și cîntărețul Mario.

— Fumează?

— Nu. Mi-a oferit o țigară. I-am spus că nu fumez. El mi-a zis: „Nici eu. Acum douăzeci de ani am pus în gură ultima țigară. Gustul tutunului nu-l mai regăsesc decît pe buzele băieților. Pentru mine a devenit mirosul dorinței". Ce vrea să-nsemne asta?

— Ai o memorie formidabilă. Ai învățat pe de rost tot ce ți-a spus de la un cap la altul. Da' chiar că nu pricepi cine știe ce.

— Asta pentru că nu înțeleg nici măcar jumătate din ce-mi spune, de-aia țin minte tot pe de rost. Asta compensează puțin.

— Și ce mai spune domnul Mage ?

— Spune : „Văd în ochii băieților imaginea unui pedofil gras, sentimental, sașiu și plin de bani. Nu reușesc să mă conving că sînt chiar eu."

— Chiar are mulți bani ?

— Așa zice. Și băieții zic la fel. Probabil c-așa o fi. Despre bani spune : „Banii se potrivesc de minune cu sexul. Cînd dai bani unui băiat, înseamnă că devii proprietarul lui, înseamnă că e ca și cum ai face dragoste cu el. În unele cazuri, lucrurile se pot chiar opri aici. Banii pe care mi-i fură sînt ai lui. Sexul face să dispară limitele proprietății." Asta ce mai înseamnă ?

— Și ce ți-a mai zis ?

— Mi-a zis că avem întîlnire și nu care cumva să nu mă duc. Am notat : strada Francœur nr. 27, mîine dimineață la ora zece.

— Probabil că se gîndea la alt fel de întîlnire, dar asta e mult prea complicat pentru tine.

— Nu-i vina mea, eu vin din altă parte.

Așur tăcu o clipă urmărindu-și o idee interesantă, dar greu de lămurit.

— Uite, observ un lucru. Bine, de acord, vii din altă parte. Vii de la Tabelbala. Și eu

tot de-acolo vin. Numai că, e ciudat, pe mine nu m-a fotografiat nimeni și, de cînd am ajuns aici, m-au lăsat mai degrabă în pace. Și tu, mai întîi povestea cu blonda din Land Rover, care te fotografiază. Pe urmă, toate se țin lanț. Ai fost pînă acuma la cinematograf?

— Nu, mărturisește Idriss. Am vrut de mai multe ori, dar niciodată n-am avut ocazia.

— Asta-i chiar nemaipomenit! Pentru că noi, ăstilalți, lipsiți de toate, nu avem decît visul ca să putem supraviețui, și visul, ei bine, cinematograful ni-l dă. Cinematograful te face un om bogat, rafinat, care se plimbă în frumoase mașini decapotabile, care se lăfăie în săli de baie nichelate, care sărută pe gură femei parfumate, pline de bijuterii. Cinematograful e dascălul nostru. Cînd sosești din bled, cinematograful te învață cum să mergi pe trotuar, cum să te așezi la restaurant, cum să iei în brațe o femeie. Cîți de-ai noștri nu fac dragoste decît la cinema! Nici n-ai idee. E chiar foarte periculos pentru fetele de la noi, pentru că la cinema învață tot felul de lucruri pe care le aduc pe urmă acasă. Și tatăl lor sau fratele lor mai mare dau în ele cu pumnul sau cu bățul ca să le scoată din cap porcăriile pe care le-au învățat la cinema. În timp ce tu, asta-i bună! nu te duci la cinema, dar cinematograful îl faci tu! Te fotografiază, te filmează, și mîine o iei de la cap!

— Nu e vina mea, repetă Idriss.

Totul mergea prost pe platoul numărul 5 din studiourile Francœur. Coama neagră şi barba jupiteriană a lui Mario nu mai radiau optimism regal. Pieptul dat cu fond de ten lucea de sudoare. Burta îi atîrna trist peste fusta din frunze de palmier făcute din hîrtie. Mage stătea în faţa lui, strîmbîndu-se. Ajunseseră la momentul critic al unei filmări, cînd realizatorul, disperat, nu mai vede decît o singură soluţie : să preia rolurile tuturor actorilor, după ce îşi mai asumase şi funcţia de operator, de maestru de lumini şi de inginer de sunet. În mijlocul unei asemenea atmosfere apăsătoare, Achille Mage îşi dovedea din plin geniul. Cuprins subit de inspiraţie, se metamorfoză sub ochii tuturor într-un cîntăreţ de varieteu. Deveni Mario, adevăratul Mario, cel pe care îl angajase, cel plin de vitalitate comunicativă.

— Pal, pal, pal, palmeraie ! cînta Mage, contorsionîndu-se sub privirea plină de uimire a cîntăreţului. Priveşte, sînt puternic, sînt vesel, plesnesc de bine. Şi de ce, mă rog ? Pentru că beau : pal, pal, palmeraie... Muzica, vă rog !

Sonorizarea difuză docil tema cîntecului publicitar Palmeraie. Mage, cuprins de frenezie, dansa uitîndu-se înfiorător de chiorîş prin ochelari. Brusc se opri.

— Stop ! Linişte ! Opriţi imediat porcăria asta !

Se făcu linişte. Mage se îndreptă, dintr-o dată demn, solemn, inspirat.

— Ascultaţi aici. Palme[1]... este titlul uneia

1 Ramură de palmier, palmă (fr.).

dintre cele mai frumoase poezii ale lui Paul Valéry :

Cu grația-i aleasă,
De-un luciu abia voalat,
Un înger îmi pune pe masă
Pîine proaspătă, lapte curat
Și din privire-mi spune
Un semn de rugăciune
Ce viziunii mele îi șoptea :
— Lasă-te-n voia seninătății calme !
Cunoaște-atingerea plăcut-a unei palme
Și toată bogăția pe care-o-nchide-n ea !

Sfinte Valéry, iartă-ne nimicnicia noastră ! Haideți, copii, o luăm de la capăt. Toată lumea la loc. Clapman, te rog ! Acțiune !

Clapman-ul se repezi cu clacheta în fața camerei, strigînd : „Palmeraie, cadrul 1, turnat 14 !“ Într-o Sahara de carton se văd doi „exploratori“ — haine kaki, căști coloniale — care se tîrăsc gemînd. În urma lor, o cămilă scheletică. Unul dintre cei doi exploratori se prăbușește. Camaradul lui îl susține. Geme : „Mi-e sete ! Mi-e sete !“ Celălalt îl întreabă : „Ți-e sete ! Ți-e sete, dar ce să bei ?“ Primul explorator își revine brusc, fața îi radiază și arată în depărtare : „Palmeraie ! — Palmeraie ? — Da, chiar așa, un pîlc de palmieri. Sîntem salvați !“

— Tăiați ! strigă Mage. Nu-i nici pe departe așa ! Înțelege o dată, dacă nu ești mai convingător, n-o să rîdă nimeni. Trebuie să-i faci să rîdă, de acord. Dar prin metoda convingerii ! Asta-i secretul unui bun film publicitar.

Și mimează la rîndul său cele două roluri.

— Ți-e sete ? Ți-e sete, dar ce să bei ? Palmeraie ! Palmeraie ? Da, chiar așa, un pîlc de palmieri, sîntem salvați ! Haideți, o luăm de la capăt. Toată lumea la loc. Clapman, turnat 15. Haideți, cămila. Unde-a fugit cămila ?

Se repede printre decoruri în căutarea cămilei. O găsește în sfîrșit într-un colț al studioului, cu Idriss care îi vorbește mîngîind-o.

— Ah, eram sigur ! Tu știi să-i vorbești. În ce limbă vorbești cu ea ? În cămilește ?

— Nu, în berberă. E limba mea.

— Bine, atunci spune-i în berberă că reluăm scena de la început. Hai, copii, toată lumea la loc. Clapman !

Cei doi exploratori și cămila își reîncep halucinanta rătăcire prin deșert. Ajung astfel într-un decor de flori din plastic, întîmpinați de un grup de cîntăreți și de fete, condus de Mario. Toată lumea cîntă *Palmeraie* în jurul unei fîntîni din care țîșnește un lichid verde metalic. Mage îi întrerupe.

— Tăiați ! Tot nu e bine. Trebuie să pară adevărat, mă-nțelegeți ? Nu sîntem la operetă. Dacă nu credeți în ce faceți, nici n-o să vindeți. Asta e ABC-ul publicității. Publicitatea înseamnă onestitate !

Și, neobosit, începe să mimeze din nou toate rolurile deodată. Se oprește gîfîind și bea dintr-o sticlă pe care i-o întinde cineva.

— Ptiu ! Ce-i porcăria asta ? Palmeraie ! Trebuia să-mi dau seama. N-aveți nici o bere pe-aici ? O luăm de la capăt. Și ca să punem

mai multă inimă, repetăm sloganul : „Premiul pentru Palmeraie". Toată lumea odată cu mine, și mașiniștii : premiul pentru Palmeraie ! Și-acuma toată lumea bea. Unu, doi, trei, hop ! Și cămila ? Iar a dispărut cămila ! Idriss, unde ți-e cămila ? Și ea trebuie să bea. Uite, ia dă-i să bea cu paiul, o să pară mai adevărat ! Hai, Idriss, adu-ți cămila și spune-i în berberă că trebuie să bea Palmeraie cu paiul !

•

Noaptea tîrziu toată echipa de filmare se adunase la cafeneaua Francœur ca să sărbătorească terminarea filmului publicitar *Palmeraie*. Deși toți sînt obosiți, în atmosferă plutește euforia. Actorii și tehnicienii îl înconjură pe Mage într-un alai certăreț, dar amical.

— Uite, eu mă-ntreb ce se întîmplă la montaj. Pentru că noi ne facem treaba și gata. N-avem decît o idee vagă despre imperativele minutajului. Un spot trebuie să aibă, să zicem, patruzeci și cinci de secunde. Vă dați seama ?

— Nu, e imposibil să te gîndești la asta cînd filmezi.

— Capodoperele cinematografiei s-au născut la masa de montaj ! proferează Mage ridicînd un deget.

— Un lucru-i sigur, publicitatea e culmea cinematografiei. Din toate punctele de vedere : **tehnic, artistic, psihologic.**

— Da, așa e. Uite, eu la televizor nu mă uit decît la reclame. În comparație, tot restul e apă de ploaie.

— Și eu la fel. Am un video numai pentru înregistrat filme de reclamă. Cîteodată, seara

înainte de culcare, mă delectez cu o porție enormă.

Auzind toate acestea, Mage se lumină într-un zîmbet.

— Măi, ce drăguți mai sînt băieții din echipa mea ! Spuneți toate astea ca să mă flatați, nu-i așa ? Pentru că eu, știți voi cine sînt eu ? Sînt un Eisenstein al publicității !

— Acum cîtva timp ziceai : un Orson Welles al publicității.

— De ce nu ? Și mîine o să spun : un Abel Gance al publicității.

— Formidabil tipul ! Nu se vede decît pe el. Dar noi, cu noi ce e ? Noi nu existăm ? Tu îți faci reclamele de unul singur ?

— Ei, nu, nu, n-o luați așa, răspunde împăciuitor Mage. Ca și catedrala gotică, opera cinematografică este o operă de echipă, a scris Hegel. Și totuși... și totuși... orice echipă are nevoie de un creier !

Huiduielile care întîmpinară aceste cuvinte fură întrerupte de sosirea unui omuleț cu părul cărunt, directorul de producție, ocupat tot timpul cu problemele de administrație. Se apleacă înspre Mage.

— Patroane am venit pentru cămilă. Ce facem cu cămila ? E priponită în curtea studioului.

— Cămila ? Ce cămilă ?

Pentru Mage, *Palmeraie* și tot ceea ce se lega de asta aparținea deja unui trecut îndepărtat.

— Păi, aia din reclamă. Cămila Palmeraie. Ce facem cu ea ?

— Cum adică, ce facem cu ea ? O dăm înapoi proprietarului. Am închiriat-o pe durata filmărilor, nu-i așa ?

— Păi nu-i deloc așa. Proprietarul circului n-a vrut cu nici un chip să-și închirieze cămila. Nu, nu, ne-a vîndut-o pur și simplu. V-am spus doar. A fost fericit să scape de ea. Vă dați seama, un animal bătrîn, obosit, cu un picior în groapă.

— Atunci, se sperie Mage, înseamnă că noi sîntem proprietarii ei ?

— Chiar așa, precizează directorul de producție fără milă, este cămila dumneavoastră. Ce facem cu ea ?

— Pe scurt, intervine un asistent, este cam ceea ce se întîmplă cu muncitorii imigranți. Crezi că i-ai închiriat și că-i poți trimite înapoi acasă cînd nu mai ai nevoie de ei, dar pe urmă îți dai seama că i-ai cumpărat și că trebuie să-i ții în Franța.

Mage se gîndea dar, după cum îi era obiceiul, gîndurile lui alunecau într-un sens neprevăzut.

— Mai întîi de toate, aș vrea să ne punem de acord în privința unei probleme de vocabular. Este vorba de o cămilă, sau de un dromader ?

— N-are decît o cocoașă, spune secretara de platou. Deci e cămilă.

— Ba nu-i așa : cămila are două cocoașe. Animalul ăsta n-are decît una, deci e dromader.

— Nu, e cămilă, interveni operatorul.

— Un dromader, insistă Mage. *Că* înseamnă „doi", *milă* înseamnă „cocoașă". *Cămilă :* „două cocoașe."

— Ba, dimpotrivă, *Dro* înseamnă „doi", *mader* înseamnă „cocoașă" ! Insulele Madeira arată ca două cocoașe la suprafața mării. Deci *dromader :* „două cocoașe".

Mage bătu în masă.

— Liniște ! Singurul care știe despre ce e vorba stă mut și tăcut în capul mesei. Idriss, băiete, tu ești păstorul de cămile sau de dromaderi al echipei noastre. Așa că iei animalul și-l duci...

Idriss sărise în picioare.

— Unde-l duc ?

— Chiar așa, unde vrei să-ți ducă animalul ?

— Ei, fir-ar să fie, gemu Mage. Ziua s-a terminat, așa-i ? Dați-mi o carte de telefon.

Căutară cîtva timp și găsiră o carte de telefon. Mage, schimbîndu-și ochelarii, începu s-o răsfoiască cu arătătoru-i muiat în salivă.

— A, B, C, Abécédère, Abadie, Abajur, Abajur, Abajur... E de necrezut cîte fabrici de abajururi sînt în Paris ! Paris, capitala abajururilor. Și asta numai din cauza lui Paul Géraldy :

Vrei abajurul puțin mai jos să-l pleci ?
Căci în penumbră inimile-s mai aproape,
Și ochii mai adînc poți să-i privești
Cînd lucrurile-n jur în umbră-s cufundate...

Ah, asta căutam, abator, abator. Asta nu mai e Paul Géraldy, nici vorbă ! Uite, e unul nu prea departe de-aici : Abatoarele hipofagice de la Vaugirard, strada Brancion nr. 106, arondismentul XV. Și cu asta, am rezolvat-o cu cămila !

Idriss se pregătea să plece.

— Nu-i așa de urgent, mai stai cu noi, păstor de cămile și al inimii mele !

*

Era încă întuneric beznă cînd Idriss ieși din curtea studiourilor Francœur, trăgînd de funie umbra sfidătoare și jalnică a cămilei din *Palmeraie*. Memoria sa înregistrase amănuntele destul de încurcate pe care le primise din belșug pentru a găsi abatoarele hipofagice de la Vaugirard. Oricum, ajunsese la concluzia că trebuie să traverseze tot Parisul de la nord la sud. Distanța nu-l speria, iar timp avea berechet. Dar o cămilă nu-i totuna cu o bicicletă. Silueta ridicolă și tristă ce se ivea brusc în zorii cenușii și ploioși ai Parisului îi lăsa cu gura căscată pe trecători și îi enerva pe polițiști. Încă de la început, unul dintre ei îl obligase pe Idriss să coboare de pe trotuar și să meargă pe stradă, pe lîngă mașinile oprite. Dar camioanele de aprovizionare, care formau un al doilea șir, constituiau obstacole periculoase. Unul dintre ele era plin cu legume. Idriss constată îngrozit că, în trecere, cămila culesese o conopidă și-și ținea prada sus, riscînd să-i stîrnească pe zarzavagii. Așa că preferă să se oprească și s-o lase să-și mănînce conopida în rigolă, ceea ce cămila și făcu, încet și scoțînd behăituri de satisfacție. Apoi o porniră iarăși la drum. Perniţele moi ale cămilei alunecau pe asfaltul ud. În părul ei strălucea o ploaie mărunță. Idriss încerca totuși un ciudat sentiment

de liniște lîngă această prezență uriașă și stîngace. Se gîndea la regurile de la Tabelbala, la nisipurile din Beni Abbes. Ocolea mașinile, se oprea la semafoare, o lua prin pasaje subterane, și în minte îi răsuna cîntecul Zett Zobeidei :

Libelula vibrează pe apă
Lăcusta țîrîie pe piatră
Libelula vibrează și nu cîntă nimic
Lăcusta țîrîie și tace
Dar aripa libelulei e un înscris
Dar aripa lăcustei e o scriere
Și-acest înscris zădărnicește viclenia morții
Și-această scriere dezvăluie taina de-a trăi.

Ajunseră în fața unui zid înalt în spatele căruia se ghiceau niște copaci. După noaptea petrecută sub reflectoare și în fum de țigară, Idriss ar fi vrut să se odihnească într-un parc. Găsi o intrare deschisă, pe sub un vast portal, și intră. Deși plin de verdeață, nu era tocmai un parc. Era cimitirul Montmartre. La ora aceea era încă pustiu. Pe lîngă capelele bogat ornamentate se aflau și morminte în formă de blocuri simple, dreptunghiulare. Idriss se culcă pe unul dintre ele și adormi. Cît timp dormise, nu știa. Foarte puțin, oricum, dar somnul îl dusese în celălalt cimitir, cel din Oran, unde fusese cu Lala Ramirez. Bătrîna se afla acolo și îl certa cu asprime, ridicîndu-și brațul firav și amenințîndu-l cu pumnul. Îl certa în franceză cu voce de bărbat și pînă la urmă începu să-l scuture de umăr. Un bărbat cu mustață și purtînd pe cap o șapcă cu vizieră lăcuită stătea aplecat asupra lui Idriss și-i striga fără

pic de blîndețe s-o șteargă de-acolo cu cămilă cu tot. Idriss se așeză pe piatra de mormînt. Văzu atunci cămila care tocmai devasta un mormînt alăturat pe care de-abia fuseseră puse flori. Găsind în sfîrșit o coroană mortuară pe gustul ei, cămila începu s-o mănînce cu o încetineală metodică. Bărbatul cu șapca se sufoca de indignare, vorbea de violare de morminte și invoca, în calitate de persoană competentă, articolul 360 din Codul Penal. Idriss fu nevoit să se ridice, smulse cămila dintre crizanteme și începu să caute o ieșire din labirintul de monumente funerare. Traversară o intersecție, o piață, o autogară. Idriss nu se mai aventurase niciodată atît de departe de Barbès. Totuși, nici o clipă nu-i trecu prin minte să lase baltă cămila și să se întoarcă la căminul din strada Myrha. Se simțea într-un fel solidar cu acest animal. Cămila îl obliga la această plimbare sinistră și ridicolă, dar pentru nomadul saharian ce zăcea încă în el, ea reprezenta o datorie. De altfel, pe măsură ce ieșea din zonele populare și pătrundea în cartierele luxoase, era limpede că trecătorii se prefăceau din ce în ce mai mult că nu-l văd. Încă de la gara Saint-Lazare, dar mai ales din Piața Madeleine și strada Royale, mulțimea grăbită de la acea oră matinală păru să nu mai ia deloc în seamă ciudatul echipaj. După primejdioasa traversare a pieței Concorde, Idriss cedă ispitei de-a coborî pe malul Senei ca să scape de infernul circulației. Pe deasupra apelor negre pluteau nori de ceață. Sub podul Alexandre III, niște vagabonzi îngrămădiți în jurul unui mic foc

de gunoaie îl strigară, ridicînd spre el sticle goale de vin. O femeie care întindea rufele la uscat pe un șlep se opri din treabă și chemă un copil ca să-i arate cămila. Un cîine se repezi lătrînd spre Idriss. Rețeaua relațiilor sociale se slăbea : devenea din nou vizibil. Trecu pe lîngă vedetele rapide, urcă iarăși pe chei, o luă pe podul Alma înspre turnul Eiffel, trecu pe sub pîntecele acestuia cu capul ridicat și cu privirea pierdută în încurcătura de bare. Scoțînd un mormăit răgușit, cămila, pe care nimic n-o emoționase pînă în acel moment, se dădu brusc într-o parte în fața unui bătrînel ce ținea legat în vîrful unui băț un ciorchine de baloane colorate. Găsiră în sfîrșit strada Vaugirard, al cărui nume era pentru Idriss cheia labirintului prin care tot rătăceau de mai multe ceasuri. Într-adevăr, i se spusese : strada Vaugirard, apoi strada Brancion și pe strada aceea, la numărul 106, se află abatorul de cai. Mergea pe strada Morillons cînd din spate îl ajunse o cireadă de vaci. Zgomotul pe care copitele lor îl făceau pe caldarîm, mugetele înfundate și mai ales mirosul de bălegar pe care îl răspîndeau în jur, erau la fel de surprinzătoare în acele locuri ca și prezența cămilei Palmeraie. Aceasta din urmă păru, de altfel, sensibilă la prezența animală a cirezii de vaci, căci tresări, își luă avînt și, depășindu-l pe Idriss, porni în trap deșelat în urma lor. Ajunseră astfel la numărul 40 din strada Morillons, a cărei intrare era împodobită cu un cap de bou din metal aurit. Căci caii intră în aceste lăcașuri ale morții prin

strada Brancion, iar bovinele se duc în iad prin strada Morillons. Un iad cu aspect destul de familiar la prima vedere, chiar liniștitor, căci Idriss se pomeni în niște staule mari din lemn, cu paie pe jos, calde, mirosind frumos a fîn și a bălegar, cu o atmosferă plăcută de mugete liniștite, de gemete și mișcări adormite. E drept că la celălalt capăt al staulelor se afla o poartă mică prin care vacile ieșeau liniștite, una după alta, fără să se îngrămădească, de parcă s-ar fi dus la muls sau la păscut. Această poartă dădea pe o pasarelă în pantă ce urca pînă la ușa-ghilotină a unei săli imense. Pe pasarelă, vacile așteaptă, fiecare cu capul lăsat pe crupa celei din față, pline de o resemnare încrezătoare. Parcă ar fi niște destoinice gospodine stînd la coadă, cu coșul în mînă, la ușa unui magazin. Ghilotina se ridică. Prima vacă înaintează. Ghilotina cade în spatele ei. Se trezește închisă într-o cușcă, destul de sus față de sol. Casapul așteaptă pînă cînd capul se așază într-o poziție convenabilă. Izbește cu maiul în mijlocul frunții, între ochii mari, neliniștiți care se ridică spre el. Un pocnet sec. Animalul se prăbușește în genunchi. Panoul din stînga cuștii dispare și corpul enorm, scuturat de spasme, se bălăngăne pe grilajul de pe jos. Casapul se apleacă și-i taie carotida. Apoi leagă piciorul drept din spate al animalului de un lanț ce coboară de pe o șină aeriană. Lanțul se întinde și corpul este ridicat de un picior, așa precum un vînător uriaș ar ține atîrnat un iepure. Corpul alunecă pe șină în timp ce un jet stacojiu stropește grilajul.

Piciorul stîng din spate se zbate în aer spasmodic. Corpul cald și palpitînd încă se va alătura altor corpuri asemănătoare care populează sala, ca niște plafoniere enorme și funebre. Bărbați îmbrăcați în pînză ceruită albă din cap pînă-n picioare le atacă trupurile cu fierăstraie electrice și cu barde. Pieile smulse scot la iveală suprafețe imense de carne lucioase, cu mușchii de un roșu-aprins și cu mucoasele pestrițe. Viscerele fumegînde, mov și verzui, alunecă în hîrdaie. Un muncitor curăță cu un jet de apă resturile organice și spuma murdară care gîlgîie pe sol către grilele de evacuare. Deodată se oprește ca trăsnit. În cadrul porții deschise a apărut silueta înaltă a unei cămile. Cheamă un coleg.

— Ia te uită ! Hai să vezi minunea ! Am trăit s-o văd și pe-asta : un beduin cu o cămilă. Gata, poți să zici că s-a dus cu Franța !

Curînd se strîng trei-patru parlagii care se învîrt făcînd glume în jurul lui Idriss și al animalului.

— Deci așa, zici că ne-ai adus o cămilă s-o facem vrăbioare ? Mă' băiete, nu toate muștele fac miere !

— Ai tăiat vreodată o cămilă ?

— Eu ? Da' drept cine mă iei ? Și care-i măcelaru' ăla care-ar cumpăra așa ceva ?

Casapul a coborît de pe platformă și i se adresează lui Idriss.

— Uite, treaba mea e să tai vaci și cai. Io nu știu să tai rinocerii. Unde tre' să dai ca să omori cămila ? În cocoașă ?

— Mă, îţi spui io ce să faci : du-o înapoi în Africa, că asta-i ţara ei, şi n-ar fi trebuit să plece de-acolo niciodată.

— Sau las-o la Biroul de obiecte găsite, e la doi paşi de-aici, pe strada Morillons !

•

Idriss pleacă. Dar înainte de-a ieşi, păstorul are ghinionul să treacă prin sala de tăiere a oilor. Vreo douăzeci, cu gîturile tăiate, atîrnate de un picior, se zbat ca nişte cădelniţe împroşcînd cu sînge pereţii şi oamenii, tragic şi grotesc balet aerian.

Nu ştie încotro să se îndrepte cu cămila lui. Simte cum toată oboseala de peste noapte îl apasă pe umeri. O ia pe străzi la întîmplare, traversează bulevarde, trece din nou peste Sena. Are intenţia vagă de a se întoarce la căminul de pe strada Myrha, dar habar n-are în ce direcţie ar trebui să meargă. E atras de nişte copaci, din ce în ce mai numeroşi, o masă de frunziş destul de îndepărtată încă. Răsuflă în sfîrşit uşurat cînd simte sub tălpi pămîntul moale al unei alei aflate de-a lungul gardurilor de fier ale unor locuinţe somptuoase. Cămila evită în ultimul moment o drăcie de trenuleţ vopsit în albastru şi verde care claxonează fără încetare. Nişte copii se înghesuie în faţa unei uşi cu ghişeu. Acolo e Grădina Zoologică. Idriss îi urmează şi, fără doar şi poate din cauza cămilei, i se dă voie să intre fără bilet. Rătăceşte un timp prin faţa cuştii păsărilor de pradă şi pe lîngă „Rîul fermecat". Şi, surpriză : acolo se află o altă cămilă, o femelă, mai precis, ale cărei urechi mici şi rotunde se

agită în semn de bun venit. Cele două animale se freacă unul de altul. Capetele lor posace și dispreţuitoare se întîlnesc în înaltul cerului, și buzele lor groase, atîrnînde, se ating. Idriss observă sub un acoperiș de paie niște măgari înșeuați și înhămați și o căruță micuță din lemn lăcuit la care sînt înhămate două capre. Niște adolescenți deghizați în turci — cu turbane, șalvari de mătase și conduri — se foiesc în jurul cămilei lui Idriss. Îi pun pe spate o cuvertură brodată, pe cap un căpăstru cu clopoței, o botniță în jurul botului. Copiii se îngrămădesc pe o scară înaltă, roșie, care îi aduce la înălțimea potrivită pentru a se putea cățăra pe spinarea cămilei.

Idriss se îndepărtează, beat de oboseală și de fericire. Trecînd pe lîngă Palatul oglinzilor strîmbe, se vede umflat ca un balon sau, dimpotrivă, deșirat, sau tăiat în două de la mijloc. Scoate limba la aceste imagini grotești ale lui însuși, care se adaugă la atîtea altele. Îi răspunde un cor de rîsete zglobii. Își vede cămila împopoțonată trecînd majestuos, în spate cu un ciorchine de fetițe care țipă de bucurie și emoție. Soarele răspîndește printre frunze un evantai de lumină. E ca o muzică în aer.

•

Mai întîi fuseseră vitrinele muzeului saharian din Beni Abbes. Dar adevărul e că, de cînd sosise la Paris, Idriss nu făcea altceva decît să colinde din vitrină în vitrină. După ce-și umplea privirea cu decorul unei vitrine, traversa strada doar ca să vadă și vitrina magazinului din față, care îi făcea cu ochiul. Pră-

văliile din cartierul Barbès se întind pînă pe trotuar și oferă mîinilor trecătorilor rafturi pe care sînt îngrămădiți pantofi, lenjerie de corp, cutii de conserve, flacoane de parfum. Vitrina este semnul unui comerț de nivel mai ridicat. Apoi, ea nu-i doar o simplă fereastră prin care să pătrunzi cu privirea în interiorul magazinului și să vezi patronul, casa și forfota clienților. Nu, o vitrină demnă de acest nume este izolată față de restul magazinului. Ea formează un spațiu închis care se oferă pe de-a-ntregul privirilor, dar în același timp e inaccesibil mîinilor, e de nepătruns, dar fără mistere, o lume pe care n-o poți atinge decît cu ochii, dar care totuși e adevărată, deloc iluzorie ca lumea fotografiei sau a televizorului. Seif fragil și provocator, vitrina atrage efracția.

Idriss încă nu terminase cu vitrinele. Venind dinspre bulevardul Bonne-Nouvelle, o luase în seara aceea pe strada Saint-Denis și adulmeca peste tot în jur chemarea și mirosul sexului. Își amintea de Marsilia și de strada Thubaneau. Contrastul dintre cele două străzi „calde" sărea totuși în ochi. Aici fetele păreau mai tinere, erau, în orice caz, mai puțin corpolente și nici una nu avea trăsături africane. Strada Saint-Denis întrecea însă strada Thubaneau mai ales printr-o atmosferă de lux febril și misterios, care se datora prăvăliilor sclipitoare și pestrițe, cu intrările ascunse în dosul unor draperii grele. *Sex shop. Live show. Peep show.* Cele trei nume țișneau rînd pe rînd pe fațade cu litere luminoase. Tînărului celibatar condamnat la castitate din cauza singurătății și a

sărăciei, tripla grimasă roșie îi făgăduia descărcări nervoase în jerbe de imagini obscene. Trecu prin fața a trei prăvălii, apoi dădu la o parte draperia ce masca a patra ușă.

La început crezu că se află într-o librărie. Pereții erau ticsiți de cărți cu coperți stridente și titluri enigmatice : *Soția mea e lesbiană, Dezmățul, Nopțile X, Trei vampe pentru un trabuc, Femeia se trage din maimuță, Fața ascunsă a lunii.* Idriss descifra cu greu aceste cuvinte care nu-i spuneau nimic. În schimb, fotografiile de pe coperți erau de un erotism brutal și pueril care ținea mai mult de abjecție și de burlesc, decît de frumos sau de seducție. Idriss își dădu însă bine seama prin ce era atenuată violența acestor imagini : cu cît sexul era mai precis în toate detaliile anatomice, cu atît chipurile apăreau mai puțin. În multe fotografii ele rămîneau chiar total invizibile. Era ca un fel de compensație. Ca și cum bărbatul sau femeia, lăsîndu-și în voia fotografiei partea de jos a trupului, reușeau să-și sustragă esențialul personalității lor. Poate că această expoziție de cărnuri anonime era, în fond, mai puțin compromițătoare decît figurile aparent cele mai discrete ?

Obiectele expuse în vitrină și pe rafturile prăvăliei nu trezeau decît slabe ecouri în imaginația lui Idriss. „Rufăria fină", slipurile de dantelă, portjartierele, ciorapii ajurați și sutienele nu mai evocau decît vagi amintiri în memoria lui. Rămase însă cu gura căscată în fața bateriilor de vibratoare japoneze de toate

calibrele şi a falusurilor simple, striate, inelate, noduroase sau ghimpate, a căror întrebuinţare nu şi-o putea imagina. O panoplie cu bice împletite „sado-maso" din piele de vacă, încolăcindu-se ca nişte şerpi, îi păru, în comparaţie, mai familiară, aproape chiar liniştitoare. O păpuşă gonflabilă în mărime naturală, cu forme elastice cărora nu le lipsea nici unul din farmecele anatomiei feminine, stătea ţeapănă, rotundă şi surîzătoare în capul unei scăriţe ce ducea la *peep-show*. Idriss o luă într-acolo.

Un bărbat aşezat în spatele unei tejghele îi schimbă banii în monezi de cîte cinci franci şi îi indică uşa cabinei 6, al cărei bec roşu era stins. Era o încăpere minusculă, ocupată aproape în întregime de un fotoliu din piele aflat în faţa unei ferestre acoperite. Idriss se aşeză şi privi în jur. Pe peretele din dreapta se afla o cutie metalică prevăzută cu o deschizătură şi purtînd inscripţia laconică : *2 X 5 franci = 300 secunde*. Idriss introduse în deschizătură cele două monezi cerute. Indată apăru în cifre luminoase 300, care începu să descrească secundă cu secundă. În acelaşi timp, becul din cabină se stinse şi perdeaua care acoperea fereastra se ridică. Pe un fond de muzică languroasă răsună un pocnet de bici. Scena era scăldată într-o lumină galbenă. Un platou se învîrtea încet, multiplicat de mai multe oglinzi, ferestrele celorlalte cabine fiind făcute tot din oglinzi, pentru ca spectatorii să nu se poată vedea unii pe ceilalţi.

— Dacă zici că vrei s-o întîlnești, înseamnă că ești nebun de-a binelea, îi spunea Așur. Femeia asta e ca și cum n-ar exista.

— Dar există, se împotrivise Idriss. Era de partea cealaltă a geamului. Aș fi putut să vorbesc cu ea, așa cum stau acum de vorbă cu tine !

— Exista pentru ochii tăi, dar nu și pentru mîini. Aici totul e pentru ochi, nimic pentru mîini. Vitrinele sînt ca cinematograful și televizorul, pentru ochi, numai pentru ochi ! Ar trebui să pricepi odată lucrurile astea ! Cu cît mai repede, cu atît mai bine !

Idriss nu înțelesese încă aceste lucruri căci, chiar a doua zi dimineață, se întoarse în strada Saint-Denis. Regăsi fără nici o greutate sex-shop-ul, dar nu băgă de seamă că anunțul luminos al peep-show-ului era stins. Intră în magazin. Îl întîmpină în capul scărilor doar păpușa gonflabilă, la fel de țeapănă, rotundă și surîzătoare. Urcă. Toate ușile cabinelor erau deschise. Într-una din ele se vedea din spate o femeie de servici care trebăluia, ținînd în mînă o mătură și o cîrpă de șters pe jos. Era îmbrăcată într-un halat cenușiu de sub care îi ieșeau picioarele goale, noduroase de varice. Se întrerupse din treabă și se întoarse ca să golească un coș de gunoi. Dădu cu ochii de Idriss.

— Ce dorește tinerelul ?

Părul cărunt, tuns foarte scurt, îi încadra fața, pe care absența machiajului o făcea mai aspră. Făcu ochii mici, încercînd să-l vadă mai

bine pe Idriss, care o măsura plin de uimire. Ochii ei verzi, puțin oblici, îi aminteau parcă ceva.

— Dac-ai venit pentru peep, la ora cinci se deschide, adăugă ea.

Și se duse în cabină să-și ia mătura și găleata cu apă.

•

Mamadou mi-a zis
Mamadou mi-a zis
Că lămîia a fost stoarsă
Și că poți să-i arunci coaja
Lămîile sînt negroteii
Tuciuriii, africanii.

Idolii noii generații nu se mai numesc Idir Berberul, Djamel Allam, Meksa, Ahmed Zahar sau Amar Elașat. Îi mai auzi și pe ei din cînd în cînd și-i mai poți vedea la scopitoane rablagite. Dar nu-i mai poți înțelege. Tinerii de astăzi se regăsesc în ritmurile și imprecațiile lui Béranger și Renaud, cînd cîntă — în franceză — suferința de-a trăi la marginea societății, cu un picior în șomaj și cu altul în delincvență.

Mă numesc Sliman și am cinșpe ani
Stau la Courneuve la babaci
Sînt delincvent cu atestat
Nu-s chiar fitecine, am dat și dovadă
Că-s ăl mai tare din bandă
Ș-o năpîrcă sub braț mi-am tatuat.

Îndopat continuu cu monezi, aparatul cheamă tinerii la o revoltă fără sorți de izbîndă

împotriva complotului celor avuți. Consumatorii ieșiți din stația de metrou Barbès se îngrămădesc la bar, fără să audă incantația vehementă care izbucnește în spatele lor. Singur într-un colț, la o masă înghesuită lîngă bar, Idriss e cufundat în citirea unei reviste de benzi desenate. Ambianța cafenelei se amestecă vag cu aventurile pe care le urmărește pagină cu pagină. Cuvintele înscrise în bulele ce însoțesc fiecare desen se detașează în tăcere de dialogurile, chemările și exclamațiile din jur. Visează oare ? Eroina acestei povești seamănă cu femeia din Land Rover și cu prostituata din Marsilia. Și se află chiar în Land Rover-ul pe care un bărbat cu o figură brutală îl conduce prin regul de la Tabelbala. Brusc, femeia îi cere să oprească și s-o ia înapoi. A văzut ceva ce-ar vrea să fotografieze ! Bărbatul se supune, dar e nemulțumit. Mașina se avîntă înspre o turmă de capre și de oi, în mijlocul cărora se află un tînăr păstor. Oprește. Femeia sare din mașină. Părul platinat îi flutură pe umeri. Brațele și picioarele îi sînt goale. În mînă ține un aparat de fotografiat.

— Hei, puștiule, strigă bula care iese din gura ei, nu te mai mișca atîta, vreau să te fotografiez.

— Ai putea măcar să-l întrebi și pe el dacă vrea, mormăie bula bărbatului. Unora nu le place treaba asta.

— Cine vorbește ! remarcă bula femeii.

Vocea lui Renaud se impune cu brutalitate :

Seara dăm tîrcoale prin parcări
Căutăm un BMW nu prea rablagit
Îl împrumutăm pentru un ceas sau două
Lăsăm cutiuța la Porte Dauphine
Ne ducem la curve doar ca să privim
S-avem la ce visa seara în culcuș.

— Nu-ți face iluzii, o ironizează bula bărbatului, se uită mai mult la mașină decît la tine !

Aparatul de fotografiat e desenat în prim plan. Ascunde trei sferturi din fața femeii. Din cutia aparatului iese o bulă : „Clic-clac !" Fotografia e gata.

— Dă-mi fotografia !

De data asta bula iese din gura păstorului, care întinde o mînă spre femeie. Ea îi arată o hartă pe care a scos-o din mașină. Se vede bine, femeia o ține cu amîndouă mîinile. Reprezintă nordul Saharei : Tabelbala, Beni Abbes, Beșar, Oran.

— Fotografia o să ți-o trimit de la Paris. Uite, acum sîntem aici. La Oran luăm un car-ferry. Douăzeci și cinci de ore pe mare. Marsilia. Opt sute de kilometri pe autostradă. Paris. Și acolo o să dau filmul la developat și o să ți fac fotografia.

Am dat anunț la Libé
Să-mi găsesc o gagică mișto
Care să tragă zdravăn
Și să-mi plătească haleala
Că eu, ca să m-ating de muncă
Mi-ar trebui încă vreo două mîini.
Altfel, vezi bine, nu-i nici o scofală !

Mașina pleacă din nou, lăsînd în urmă un nor de praf. Dar banda desenată o urmează și dialogul dintre bărbat și femeie continuă :

El : — Vezi, l-ai dezamăgit. Și mărturisește că nici nu-ți trece prin cap să-i trimiți fotografia.

Ea : — Eu, cel puțin, niciodată nu v-am cerut fotografiile pe care mi le faceți.

El : — Tu, nu. Nu le fac pentru tine. Am clienții mei.

Ea : — Chiar e nevoie să mergem în mijlocul Saharei ca să mă fotografiați pe dune și între palmieri ?

El : — Dacă se cere... Asta trezește imaginația unora. Sînt francezi cărora le plac decorurile exotice. Unor magnați ai petrolului le plac femeilor blonde. Te fotografiez într-o oază și toată lumea e mulțumită.

Ea : — Toată lumea, în afră de sclava blondă vîndută în poză.

El : — Sclava blondă se acomodează cu sclavia, numai să fie o sclavie aurită. Între cușca confortabilă și mizeria libertății, ai ales cușca, și n-ai de ce să te plîngi.

Ea : — În viață nu e numai confortul. Și apoi, toate fotografiile astea sugestive pe care mi le faceți și pe care le vindeți mă compromit mai mult decît orice. Am senzația că niciodată n-o să scap de ele. E chiar mai rău decît dacă aș fi tatuată, pentru că tatuajele, cel puțin, le ții cu tine și poți să le ascunzi. În timp ce fotografiile astea se plimbă peste tot. Dacă o să am norocul să întîlnesc un bărbat cinstit și

care să mă iubească, o să-mi fie mereu frică să nu-i cadă cumva în mînă vreuna din ele.

Coloniștii au plecat, luîndu-și printre bagaje
Cîteva vase cu sclavi, s-aibă cine munci
Cîteva vase cu sclavi să mături trotuarul
Cu căciuli pe cap, seamănă toți între ei
Au înghețat de tot, dar cel mai tare-n suflet.

Idriss ridică privirea. Nu e deloc surprins să-i vadă, sprijiniți la bar, pe bărbatul și pe femeia din banda desenată. Îi recunoaște, deși nu mai sînt îmbrăcați ca în Land Rover. I se pare foarte normal să-i vadă stînd acolo și continuînd o discuție înverșunată.

El : — Pînă una, alta, am găsit un amator plin de bani. Fotografiile tale, așa cum ziceai, i-au căzut în mînă. Mă duc să-i telefonez ca să fixez întîlnirea. Băiete, o fisă, te rog !

Ea : — Și dac-aș vrea să văd și eu fotografii ale clientului ăstuia plin de bani ? Măcar o dată să știu și eu unde mă duc !

El : — Cred c-ai înnebunit ! El plătește, nu tu. Deci el alege după fotografii. Ar fi cazul, cred, să nu inversezi rolurile !

Ea : — Vreți sau nu, într-o bună zi am să aleg singură. Și nu din fotografii. De-adevăratelea, pe viu.

El : — Asta n-o să se-ntîmple prea curînd. Pentru că, mai întîi va trebui să-mi rambursezi cheltuielile. Eu am investit în afacerea asta și n-am nici un chef să mă las jumulit. Și, hai, gata, ajunge ! Mă duc să dau telefon. Așteaptă-mă aici.

Idriss nu-și dă seama dacă visează sau dacă scena se întîmplă aievea. Femeia blondă din Land Rover e singură, în picioare, rezemată de bar. Privirea i se întoarce către el, dar parcă nu-l vede. Poate că e mioapă, sau poate că el a devenit transparent. Tonomatul urlă cît îl țin puterile :

Pentru un curcan rănit, pentru un curcan ucis
Se face mare vîlvă, ordinea-i amenințată
Funeraliі naționale, alertă generală
Să refacem valorile, așa nu se mai poate !
M-aplec și vărs
Îmi vine să sparg tot...

Idriss se ridică și se apropie de femeie. Face un pas și intră în banda desenată. Are toată îndrăzneala unui erou imaginar.

— Mă recunoști ? Pe mine m-ai fotografiat la Tabelbala.

Ea nu înțelege.

— Cum ? Ce vrea ăsta ?

— Sînt eu, Idriss din Tabelbala. Mi-ai spus : „O să-ți trimit fotografia". Privește, scrie în revistă.

Îi arată banda desenată.

— E nebun. Ce vrea să zică ?

Aruncă scurt o privire în revistă și se uită în jur, ca și cum ar căuta ajutor.

— Vino cu mine. Omul acela e rău. Vrea să te vîndă. Vino !

Femeia face un pas înapoi spre bar și-și varsă paharul. Clienții se opresc din conversație. Idriss încearcă s-o prindă de braț și s-o tragă după el.

— Vino, hai să plecăm împreună. Omul acela te vinde cu fotografiile lui.

Bărbatul despre care e vorba, ieșind din cabina telefonică, zboară în ajutorul protejatei sale.

— Ce-i cu urîtul ăsta? N-ai de gînd s-o lași pe doamna în pace? Vrei să-ți ard una peste bot?

Idriss mai are timp să-l recunoască pe marele Zob, care intervine înconjurat de o aureolă de zel cavaleresc:

— Da, ați face bine să vă ocupați puțin de el. L-am tot urmărit de cîtva timp încoace. Vrea so agațe pe doamna.

Idriss continuă să-l înfrunte.

— Ești o tîrîtură. O vinzi pe doamna cu fotografii.

— Îl auziți? Ce se bagă imbecilul ăsta?

Și-i trage un pumn în față. Femeia țipă, fără să știe bine de ce. Dezechilibrat de o piedică pusă de Zob, Idriss se prăvălește pe-o masă, printre consumatori.

*

— Și-atunci, îl întrebă Așur, te-au dus la comisariat?

— Da, nu știu cum, da' sticleții au apărut acolo imediat. Îmi curgea sînge din nas. Toată lumea țipa. Femeia mai ales.

— În cartierul ăsta, sticleții nu-s niciodată departe. Da' ce ți-o fi venit, Dumnezeule!

— Pe urmă, la comisariat, mi-au pus întrebări și un sticlete bătea tot la mașină. Numele meu, de cînd sînt în Franța, unde stau. M-au pus să suflu într-un balon mic și să pun dege-

tele pline de cerneală pe un carton, și pe urmă m-au fotografiat din față și din profil.

— Încă o dată !

— Nu-i vina mea, ce să fac eu dacă toată lumea mă fotografiază.

— Cu nasul plin de sînge și cu ochiul vînăt. Ce mai, un adevărat cap de asasin ! Și pe urmă ?

— Pe urmă au telefonat aici, la cămin. Au vorbit cu Isidore. În zece minute a apărut acolo, a vorbit cu polițaii și m-au lăsat să plec cu el.

— Pe Isidore poți întotdeauna să contezi. Da' ce ți-o fi venit, dumnezeule !

— Din cauza benzii desenate și a muzicii care urla în cafenea, și a femeii blonde. Și, de fapt, mă-ntreb dacă nu cumva marele Zob n-a făcut-o dinadis !

Și tăcură amîndoi, așezați pe patul din cameră și uitîndu-se în pămînt, năpăstuiți de soartă.

•

Așur îi spusese : „Pentru șantier îți trebuie o salopetă cu bretele. Găsești la Tati. Ia-ți una albastră din bumbac și să aibă buzunar cu fermoar la piept". Idriss reținuse aceste indicații și se dusese pe bulevardul Rochechouart. Își dădu totuși repede seama că nimerise la raionul de femei Nu știa că la raionul de bărbați se poate ajunge pe o pasarelă de sticlă pe deasupra străzii Belhomme, așa că se mai păcăli încă o dată, căci o luă la stînga pe bulevardul Rochechouart și intră la raionul de adolescenți. Vitrinele cu șorțulețe de școală, cămășuțe în carouri și tre-

ninguri fistichii emanau un aer de prospețime și de inocență. Băieții de ceară cu ochi albaștri umbriți de gene aurii, cu brațele depărtate de corp într-un gest de surpriză afectată păreau că se joacă pe peluze de hîrtie creponată, presărate cu mingi și rachete de tenis. Idriss se opri să asculte doi bărbați care discutau privind către unul din manechine.

— Și cînd se demodează sau ies din uz, ce faceți cu ele? Le aruncați la gunoi?

Cel care pusese întrebarea, pe un ton puțin agresiv, aducea cu un cocoș, cu părul lui zbîrlit ca o creastă, cu nasul ascuțit și cu ochii rotunjiți de o indignare naivă.

— Le ducem în depozite și așteptăm să le vindem, eventual la magazine de noutăți din provincie. Vin la mine regulat mici patroni din Mamers, Issoire sau Castelnaudary ca să cumpere fetițe, băieței, bărbați sau femei. Treaba asta are chiar ceva picant, aduce cu o „piață de sclavi".

Bărbatul vorbea frumos și cuvintele îi erau însoțite de un zîmbet ascuțit care le sublinia ironia. Totul în ținuta și în tonul lui dezinvolt sugera că el nu practica această meserie de decorator de magazin decît ca pe-o distracție, ce nu merita să fie luată în serios și care era mult inferioară ambițiilor și capacității sale. Îl studia pe tînărul grav și pasionat din fața lui ca pe un fenomen cu totul neobișnuit, dar cu atît mai amuzant.

— Dar spuneți-mi, vă rog, de ce că interesează manechinele?

— Sînt colecționar, răspunse celălalt pe un ton convingător. Etienne Milan, fotograf. Locuiesc la doi pași de-aici, pe strada Picătura de Aur.

— Colecționați manechine de vitrine ?

— Nu orice fel.

— Copii ?

— Băieți. Și numai pe cei din anii șaizeci.

De astă dată, decoratorul nu-și putu ascunde stupefacția. Aruncă în jur o privire neliniștită, ca pentru a se asigura că cele din preajmă nu suferiseră nici o schimbare, și dădu nas în nas cu Idriss, care, fără voia lui, urmărise dialogul.

— Dar... bine, de ce din anii șaizeci ?

— Pentru că eu m-am născut în 1950.

— Adică aceste manechine de băieți de zece ani...

— Exact, sînt eu.

Decoratorul făcu ochii mari și maxilarul inferior păru să i se lase în jos. Degeaba ești tu de origine siciliană, te cheamă Giovanni Bonami, te ocupi de decorațiuni comerciale și cultivi stilul dandy-pe-care-nimic-nu-l-poate-mira, apariția unui tip atît de original tot te dă gata.

— Ce-ați zice să mergem în depozite ? continuă Milan.

Și privindu-l pe Idriss care se afla încă în fața lui, îi spuse :

— Ai putea veni cu noi, o să am nevoie de o mînă de ajutor.

Coborîră cu ascensorul pînă la al treilea subsol al magazinului. Sub tavanul foarte jos, traversat de tuburi de neon ce răspîndeau o

lumină puternică și lunară în același timp, priveliștea era înfiorător de ciudată : un balet amplu și nemișcat reunea sute de personaje goale, împietrite în poziții grațioase și sofisticate. Netezimea palidă a trupurilor lor mergea pînă la calviție și toate aceste chipuri tinere, surîzătoare și fardate păreau și mai bizare din cauza craniilor mici, complet chele și strălucitoare.

— Găsesc că e de un erotism tulburător, murmură Milan.

— Știți, spuse Bonami, poliția ne-a dat niște indicații stricte : să nu îmbrăcăm sau să dezbrăcăm manechinele din vitrină în văzul trecătorilor. Vitrinierii noștri au ordin să lucreze în spatele unei perdele. Au existat plîngeri, imaginați-vă și dumneavoastră, din partea unor persoane ofuscate de acest strip-tease cu totul special. Ca să vezi pînă unde se exagerează cu pudoarea !

— Nu, asta nu-i pudoare, e pur și simplu respect față de manechine.

Această contestație, manifestată în domeniul strict profesional al activității sale de decorator, îl irita vizibil pe Bonami.

— Cred că faceți confuzie între statuie și manechin, observă el, destul de însuflețit. Relațiile dintre ele și veșminte sînt diametral opuse. Pentru sculptor, nudul e pe primul plan. În mod normal, statuia este goală. Dacă trebuie să fie îmbrăcată, sculptorul o va face mai întîi goală, apoi îi va acoperi trupul cu haine. Relația dintre manechin și haine este inversă. Aici pe primul plan sînt hainele. Manechinul

nu este decît un subprodus al îmbrăcăminții. El e, într-un fel, generat de îmbrăcăminte. Cînd nu-i acoperit de haine, e dizgrațios. Statuia, ca și corpul omenesc, poate fi goală. Manechinul nu poate fi gol, ci doar dezbrăcat. Ceea ce vedeți aici nu sînt trupuri, nici măcar imagini de trupuri. Sînt stafii de costume, fantome de rochii, spectre de fuste, strigoi de pijamale. Da, strigoi, ăsta e cuvîntul care se potrivește cel mai bine.

Milan nu părea să dea prea mare atenție teoriilor lui Bonami. Cerceta cu repeziciune populația împietrită și extravagantă care-l înconjura. Decoratorul se întoarse brusc înspre Idriss și începu, plin de delicatețe, să-l întrebe de unde este, ce lucrează și unde locuiește.

— Dacă ești disponibil, ți-aș putea propune o slujbă, îi spuse el.

Și, antrenat de propria-i dezinvoltură în a vorbi și a gîndi, nu putu să nu adauge :

— E vorba de o experiență paradoxală, emoționantă, poate unică în genul ei.

Idriss îl privea fără să înțeleagă absolut nimic.

— Iată despre ce-i vorba. Marea majoritate a clientelei noastre este de origine africană și în special maghrebină. Și-atunci mi-a venit ideea să comand manechine de vitrină de tip maghrebin, nu știu dacă înțelegi ce vreau să spun. La Pantin există un atelier unde se fac mulaje după modele vii — față și corp. Plecînd de aici, se pot fabrica oricît de multe manechine de poliester. Cred că dumneata ai putea servi drept model. Se plătește destul de bi-

ne. Dacă te hotărăşti, treci pe la mine. Dar nu întîrzia prea mult, e ceva destul de urgent.

— Credeţi că aş putea să-i iau pe cei doi de-acolo ?

Milan arăta înspre două corpuri aruncate unul peste celălalt lîngă perete.

— Dar chiar că sînteţi milos ! Bieţii copii de-acolo trebuiau să ajungă la casare. Acum iată-i salvaţi !

— Nu mai văd alţii care m-ar putea interesa.

Bonami se apucase să scoată manechinele, trăgîndu-le cu nepăsare de picioare şi de mîini. Milan se repezi la el.

— Staţi ! Îi loviţi. Lăsaţi-mă pe mine.

Îngenunche lîngă ei plin de blîndeţe, ca lîngă nişte oameni grav răniţi, ridică unul dintre capete şi-l aşeză pe braţ, cealaltă mînă o strecură pe sub mijlocul manechinului şi se ridică privind cu duioşie la corpul dezarticulat. Atîta grijă meticuloasă şi concentrată îl reduse pe Bonami la tăcere. Milan se întoarse către Idriss şi-i puse băieţelul în braţe. Apoi se aplecă spre al doilea manechin.

— Cît vreţi pe ei ? îl întrebă apoi pe Bonami.

— Oh, pe ăştia vi-i dau pe gratis ! Sînt rebuturi.

— Da, au suferit mult. O să le pun din nou gene şi păr. Trebuie să le colorez obrajii şi buzele. Şi hainele ! O să le fac un întreg trusou! suspină el imaginîndu-şi serile lungi de muncă liniştită pentru noii săi copii.

Degeaba au parizienii reputaţia de a nu se mira de nimic. Cei doi oameni ce mergeau cu

un aer grav, fiecare legănînd în brațe cîte un băiețel zdrențăros și desfigurat, cu picioarele bălăbănindu-se în gol, nu trecură deloc neobservați cînd urcară bulevardul Barbes și nici mai tîrziu, cînd îl traversară ca să ajungă pe strada Picătura de Aur. Pentru unii, surpriza era însoțită de un semn de întrebare: era vorba de niște copii răniți, de cadavre sau de manechine ? Unii întorceau capul șocați, alții rîdeau. Idriss se gîndea la cămila lui și la traversarea Parisului în căutarea unui abator. De astă dată, călătoria era mai scurtă. Milan se oprise în fața unui imobil dărăpănat, susținut provizoriu de niște grinzi.

— Aici, spuse el împingînd ușa de la intrare cu genunchiul.

Urcară două etaje pe o scară întunecoasă, a cărei balustradă din fier forjat mărturisea existența unui trecut mai fericit. Pe o ușă, un afiș anunța vesel Teatrul de păpuși din grădina Luxembourg. Încăperea în care intrară mirosea a clei și a lac. Pe două suporturi se afla o planșetă ce îndeplinea rolul de banc de lucru sau de masă de operație. Pe ea se și afla, de altfel, o păpușă mare de lemn articulat, înconjurată de pensule, spatule, tuburi, cuțite de răzuit și flacoane. Milan îngenunche și își depuse povara pe un pat pliant. Luă apoi celălalt manechin din brațele lui Idriss și îl așeză lîngă primul, după care se ridică și rămase un timp contemplîndu-le îndurerat.

— Parc-ar fi doi frați gemeni, rosti el visător. La vîrsta lor eram în clasă cu doi gemeni. Tot timpul nu făceau altceva decît să se dea

unul drept celălalt. Separat, fiecare dintre ei era un băiat foarte normal, obișnuit. Și brusc apărea anomalia : vedeai dublu. Asemănarea lor perfectă îți dădea amețeli, dar avea și ceva comic. Exact ca manechinele : neliniște și comicărie amestecate. De altfel, manechinele și gemenii sînt rude apropiate, căci un manechin evocă inevitabil un procedeu de fabricație ce permite o reproducere în serie a aceluiași model.

Făcură cîțiva pași.

— Nu am decît două camere : aici e atelierul. Dincolo e camera mea.

Ridică draperia ce despărțea cele două încăperi și dispăru din fața lui Idriss, ca și cum ar fi vrut să-l lase să suporte șocul de unul singur. Camera amintea de o scenă de masacru sau de cămara unui căpcăun. Se distingea clar un pat mic îngrămădit într-un colț și lîngă el o veioză. Dar grămezile de torsuri, mănunchiurile de brațe, legăturile de picioare aranjate cu grijă pe lîngă pereți te duceau cu gîndul la un măcel foarte ciudat, curat, uscat, a cărui ambiguitate era și mai mare din cauza capetelor surîzătoare cu obraji trandafirii îngrămădite pe etajere.

— Puteți să dormiți aici ? se miră Idriss.

Milan nu-i răspunse, absorbit în întregime de omuleții lui în bucățele. Ridică un tors și ciocăni cu degetul pe suprafața lui netedă.

— Auzi ? Sună a gol. E o coajă de ipsos. Îmi place ipsosul. E o materie sfărîmicioasă, poroasă, sensibilă la cea mai slabă urmă de umiditate, fragilă dar ușor de modelat, de ma-

chiat, de înfrumusețat. Aș fi cel mai fericit dac-aș putea să trăiesc într-o lume de ipsos. În timp ce nudul pictorilor și al sculptorilor trimite la anatomie, la fiziologie, cu manechinele altfel stau lucrurile : se știe dinainte că ele sînt goale pe dinăuntru. Un manechin nu poate fi disecat. Copilul care își deschide păpușa ca să vadă ce e înăuntru e un prost, sau un sadic în devenire. Va fi dezamăgit negăsind nimic. Manechinul nu are interioritate. E un personaj în întregime superficial, lipsit de secretele mai mult sau mai puțin respingătoare ce se ascund sub pielea celor vii. E ideal, ce mai !

Se întoarseră în prima încăpere.

— Dar ce faceți cu toate manechinele astea ?

— Ce fac cu ele ? La urma urmelor aș putea să mă mulțumesc doar să trăiesc cu ele. Ce fac colecționarii cu colecțiile lor ? Se înconjoară cu ele, le mută piesele de colo-colo, le șterg de praf. Eu îmi îngrijesc omuleții. Uneori mai confecționez cîte unul, asamblînd brațele, picioarele și capul pe un tors. Pot apărea disproporții emoționante. Acestea sînt marile momente. Paternitatea... De altfel, nu sînt singur. Corespondez cu alții care împărtășesc aceeași pasiune. În sfîrșit... mai mult sau mai puțin. Marea majoritate nu sînt interesați decît de femei sau, în cel mai bun caz, de fetițe. Ne scriem. Cîteodată facem schimb de descoperiri. Dar ei n-au fler. Mă anunță că au făcut o descoperire nemaipomenită, mă reped acolo și nu găsesc nimic. Doar eu știu ! Vara ne

ducem în Provența. Părinții mei au locuit dintotdeauna prin părțile Lubéronului și țin în gazdă copii cu sănătatea șubredă și care au nevoie de îngrijire medicală. Pentru mine totul a început acolo, la vîrsta ingrată. După ce am îmbătrînit, am fost aruncat în tenebrele de afară. În apropierea casei am instalat pentru omuleții mei o căsuță. Călătorim cu mașina. Automobilul meu Citroën e plin de manechine, cele pe care le-am achiziționat și le-am reparat în timpul iernii. Mergem încet și facem mai multe escale. Avem ceva succes, pe cuvîntul meu! Ceea ce-i lasă pe oameni cu gura căscată e că eu însumi sînt în carne și oase. S-ar aștepta ca mașina să fie condusă de un manechin. În fond, au dreptate. Și eu ar trebui să fiu tot manechin. Aș fi mai aproape de ele. Sosirea în Provența e minunată. Omuleții care sînt cu mine vin din nordul Franței. Le arăt livezile cu măslini, cîmpurile de levănțică. Văd pe chipurile lor zugrăvite oglindindu-se mirarea și veselia. Cînd ajungem la părinții mei, micii lor pensionari se strîng în jurul nostru. Îi studiază pe tovarășii mei de călătorie plini de curiozitate. Cei mai mulți nu pricep despre ce-i vorba. Le e frică. Dar întotdeauna observ vreo doi care vor intra în jocul meu. Îi reperez foarte ușor : sînt cei care seamănă cu micile mele manechine. Au obrajii rotunzi, ochii migdalați, părul blond îngrijit, pieptănat cu cărare într-o parte, au ceva supraomenesc, inuman, ceva care nu poate înșela niciodată. Aceia vor intra în trupa mea, se vor amesteca, fără să-i poți deosebi de ei,

cu omuleții mei... Sărbătoarea începe chiar din zilele următoare și durează toată vara. Luăm în stăpînire landa, dealurile calcaroase cu stejari verzi. Ne jucăm cu mingea, cu farfuria zburătoare, de-a v-ați ascunselea. Mîncăm la iarbă verde. Pentru odihnă, la orele cele mai călduroase, aranjez o saltea de perne sub un polog. În seara de 13 iulie facem un foc de artificii, o petrecere cîmpenească, un supeu la lumina lumînărilor. Vacanța mare înseamnă fericire. Așta este de altfel și titlul unui album de fotografii pe care îl pregătesc. Căci toate aceste petreceri cu omuleții mei le fotografiez în culori.

— Îi fotografiați ?

Idriss nu-și putuse reține această exclamație.

— Da, bineînțeles, e o tradiție. Marile momente s-au fotografiat dintotdeauna, botezurile, cununiile, căsătoriile, plecările în armată. Cu omuleții mei compun niște tablouri în care amestec, în joacă, unul sau doi băieți vii. Sărbătoarea, care la început e locală, efemeră, devine prin fotografie universală și nemuritoare. E o consacrare.

— Fotografiați manechine ! repetă Idriss, care simțea tot ceea ce era atît de subtil malefic în această operație.

— Da, dar pun și un petic de peisaj, de peisaj adevărat, copaci adevărați, stînci adevărate. Și atunci, știi, apare ceva, așa, ca o contaminare reciprocă între băieții mei păpuși și peisaj. Realitatea peisajului dă manechinelor o viață mult mai intensă decît o poate face un decor de vitrină. Dar cel mai mult contează

contaminarea inversă : manechinele mele pun la îndoială realitatea peisajului. Datorită lor, copacii par — puțin, nu în întregime — din hîrtie, stîncile din carton, cerul, în parte, nu e decît o pînză de fond. Cît despre manechine, ele fiind deja niște imagini, fotografia lor este de fapt o imagine a imaginii, fapt ce are ca efect dublarea puterii lor de dizolvare. Totul dă o impresie de vis cu ochii deschiși, de halucinație reală. Este tabloul absolut al realității distruse de la rădăcină de imagine.

Idriss nu-l mai asculta de mult.

— Dacă nu mai aveți nevoie de mine, mă întorc la Tati. Îmi trebuie o salopetă.

— Dacă vrei, poți să iei masa cu mine, dar să știi că eu sînt vegetarian.

— Ce-i aia vegetarian ?

— Nu mănînc nici carne, nici pește.

— La noi, la Tabelbala, nu se mănîncă decît legume.

— Da, dar voi o faceți din necesitate. La mine, însă, e altceva, eu am făcut alegerea. Carnea e bărbatul, peștele e femeia, sînt două lucruri pe care le-am eliminat din viața mea.

Mai tîrziu reveni la întîlnirea lor și la propunerile pe care Bonami i le făcuse lui Idriss.

— Vrea să-mi facă mulajul ca să fabrice manechine africane. Pentru vitrine, explică Idriss.

— El ți-a propus asta ?

Milan îl privea cu spaimă și cu admirație.

— Da, da, dar nu sînt sigur că mă duc !

— Trebuie să te duci, înțelegi, trebuie neapărat să te duci ! E o experiență extraordinară.

— Duceți-vă dumneavoastră, dacă vi se pare atît de interesant !

— Mai întîi, eu nu sînt de tip maghrebin. Ai văzut, eram acolo amîndoi. Pe tine te vrea. Și-apoi, pentru mine e prea tîrziu. Ar fi trebuit să fac asta acum cincisprezece ani. Numai că la zece ani, nu eram decît un țărănuș din Lubéron și nu numai că nimeni nu mi-a luat mulajul, dar și rarele fotografii care mi s-au făcut pe vremea aceea sînt jalnice. Sărăcia mea nu mi-a oferit decît o singură compensație. Mama nu arunca niciodată nimic. Dacă pantalonii sau cămășile erau uzate, le punea deoparte, pentru cine știe ce nevoie ipotetică. Și astfel am găsit în pod un cufăr întreg plin cu haine de copil din anii șaizeci. E comoara mea. Nu le scot de-acolo ca să-i îmbrac pe unii omuleți privilegiați decît în situații excepționale, la ocazii mari, foarte mari.

Lui Idriss nu-i păsa care sînt acele mari ocazii. Mînca orez cu sos de roșii și pireu de ceapă, încercînd să-și imagineze unde avea să-l ducă povestea asta cu mulajul, căreia presimțea că n-avea să-i scape. Se vedea multiplicat în zece, o sută, o infinitate de păpuși de ceară, încremenite în poziții ridicole sub ochii mulțimii adunate în fața vitrinelor de la Tati. Cum avea să se întîmple însă această metamorfoză, nu știa încă.

— Trebuie să te duci! îi repetă Milan înainte de a-l lăsa să plece, bătîndu-l pe umăr cu un zîmbet încurajator. Și vino neapărat să-mi povestești cum a fost !

*

Și Idriss se duse. Într-o dimineață, Bonami îl luă în mașină de pe bulevardul La Chapelle unde-i dăduse întîlnire și se îndreptă către bulevardul Jean Jaurès. Într-adevăr, laboratoarele societății Glyptoplastique se aflau la Pantin, instalate în localurile vechilor ateliere de ceroplastică ale doctorului Charles-Louis Auzoux. Celebrul anatomist din Saint Aubin crease acolo, cu mai mult de un secol în urmă, o ciudată manufactură care răspîndea în toate facultățile de medicină din Franța și din lume ecorșee de ceară demontabile în întregime, ale căror organe interne, reproduse cu scrupulozitate pînă și la culoare, puteau fi extrase și manipulate de studenți. După război, „Glypto" modernizase aceste tehnici și le extinsese cîmpul de aplicație. Devenise furnizorul muzeului Grévin, al caselor de filme, al decoratorilor, al iluzioniștilor și chiar al unor întreprinderi de pompe funebre, care puteau astfel să propună clientelei lor un mulaj în mărime naturală al ființei dragi dispărute.

Localurile societății Glypto ofereau vizitatorului o colecție destul de dezordonată în care eșantioanele din vremea acelui trecut glorios se amestecau cu produsele realizate de curînd. De pe vremea doctorului Auzoux rămăseseră atîrnate pe pereți, ca niște trofee de vînătoare, o pereche de plămîni roșietici uniți prin calea traheală, un ficat de un brun metalic căruia i se distingeau vena portă, vena hepatică și vasele limfatice și, nu se știe de ce, o planșetă de pe

care ieșeau în relief opt nasuri roz însoțite de caracteristicile lor scrise cu frumoase caractere rotunde: drept (grec), turtit (rasa neagră), coroiat (rasa roșie), nas căzut, lătăreț, acvilin, burbonian și cîrn. Măști alungite, pline de bube purulente, mîini false cu degetele roase și un plastron ce imita un tors de femeie cu sînii devorați de o ulcerație purulentă se aflau acolo, executate pentru un film în care unele secvențe aveau drept cadru o colonie de leproși. Dar erau și busturi cu fețe zîmbitoare și cu dinți strălucitori, pentru vitrinele saloanelor de coafură, o dansatoare cu forme pline ascunse sub un tutu prăfuit și, salvați de la o casare a muzeului Grévin, un Vincent Auriol, președinte al Republicii și un Edouard Herriot, secretar al partidului radical. Într-o sală alăturată, un tînăr sculptor, înconjurat de toată echipa de la Glypto, înfășura în fîșii, ca să-l transporte cu camioneta, un Cristos în mărime naturală ce tocmai fusese scos din mulaj. Neștiind decît să sudeze cutii de conserve pentru a construi forme abstracte, sculptorul fusese luat pe nepregătite de o comandă prin care i se cerea un Crist crucificat de o sută optzeci de centimetri, destinat unei biserici recent restaurate. Ca să nu piardă comanda, se adresase societății Glypto și, din spirit de economie, se hotărîse să fie el însuși modelul, așa încît urma să-și răstignească propriul mulaj.

— Nu cred că ar putea fi împinsă mai departe de-atîta conștiința profesională, explica el celorlalți, în timp ce-și ambala dublura. Dar dacă aș avea cît de cît o vocație mistică, nu

știu pînă unde m-ar putea duce acest gen de amuzament.

Sosirea lui Bonami și a lui Idriss îi abătu de la treburile lor. Fură conduși la laboratorul de mulaj. Celula de mulare semăna cu o cabină telefonică, strîmtă, din plexiglas. În acel loc fusese crucificat sculptorul în ajun, înainte de a fi înecat în pasta de mulaj. La etajul superior se putea ajunge pe o scară abruptă. Într-o cuvă încălzită electric se menținau la temperatura de 25 de grade 700 de litri de alginat — o substanță vîscoasă formată din mucilagiul unei alge brune în contact cu apa. Alginatul se vărsa în celula de mulare printr-o vană comunicînd cu parterul printr-o deschizătură în tavan. Alte două cuve erau pregătite pentru întrebuințare. Într-una din ele se aflau 60 de litri (echivalentul greutății lui Idriss) de rășină de poliester amestecată cu 50% apă, totul menținut în stare de emulsie printr-un mixer al cărui zbîrnîit se auzea în toată camera. Cealaltă cuvă conținea cei 80 de litri de catalizator care urmau să fie adăugați în ultimul moment la alginat pentru a-l face să se întărească. Un scripete fixat de o bîrnă din acoperiș și terminat printr-o bară în formă de trapez era folosit pentru a scoate modelul din masa de alginat, care urma să se întărească.

Din toate explicațiile date de șeful laboratorului, Idriss nu pricepu nimic, în schimb se înspăimîntă. Primi totuși asigurări cum că nu avea să rămînă în celulă decît cîteva minute, atît cît trebuie pînă cînd alginatul devine de o consistență păstoasă, ca o cremă de cofetărie.

Apoi, în golul format de corpul său se va turna rășina de poliester care, după 36 de ore de răcire, va forma o matriță asemănătoare lui și de aceeași greutate. Această matriță va servi la confecționarea unui mulaj din aluminiu turnat, datorită căruia aveau să fabrice un număr nelimitat de manechine din polietilenă sau policlorură de vinil. Dar înainte de acestea era nevoie să se ia amprenta chipului său. Ceea ce va fi în fond o ușoară pregătire pentru operația de mulare a corpului.

Gol pînă-n brîu, fu așezat în fața unei mese pe care se afla un lighean cu alginat. Un asistent vărsă catalizatorul și verifică priza pastei. Întrucît extragerea modelului nu prezenta nici o dificultate, se putea aștepta pînă cînd alginatul se întărea mai mult, reducîndu-se astfel durata de imersiune. Idriss își ținu respirația și își cufundă fața în bazin, pînă la urechi. I se recomandase să reziste cît poate de mult. Cam după un minut, se ridică pe jumătate asfixiat. Dar pasta se întărise mai repede decît fusese prevăzut, așa că îi rămăseseră acolo genele și sprîncenele.

— O să-ți crească la loc, glumi unul din asistenți. Dar, uite, ne-am putea vinde marfa ca pastă de epilat.

Trebui apoi să se dezbrace de tot și să intre în celulă. Aici Bonami urma să facă dovada simțului său artistic, deoarece manechinele trebuiau să fie rigide și să stea toate în poziția în care va rămîne Idriss în pastă. Fu o muncă lungă și minuțioasă. Piciorul drept trebuia să

fie ușor adus înainte, fără ca stîngul să rămînă țeapăn. Torsul trebuia să apară puțin din profil și brațele să schițeze cu dezinvoltură un gest de bun venit. Trebuiau să fie îmbinate armonios mișcarea și echilibrul, eleganța și naturalețea, grația și virilitatea. Tehnicienii de la Glypto aveau alte necazuri. Masa amorfă de 800 de kilograme de alginat risca să se prăbușească peste amprenta trupului după ce modelul avea să fie retras. Așa că acum așezau în jurul corpului lui Idriss o duzină de tije lungi, metalice, prevăzute cu niște rondele de oțel ce trebuiau să „armeze" pasta. La primele încercări li se întîmplase să nu mai poată scoate modelul din această gangă enormă și aderentă. Între degetele de la picioarele lui Idriss așezau niște tuburi subțiri legate la o butelie de aer comprimat. Astfel, aerul insuflat avea să umfle ușor amprenta și să faciliteze eliberarea modelului.

Cei de la Glypto știau din experiență că rezistența nervoasă și morală a modelului este un factor esențial în reușita operației. Intervenir pe lîngă Bonami ca să-l lase în pace pe Idriss. Trebuiau să sfîrșească odată. Șeful laboratorului se urcă pe un scăunel ca să poată privi în celulă. Capul său se afla la cîțiva centimetri de cel al lui Idriss, crispat în poziția sa de manechin. Apucase cu mîna pîrghia vanei.

— Merge, drăguță ? Atunci hai să-i dăm drumul !

Cu un zgomot flasc, o balegă verzuie se împrăștie pe picioarele lui Idriss. Apoi vana vărsă valul vîscos de alginat, care se amesteca încet

cu catalizatorul. Nivelul creștea cu repeziciune de-a lungul corpului lui Idriss. Era moale, călduț, deloc neplăcut. Angoasa începu însă cînd pasta ajunse la piept. Își umflă plămînii, după cum i se recomandase, ca să lărgească ganga în care simțea că se sufocă. Dar cel mai înspăimîntător era faptul că pasta, pe care la început o simțise întărindu-i-se în jurul picioarelor, se întărea acum pe tot corpul. Cînd ajunse la nivelul bărbiei, șeful laboratorului închise vana și nu mai lăsă să se prelingă în celulă decît un firicel de alginat.

— Nu-ți fie frică, spuse, îți iau și conturul gurii, dar mă opresc înainte de nări.

Idriss închisese ochii. I se părea că nu mai respiră, că inima încetase să-i mai bată.

Înainte ca amestecul verde să-l înece, pronunță un cuvînt.

— Ce-a zis ? întrebă Bonami.

— Nu știu. Parc-ar fi fost un nume. Ceva ca *Ibrahim*.

— Sper să nu leșine !

— Nu cobiți ! Trebuie să aibă răbdare măcar trei minute, pînă se întărește destul pasta. Dacă nu, trebuie s-o luăm de la capăt.

— Exact timpul care-ți trebuie să fierbi un ou moale.

— Foarte nostim !

Secundele se scurgeau cu o încetineală ucigătoare. Șeful laboratorului încerca mereu cu degetul consistența alginatului.

— Cred că merge, spuse el în sfîrșit. Bagă aer comprimat.

Se auzi un șuierat ușor, apoi un rîgîit adînc și zgomotos. Aerul pătrundea de-a lungul corpului lui Idriss.

— Trapezul ! comandă șeful laboratorului.

Îi degajase brațele și acum îl ajuta să se prindă cu mîinile de bara trapezului. La etajul superior, doi bărbați trăgeau cu putere de funia scripetelui. Trapezul urca încet. Pe Idriss îl ajutau acum doi oameni să-și țină pumnii încleștați pe bară. Masa de alginat lăsă corpul gol să se desprindă, producînd fîsîituri, plescăieli și gîlgîituri puternice.

— Parc-am asista la nașterea unui copil, spuse Bonami.

— Mai degrabă parc-am smulge un vițel din pîntecul vacii !

Bărbații de la primul etaj dădură drumul funiei și-l ajutară pe Idriss să pună picioarele pe pămînt. Gol, cu corpul lucind din cauza unui clei vîscos, se împleticea ca un naufragiat.

— Du-l la duș și dă-i înapoi boarfele pînă bag rășina în locul lui.

O oră mai tîrziu, Bonami îl conducea el însuși pe strada Myrha. Era foarte entuziasmat.

— Ei, da, a fost cam greu, dar ce aventură pasionantă ! Nașterea unui copil, da, era ca nașterea unui copil ! Și în mai puțin de o lună, vreo douăzeci de Idriss care or să semene ca niște frați gemeni îmi vor umple vitrinele și vor mișuna prin magazin. Uite, în legătură cu asta, am o idee și vreau să-mi spui dacă ai fi de acord. Uite : ce-ai zice dacă ai învăța să faci pe automatul ? Te îmbrac la fel ca pe

celelalte manechine, frații tăi gemeni. Te machiez așa încît fața, părul, mîinile să pară false, nu știu dacă mă-nțelegi. Și tu, țeapăn ca un țăruș în vitrină, faci cîteva gesturi mecanice și sacadate. S-a mai făcut chestia asta, să știi ! Succesul e sigur. De dimineață pînă seara or să stea grămadă în fața vitrinei. E destul de ușor, dar mult mai obositor decît ți-ai putea închipui. Cel mai greu e cu ochii. Nu trebuie să clipești. Da, pleoapele trebuie să le ții tot timpul deschise. La început, ochiul suferă puțin din cauza lipsei de umiditate, dar pe urmă se obișnuiește. Ei, ce zici ? Gîndește-te la propunerea mea. Se plătește foarte bine treaba asta. Și vino să-mi spui ce-ai hotărît.

•

În zilele ce urmară, Idriss, epuizat în urma atîtor încercări, nu prea mai ieși din căminul de pe strada Myrha. Simțea nevoia să se protejeze de lumea dinafară și voia să evite capcanele și mirajele ce-i apăreau în cale. Toată după-amiaza căminul era într-o stare de somnolență și numai seara, după ora șase, cînd se întorceau muncitorii, părea să mai prindă viață. Isidore profita de absența lor ca să mai arunce cîte o privire prin camere, pe care le deschidea cu un șperaclu. Ținea minte toate observațiile pe care le avea de făcut chiar în acea seară locatarilor. În unele camere domnea o ordine meticuloasă. Altele erau, dimpotrivă, de o mizerie insuportabilă. Isidore își cunoștea oamenii. Băieții ăștia, smulși din bledul lor,

din sînul familiei, uitau adesea că rufele și vasele nu se spală singure și că nu e bine să spargi geamul ca să arunci mai ușor gunoiul în stradă. Bătrînul Isidore veghea, patern, autoritar și bazîndu-se pe îndelungata lui experiență. Unii imigranți mai în vîrstă, care primeau pensie, se cuibăriseră definitiv în cămin, a cărui vocație administrativă nu era totuși aceea de azil de bătrîni. Erau locatarii pe care-i prefera Isidore, cei mai liniștiți, cei mai îngrijiți, cei mai ascultători. Se adunau în sala comună în jurul unui kanun [1] de argilă pe care susura ceaiul și jucau domino sau kharbaga [2], schimbînd din cînd în cînd cîte un cuvînt. În timpul liber, Isidore stătea deseori cu ei și-și aminteau împreună, făcînd aluzii laconice, de Algeria tinereții lor.

Această veche gardă forma, împreună cu cei mai vechi imigranți, grupul ascultătorilor de radio, despărțiți de o generație — sau de două — de fanaticii televiziunii. Televiziunea însemna imaginea, viața modernă, limba franceză, ba chiar o ferestruică deschisă spre universul fascinant al vieții americane. Radioul — pe care nu-l puteai asculta decît la anumite ore și adesea cu urechea lipită de difuzor — însemna Cairo, Tripoli sau Alger, limba arabă, discursuri politice și în special Coranul și muzica tradițională. Idriss, pățit din cauza întîmplărilor nefaste prin care trecuse, căuta tovărășia acestor compatrioți mai în vîrstă care-l

1 Șemineu de dimensiuni mai mici, cu cărbuni.
2 Joc de dame.

primeau plini de bunăvoință și îl inițiau în lumea invizibilă și zgomotoasă a ionosferei. Încetul cu încetul, înțelegea că, împotriva puterii malefice a imaginii care seduce ochiul, ajutorul poate veni de la semnul sonor care pune în alertă urechea. Găsi un ghid pasionat în persoana unui pietrar de origine egipteană. Mohamed Amuzin sosise în Franța imediat după război. Soarta îl împiedicase să se întoarcă în satul lui, unde un întreg trib depindea de sumele de bani pe care le trimitea el. Nostalgia nu-i dădea însă pace. „Din toată lumea arabă, egipteanul, legat de pământul Nilului de șapte mii de ani încoace, e țăranul cel mai puțin făcut pentru viața de nomad, explica el. Emigrarea îi provoacă mai multă silă decît orice altceva." Cu mîinile încrucișate pe Coran și cu urechea lipită de radio, trăise ca în transă prima înfrîngere a armatei egiptene în lupta cu Israelul din 1948, detronarea regelui Faruk din 1952, naționalizarea canalului Suez, urmată de tripla și lașa agresiune franco-anglo-israeliană din 1956, Războiul de șase zile din 1967 dar mai ales moartea lui Bikbachi, pe 28 septembrie 1970, și mărețele funeralii ce au urmat-o. Îl făcu pe Idriss să înțeleagă frumusețea sumbră și exaltantă a discursurilor politice difuzate zilnic de *Vocea arabilor,* această atitudine triumfătoare atît de bombastică, prea puțin justificată de fapte, dar care se armoniza așa de mult cu puterea virtuală a lumii islamice.

Dar cel mai mult îi plăcea vocea sublimă a cîntăreței Um Kalsum, care îi provoca un en-

tuziasm fără margini. Cînd o auzea pe „Privighetoarea Deltei", „Steaua Orientului" sau pe cea căreia pînă la urmă i se spusese pe scurt „Doamna" (As Sett), nimic nu-l mai putea opri pe Mohamed Amuzin, micul pietrar din Cairo. Căci el se născuse în același an cu ea, anul 1322 după Hegira — lîngă Simbalawen, într-o provincie a Rif-ului egiptean denumită Dakhalia, provincie din care se trăgea și ea, așa că se considera concetățeanul ei, aproape fratele ei. Îmbrăcată în haine de băiat, din austeritate, cînta la nunți de la vîrsta de opt ani. Drept plată primea cîteva prăjituri, înainte de a adormi, frîntă de oboseală, în brațele tatălui ei. Nu era acompaniată de nici un instrument, căci vocea este singurul instrument muzical dat de Dumnezeu. Faima acestei fetițe beduine, care înveselea sărbătorile de familie ridicînd laude profetului, creștea fără-ncetare. Totuși, în ziua în care fotografia ei apare pentru prima oară în ziar, se dezlănțuie drama. Aceasta este începutul gloriei, dar pentru tatăl ei este o dezonoare ireparabilă. Din clipa aceea, artista avea să lupte toată viața împotriva fotografilor avizi să-i surprindă viața particulară și să divulge publicului imagini triviale. Um Kalsum are un public format aproape în întregime din bărbați, și nu e căsătorită. (Tîrziu, avea să se căsătorească cu medicul ei.) Asta din cauză că vrea să fie soția întregului popor arab, un fel de madonă, o vestală a națiunii care-și trăiește arta ca pe o misiune sentimentală și patriotică în același timp. „E ca o întrunire politică", spun bărbații soțiilor lor

pentru a explica de ce se duc singuri s-o asculte. De altfel, *Kalsum* înseamnă „stindard" și, pe scenă, ea ține întotdeauna în mîna dreaptă o batistă mare pe care o flutură ca pe un văl, ca pe o flacără. E simbolul ei, dar și refugiul, confidenta lacrimilor și eforturilor ei.

Așa arată Um Kalsum, cu ochii ieșiți din orbite din cauza gușei, ascunși în dosul unor ochelari negri cu lentile groase, cu un șal legat peste păr, căci din moși-strămoși arabii se simt mai bine cu capul acoperit, iar în mîna plinuță îi flutură batista. Este prima care are îndrăzneala de a refuza să cînte în araba literară și care la radio cîntă în dialectul egiptean. Și, miracol ! toată lumea arabă reușește s-o înțeleagă. Cînd un recital de-al ei se transmite în direct la radio, în aceeași clipă se golesc toate străzile și piețele din Cairo, Casablanca, Tunis, Beirut, Damasc, Khartum și Ryad. Mulțimea o aclamă cu vorbe fără șir : „Ești a noastră. Ești femeia vieții mele. De cînd te cunosc, sînt surd, nu te aud decît pe tine, sînt mut, nu vorbesc decît despre tine !"

Această voce nu va mai putea fi despărțită de acum înainte de viața națiunii. Ea este sufletul Egiptului și al întregii lumi arabe. Circulă dictoane de felul : „Cum mai e viața în Egipt ? Foarte bine : trei zile de fotbal, trei zile de Um Kalsum și o zi de carne". În ziua de 22 iulie 1952, un grup de tineri ofițeri pun capăt miilor de ani de asuprire străină. Pentru prima oară de pe vremea faraonilor, Egiptul este independent. Dar generalul Naghib și

colonelul Nasser nu se pot dispensa de strălucirea lui Um Kalsum. Revoluția trebuia să fie încununată de un recital al Stelei Orientului. Naghib și Nasser stau în primul rînd. Și cînd, după dezastrul Războiului de Șase Zile din iunie 1967, regele Bikbachi anunță disperat că-și dă demisia și se retrage, tot vocea cîntăreței Um Kalsum este aceea care se înalță și îl obligă să rămînă:

Ridică-te și-ascultă-mi inima, căci eu sînt poporul
Rămîi, ești digul proteguitor
Rămîi, ești singura speranță a întregului popor
Ești binele și lumina, ești răbdarea-n fața sorții
Ești învingătorul, și tot tu ești victoria
Rămîi, ești dragostea națiunii
Ești dragostea și sîngele unui popor ! [1]

Pe data de 21 martie 1969 toate condițiile păreau favorabile pentru ca Moammar el Kadhafi și Abdesselam Jallud să-l poată răsturna de la putere pe regele Idriss și să preia conducerea Libiei. Toate condițiile în afară de una singură : în acea seară Privighetoarea Deltei cînta la Benghazi ! Eveniment național incompatibil cu o lovitură de stat. Conjurații nu se puteau afla în altă parte decît în sală, aclamîndu-și idolul. Revoluția a trebuit amînată și s-a așteptat mai mult de șase luni — pînă la 1 septembrie — pentru ca toate condițiile să fie din nou favorabile.

---

1 Cuvinte de Saleh Caudat citate în *Um Kalsum* de Ysabel Saiah (Denoël). (N. A.).

Amuzin nu mai contenea tot povestind cele două concerte memorabile pe care Um Kalsum le dăduse la Paris, în sala Olympia, pe 15 și pe 17 noiembrie 1967. Pe 15, mulțimea enormă îngrămădită pe trotuarul bulevardului Capucines nu-l lăsa să spere că ar putea pătrunde în sală. Indivizi dubioși se plimbau de colo-colo, oferind bilete „la negru", dar prețul lor depășea cu mult mijloacele unui muncitor pietrar care avea de întreținut și o familie. Atunci destinul a intervenit în favoarea sa într-un mod miraculos. Zări un orb care rătăcea printre pietoni, făcîndu-și drum cu bastonul lui alb, cu gesturi răbdătoare și blînde. Era un bătrîn arab cu turban pe cap și îmbrăcat cu o djellaba. Primul gest al lui Amuzin a fost acela de a se repezi, dezinteresat, în ajutorul lui. Dar curînd își dădu seama de foloasele pe care le putea trage de pe urma generozității sale. Îl apucă pe bătrînul arab de braț și-i spuse grăbit : „Vino cu mine, o să te ajut să intri". Apoi străbătu mulțimea din holul teatrului, împingîndu-l pe infirm înainte și repetînd : „Faceți loc, vă rog, faceți loc, vă rog !". În toate țările din lume, dar și mai mult într-un public de predominanță africană, orbul inspiră o teamă plină de respect. Amuzin și protejatul lui ajunseră repede în sală, apoi în primul rînd, chiar la marginea rampei luminoase. Era un adevărat miracol, pietrarul mai rîdea încă de bucurie amintindu-și. Dar mai urmă încă o minune, cu mult mai profundă, mai însemnată, mai emoționantă !

Cortina se ridică. Mica orchestră tradițională care o acompania pe Um Kalsum se afla la locul ei și preludie îndelung, ca de obicei. Viorile desenau o melopee sinuoasă, preluată apoi de qanun și de lăute și în final subliniată de orga electronică. Apăru apoi cîntăreața în carne și oase, înconjurată de fascicolul de lumină al unui proiector și înaintă încet către microfon. Își înălță capul cu un aer inspirat și lăsă șalul lung să-i atîrne, inert, în mînă. Nici o chemare, nici aplauze, nici vreun alt fel de manifestare nu-i salută apariția, atît de mult așteptată totuși. Își aplecă puțin capul și păru să scormonească din priviri în botul căscat și negru al sălii. Um Kalsum a făcut destul de puține turnee în afara țărilor arabe. E atît de puternic înrădăcinată în pămîntul deltei ei încît simte un resentiment de fiecare dată cînd trebuie să se aventureze în acest Extrem Occident reprezentat de capitalele europene și de marile orașe americane. Acest lucru se simte în atitudinea ei față de publicul parizian. Caută, vizibil, în această mulțime obscură, un chip, o privire care s-o liniștească și care să poată stabili contactul dintre public și ea. Și găsește. Dar e un chip fără privire. L-a zărit în primul rînd, pe fotoliile de orchestră, pe orbul cu turbanul, djellabaua și bastonul alb. Murmură cu o voce abia șoptită : „Pentru tine cînt“. A auzit-o oare și altcineva în afară de orb ? Nu e sigur. Dar bătrînul a tresărit. Fața lui întunecată de cecitate se luminează într-un zîmbet. Ascultă pasionat. Pentru el cîntă ! Și

lîngă el, micul pietrar care a fost martorul miracolului, un miracol în care are și el rolul lui, ascultă transfigurat de bucurie și de încîntare.

— Cînd am ieșit, îi povestește lui Idriss, mulțimea ne făcea loc cu respect. N-am putut să nu-l întreb pe orb cum și-o închipuia pe Um Kalsum. În tulburarea mea probabil că îl întrebasem chiar cum o vedea. Ca și cum întrebarea mea n-ar fi fost nelalocul ei, bătrînul mi-a răspuns fără șovăire : „Verde !“ Acest om, orb din naștere, o vedea pe cîntăreața noastră națională ca pe o culoare, culoarea verde ! Și a precizat : „Vocea ei are atîtea nuanțe cîte are tot verdele din natură, și verdele e culoarea Profetului“.

Spunînd aceste cuvinte, Amuzin tăcu și-l privi pe Idriss zîmbind. Oare băiatul ăsta atît de tînăr va fi în stare să înțeleagă că puterea cuvîntului e atît de mare încît poate să-l facă pe un orb să vadă, că semnul este într-atît de bogat încît poate să evoce culoarea verde în mintea lui cufundată în beznă ?

La fel ca și orbul, nici Idriss n-o văzuse pe Um Kalsum. Iar tăietura din ziar, pe care Amuzin o păstra în portofel și în care se putea ghici o doamnă grasă cu o față greoaie, mascată de niște ochelari negri cu lentile groase, nu-i putea exalta în nici un caz imaginația. Dar îl asculta ceasuri întregi și, încetul cu încetul, în minte îi revenea amintirea Zett Zobeidei. Era aceeași voce, poate prea gravă pentru o femeie, vocea tînărului beduin a cărui înfățișare o luase Um Kalsum la începutul ca-

rierei ei, cu intonații senzuale de o tristețe sfîșietoare. Atunci Idriss vedea din nou pîntecul lucios și negru al dansatoarei, gura fără buze prin care se exprima tot trupul ascuns cu pudoare sub văluri. Era același mod de a pronunța cuvintele, clar, apăsat, despărțindu-le după regulile de dicție din Coran ; și era aceeași repetare modulată, revenirea necontenită a aceluiași verset, reluat cu o intonație diferită, pînă la ameteală, pînă la hipnoză. Libelula care e un descîntec și înșală viclenia morții, lăcusta care e verset și dezvăluie taina vieții...

Tot Amuzin fu acela care îl prezentă pe Idriss meșterului caligraf Abd Al Ghafari.

Dacă ce ai a spune
nu este mai frumos decît tăcerea,
atunci taci !

Caligrafiată pe stîlpul unei uși cu caracterele ascuțite și geometrice ale stilului kufi, această poruncă fusese prima lecție a lui Idriss. Adevărul este că meșterul Abd Al Ghafari recomanda elevilor săi să nu scoată nici un cuvînt în primele trei sferturi de oră ale lecției.

În mica încăpere în care se fabrica cerneala atelierului, pe perete se afla scris un alt text. Era acel cuvînt al Profetului care desparte net înțelepciunea Islamului de cultul durerii și al morții, propriu creștinismului:

Mult mai mult adevăr stă în cerneala
învățaților decît în sîngele martirilor.

Idriss învață să fabrice această cerneală a învățaților. Trebuia să amestece o jumătate de litru de apă, cinci grame de sare, două sute cincizeci de grame de gumă arabică, treizeci de grame de gogoașă de ristic prăjită, apoi măcinată, patruzeci de grame de sulfat de fier și treizeci de grame de miere. Totul trebuia lăsat timp de două ore la foc slab, amestecînd din cînd în cînd, apoi se adăugau douăzeci de grame de negru de fum și se lăsa încă o oră pe foc. La sfîrșit, cerneala se strecura printr-o sită foarte fină.

Idriss învață, de asemenea, să taie trestia, căci caligraful trebuie să-și facă unealta el cu mîna lui, și nu se poate sluji de ea decît o singură dată. Lungimea calamului este de-o șchioapă, adică este egală cu distanța dintre vîrful degetului mare și cel al degetului mic, ținînd degetele depărtate. Vîrful penei se sprijină pe o plăcuță din fildeș, din sidef sau din baga. Tăiată oblic, pana are un vîrf care formează o deschizătură ovală, pîntecul. Vîrful se taie nu în centru, ci la patru cincimi din lărgimea sa. Tăietura trebuie să fie scurtă pentru mîinile grele, mai lungă pentru mîinile ușoare. Există cîte un fel de pană pentru fiecare stil — Roqa, Farsi, Kufi, Neskhi, Tulthi, Diwani, Ijaza — și sînt atîtea pene cîte grosimi de caractere există.

Dar aceste îndatoriri pașnice și monotone nu erau, în realitate, decît preludiul gestului fundamental, trasarea literei. Încă de la prima lecție de caligrafie, Idriss se trezi cufundat în timpul nemăsurat în care trăise la Tabelbala

fără să-și dea seama. Înțelegea acum că aceste întinderi nemărginite ale duratei erau un dar primit în copilărie și că avea să le regăsească de aici înainte prin studiu, exercițiu, dezinteresare. De altfel, această facultate a caligrafului de a alungi orizontal anumite litere face ca în trăsătură să pătrundă o anume tăcere, zone de calm și de odihnă, care sînt deșertul însuși.

Elevul trebuie să-și stăpînească și mîna, și respirația. Idriss învață pe de rost această pagină a meșterului caligraf Hassan Massudy despre legătura dintre respirație și scriere :

Capacitatea caligrafului de a-și ține respirația se răsfrînge asupra calității gestului său. Există o anumită tehnică a respirației. În mod normal, nu se respiră la comandă. Dar în timpul caligrafierii nu se poate inspira și expira oricum. Caligraful, atît cît va dura formarea sa, va învăța să-și țină respirația și apoi să profite de o oprire în desenarea literei pentru a și-o relua. O linie dusă sau trasă către sine nu va fi aceeași dacă este desenată în timpul inspirației sau al expirației. Cînd mișcarea este lungă, pentru ca linia să rămînă pură, respirația va fi suspendată pentru a nu modifica gestul. Înainte de a caligrafia o literă sau un cuvînt, caligraful trebuie să prevadă locurile în care va trage aer în piept și, cu această ocazie, va muia pana în cerneală. Aceste opriri se fac în locuri precise și codificate, chiar dacă respirația mai poate fi încă reținută și chiar dacă în pană mai există cerneală. Opririle servesc deci pentru a reface plinul de aer

și de cerneală. Caligrafii care continuă metodele tradiționale nu folosesc penele metalice cu rezervor, deoarece ele provoacă un flux de cerneală continuu, făcînd inutilă o asemenea măiestrie și lipsindu-l pe caligraf de plăcerea de a simți greutatea timpului.

Deoarece limba arabă se scrie cu mîna dreaptă și de la dreapta la stînga, caligraful trebuie să aibă grijă să nu atingă cu mîna rîndul proaspăt scris. Într-adevăr, mîna, la fel ca o balerină, trebuie să danseze ușor pe pergament și să nu apese precum plugarul cu plugul său.

Caligrafia are oroare de vid. Albul paginii o atrage, așa precum depresiunea atmosferică atrage vînturile și dezlănțuie furtuna. O furtună de semne care se adună în nori și se așază pe pagină, ca niște păsări de cerneală pe un cîmp de zăpadă. Semnele negre, rînduite în cohorte războinice, cu ciocurile ridicate, piepturile umflate și aripile strînse, defilează din rînd în rînd, apoi se adună în corole, în rozete, în coruri, urmînd o simetrie iscusită.

Dalta sculptorului slobozește din blocul de marmură tînăra fată, atletul sau calul. La fel, și semnele sînt prizonierele cernelei și ale călimării. Pana le eliberează și le dă drumul pe pagină. Caligrafia înseamnă eliberare.

Meșterul Abd al Ghafari, vorbind învățăceilor săi, făcuse de mai multe ori aluzie la o povestire exemplară în care se afla, spunea el, cheia învățăturii lui și toată înțelepciunea caligrafiei. Era vorba de *Legenda Reginei Blonde*. Trebuia însă ca ucenicii lui să fie în stare a-i

pătrunde înțelesul spre a și-l însuși ca pe bunul cel mai de preț. Acești adolescenți musulmani, afundați în marea cetate occidentală, erau expuși tuturor agresiunilor efigiei, idolului și chipului. Trei cuvinte pentru a desemna aceeași sclavie. Efigia este zăvorul, idolul este închisoarea, chipul este gaura cheii. Există doar o singură cheie care poate face să cadă toate aceste lanțuri : semnul. Imaginea este întotdeauna retrospectivă. Este o oglindă întoarsă către trecut. Nu există o imagine mai pură decît profilul funerar, masca mortuară, capacul sarcofagului. Dar, din nefericire, fascinația ei este atotputernică asupra sufletelor simple și nepregătite. O închisoare nu înseamnă numai niște gratii, ci și un acoperiș. Un zăvor mă împiedică să ies, dar mă apără și de monștrii nopții. O figură gravată în piatră trezește ispita de a te cufunda vertiginos în tenebrele unui trecut imemorial. Forma cea mai trivială sub care se ascunde acest opium este întîlnită la cinematograf. Acolo, în sălile întunecoase, bărbați și femei așezați unul lîngă altul în fotolii proaste, stau încremeniți ceasuri întregi, contemplînd hipnotizați un enorm ecran orbitor, care le ocupă tot cîmpul vizual. Și pe această suprafață scînteietoare se agită imagini moarte care îi pătrund pînă în inimă și împotriva cărora sînt total lipsiți de apărare.

Imaginea este cu adevărat opiumul Occidentului. Semnul este spirit, imaginea este materie. Caligrafia este algebra sufletului, trasată de organul cel mai spiritualizat al trupului, mîna sa dreaptă. Ea este întruchiparea invizibilului

prin vizibil. Arabescul semnifică prezența deșertului în moschee. Prin el, infinitul se desfășoară în finit. Căci deșertul este spațiul pur, eliberat de vicisitudinile timpului. Este Dumnezeu fără om. Caligraful care, în singurătatea chiliei sale, ia în stăpînire deșertul și-l populează cu semne, e izbăvit de mizeria trecutului, de spaima viitorului și de tirania celorlalți oameni. El vorbește singur cu Dumnezeu, într-o atmosferă de eternitate.

Astfel, seară de seară, Idriss mergea spre vindecare ascultînd lecțiile meșterului Abd Al Ghafari și regenerîndu-și mîinile umilite de muncile grosolane din timpul zilei.

Pînă în ziua în care meșterul îl invită, pe el și pe alți cîțiva, să se așeze în jurul lui și să asculte *Legenda Reginei Blonde*.

REGINA BLONDĂ

A FOST ODATĂ O REGINĂ, și această regină răspîndea în jurul ei atîta frumusețe, încît bărbații n-o puteau vedea fără să se îndrăgostească de ea. La farmecul periculos al acestei femei contribuia, fără îndoială, o particularitate ciudată și rar întîlnită în aceste ținuturi din sud : era blondă ca grîul copt și acest lucru cere o explicație, căci părinții ei aveau părul negru ca smoala.

Tatăl și mama ei se cunoscuseră pe vremea cînd erau foarte tineri și făceau parte din două mari familii, vecine și rivale, care se urau de moarte. Trebuiau să se întîlnească pe furiș iar locul în care se vedeau de obicei era un pîlc de palmieri părăsit și năpădit de nisip. Dar într-o noapte, iubindu-se cu mai multă ardoare decît în alte nopți, întîrziară, și prima rază a soarelui ce răsărea mîngîie perechea înlănțuită chiar în clipa în care zămisleau primul copil, lucru care reprezintă o abatere gravă de la regulile bunei-cuviințe. Dar nu trebuie oare să-i iertăm pe cei care, constrînși de prostie și de ură, sînt nevoiți să se iubească sălbatic pe sub palmieri, sub cerul liber, precum căprioarele sau păsărelele ? Or, în acel ținut toți știau pedeapsa ce cade asupra celor care se iubesc sub lumina soarelui : copilul solar este

condamnat să se nască blond, cu părul de un auriu vinovat, indecent, fermecător...

Acestea se întîmplaseră deci cu fiica lor, care semăna în jur scandalul și culese disprețul, cu mult înainte încă de a putea înțelege care-i era blestemul. Totuși, cu cît creștea, cu atît frumusețea copilei devenea mai strălucitoare și părul ei auriu mai orbitor. Și ceea ce trebuia să se întîmple se și întîmplă. Moștenitorul regatului, zărind-o în treacăt, se îndrăgosti de ea și își umplu de jale familia și curtea cînd o ceru de soție pe această copilă din flori cu părul obscen. Sărbătorirea căsătoriei lor fu cu atît mai minunată, cu cît coincidea cu încoronarea prințului. Căci trebuise să aștepte să devină rege pentru a putea învinge împotrivirea tuturor nobililor curții la ceea ce ei considerau a fi o îngrozitoare mezalianță.

Dar, vai ! fericirea tinerei perechi regești fu de scurtă durată. Fratele cel mic al noului rege, paj pe lîngă o curte străină, de cum își văzu cumnata fu pătruns de o patimă nemărginită. Ajunse pînă acolo încît își ucise fratele, nu din calcul — pentru a-i lua locul pe tron și în pat —, ci într-un acces de gelozie smintită, pentru ca acesta să n-o mai poată atinge pe regina blondă.

Aceasta, adînc rănită de fratricidul a cărui cauză o cunoștea, se împotrivi oricărui plan de-a se recăsători și hotărî să domnească singură. Iar pentru a pune capăt ravagiilor la care dădea naștere frumusețea ei blondă, își acoperi capul și chipul cu un văl de care nu se despărțea decît în apartamentele ei și numai în

prezența suitei sale. Cum suveranul este, dintotdeauna și în orice loc, un model pentru supuși, în regat se orîndui obiceiul ca femeile să nu mai iasă decît acoperite de un văl.

Un tînăr pictor, pe nume Ismail, trase folos de pe urma acestui obicei pentru a-și duce la bun sfîrșit un plan îndrăzneț. Ajunsese la convingerea că vocația sa nu va avea sorți de izbîndă atîta timp cît nu va reuși să facă portretul reginei. Contra unei sume de bani, reuși să ia locul unei servitoare în gineceu, acoperindu-și chipul cu un văl și astfel, zi de zi, își umplea privirile de frumusețea reginei. Cum găsea o clipă liberă, se închidea în atelier și muncea cu înflăcărare la opera vieții lui.

Or, aceasta avea să-i fie singura operă, căci Ismail, înțelegînd că nu va putea niciodată să mai picteze și altceva și, pe deasupra, înnebunit de o dragoste fără speranță, se spînzură lîngă portret.

Regina îmbătrîni, părul îi albi și apoi se stinse. Dar portretul păstră neștirbit — ba chiar, în mod misterios, sporit — farmecul primejdios al trăsăturilor ei. Tabloul trecu din mînă în mînă, aprinzînd în inimi o patimă fără margini și fără speranță. Un timp fu expus într-o sală a palatului alături de comorile adunate de generații de tirani. Intendentul fu înspăimîntat de scrisorile de dragoste înflăcărată pe care necunoscuți le adresau zi de zi reginei blonde. Într-o dimineață, paznicii fură găsiți asasinați. În acoperiș fusese făcută o deschizătură și hoții pătrunseseră în sala tezaurului. Nu se atinseseră însă nici de vasele de

argint aurit, nici de pietrele prețioase, nici de medaliile de aur. Dispăruse numai portretul reginei.

Doi ani mai tîrziu, un călător ce străbătea deșertul din apropiere descoperi cadavrele a doi oameni. Țineau încă armele în mîini și era ușor de înțeles că se omorîseră unul pe altul. Cît despre pricina încăierării, ea se afla acolo, strălucind cu părul ei auriu, malefic : era portretul reginei.

Călătorul, pios, înmormîntă cadavrele uscate, spuse o rugăciune pentru odihna lor și o porni din nou la drum. Dar în bagajul său se afla acum și portretul. Drumețul se numea Abder, făcea parte dintr-o sectă rigoristă și vindea icoane și imagini sfinte în piețele orașului. Nu expuse însă în prăvălie tabloul reginei blonde. Îl agăță pe perete în camera conjugală, spunîndu-i soției că nu știe cine e modelul, ceea ce era adevărul adevărat. La început, Aișa nu-și făcu nici o grijă. Curînd, însă, înțelese tulburarea pe care această imagine o stîrnea în inima soțului ei. Îi cunoștea prea bine căutătura pentru a nu vedea flacăra întunecată ce-i ardea în ochi atunci cînd o privea pe femeia din tablou. Își puse așadar în gînd să distrugă această imagine aducătoare de rău. Într-o zi, cînd în magazin lucra un gravor, ea îi fură flaconul de vitriol și-l sparse pe chipul reginei. Dar, ciudat lucru, pe portret nu se ivi nici cea mai mică urmă. În schimb, Aișa simți o arsură îngrozitoare și în aceeași seară chipul îi fu în întregime desfigurat. De față cu toți, jură că soțul ei îi aruncase vitriol în față în

timpul unor certuri. Abder, adus în fața tribunalului sectei, refuză să se apere. Pentru aceasta ar fi trebuit să o acuze pe Aișa, și astfel să dezvăluie secretul reginei din tablou, lucru care era peste puterile sale. Tăcerea lui fu luată drept încuviințare, așa că primi drept pedeapsă pierderea tuturor bunurilor și-și sfîrși zilele într-o mînăstire.

Tabloul reginei dispăru timp de mai mulți ani, dar se prea poate să fi fost amestecat în mai multe afaceri încîlcite rămase fără dezlegare.

Mult timp după aceea, regele unei țări vecine începu să-și îngrijoreze curtenii prin purtarea lui ciudată. Avea o cameră tainică unde nimănui nu-i era îngăduit să pătrundă. În fiecare zi, însă, el se încuia acolo și rămînea mai multe ceasuri, iar uneori și peste noapte. Cînd ieșea, era palid, rătăcit, și după ochii lui se vedea că plînsese mult.

Or, se întîmplă ca, îmbătrînind, regele să simtă cum îl lasă puterile. Își strînse în jur curtea și pe cei apropiați și le spuse ultimele lui dorințe. Cînd termină, îl opri lîngă el pe cel mai credincios servitor.

— De îndată ce voi muri, îi spuse, iei această cheie atîrnată la gîtul meu de un lanț de aur. Deschizi ușa camerei secrete. Dar mai întîi de toate, iei cu tine un sac și te legi la ochi. Înaintînd în cameră cu brațele întinse, o să dai de un tablou. Pui tabloul în sac fără să-ți descoperi ochii. Apoi te duci pe cel mai lung dig din port și arunci sacul cu totul în valuri. Și așa, acest portret, care timp de o jumătate de

secol a însemnat fericirea și năpasta vieții mele, va înceta să-și mai exercite puterea blestemată.

După care închise ochii și se stinse.

Credinciosul servitor îndeplini întocmai poruncile date de rege. Luă cheia camerei secrete, își procură un sac, își acoperi ochii, deschise ușa, luă portretul, îl băgă în sac fără să-l privească și-l aruncă în mare.

Se întîmplă însă ca un biet pescar, pe nume Antar, să prindă, la cîtva timp după această întîmplare, un rechin. Îi spintecă pîntecul, căci acești pești, cei mai lacomi dintre toți, oferă adesea surprize fericite celor ce-i pescuiesc. Or, acolo se afla sacul în care era închis portretul. Întors acasă, Antar descoperi așadar chipul unei tinere femei blonde, și acest chip era atît de frumos, încît curînd pescarul înțelese, cuprins de spaimă, dar și de încîntare, că nimic altceva n-avea să-l mai intereseze de-aici înainte. Și așa, acest chip pictat, după ce adusese nefericirea și fericirea regelui, copleșea și în același timp năruia viața celui mai umil dintre supușii săi.

Timp de trei zile, Antar uită de barcă și de năvoade, iar cînd hotărî să se ducă iar pe mare, în urma rugăminților soției sale și ale copiilor, seara se înapoie cu mîinile goale. Se întorcea fără nici un pește, deci familia sa avea să sufere de foame, dar un zîmbet ciudat, trist și extaziat în același timp, îi rătăcea pe buze, zîmbetul celor îndrăgostiți de regina blondă.

Fiul cel mai mare al pescarului era în vîrstă de doisprezece ani și se numea Riad. Acest

copil se dovedise atît de înzestrat pentru științele spiritului și pentru artele sufletului, încît înțeleptul, poetul și caligraful Ibn Al Hudaida îl luase sub oblăduirea sa pentru a-i transmite întreaga lui știință. Cînd maestrul îl întrebă de ce era atît de palid, Riad nu se lăsă rugat și începu să povestească nenorocirea ce se abătuse asupra tatălui său și ciudata stare de lîncezeală în care era cufundat.

— Și ai văzut-o și tu pe această regină blondă ? îl întrebă înțeleptul.

— Vai, nu ! strigă copilul, tata o ascunde și veghează asupra ei cu o gelozie sălbatică. Și apoi, de ce m-ar interesa ?

— E foarte bine așa, cel puțin pentru moment, încuviință înțeleptul. Dar cînd vei fi mai stăpîn pe tine, va trebui să-ți aduni curajul și s-o privești, dacă vrei cu adevărat să-ți smulgi tatăl de sub farmecele ei blestemate.

— Și cum să fac ?

— E vorba de o imagine, adică de un ansamblu de linii adînc implîntate în carne și care supun materiei orice cade sub influența lor, răspunse Ibn Al Hudaida. Imaginea este înzestrată cu o strălucire ce paralizează, precum capul Meduzei care îi preschimba în piatră pe toți cei ce-o priveau. Această fascinație nu este totuși irezistibilă decît pentru ochii ignoranților. În fapt, imaginea nu este decît o încîlceală de semne, și forța ei malefică provine din însumarea confuză și discordantă a semnificațiilor lor, așa cum miliardele de picături din apa mării, ce cad și se izbesc unele de altele, dau naștere împreună vuietului lu-

gubru al furtunii, în loc de concertul cristalin pe care o ureche înzestrată cu un discernămînt supraomenesc ar putea să-l audă. Pentru cel învățat, imaginea nu este mută. Urletul ei sălbatic se descompune în cuvinte numeroase și pline de grație. Nu trebuie decît să știi să citești...

Din clipa aceea, Riad învață să citească. Maestrul îi explică mai întîi că *figură* nu înseamnă doar *chip omenesc,* ci există *figuri de dicție,* care se numesc proteză, epenteză, paragogă, afereză, sincopă, apocopă, metateză, diereză, sinteză și crază. *Figuri de construcție* care se numesc elipsă, zeugmă, silepsă, hiperbată și pleonasm. *Figuri de stil* sau *tropi,* care se numesc metaforă, ironie, alegorie, aluzie, catacreză, hipalagă, sinecdocă, metonimie, eufemism, antonomază, metalepsă și antifrază. În sfîrșit, *figuri de gîndire* care se numesc antiteză, apostrofă, epifonem, subiecție, obsecrație, hiperbolă, litotă, prozopopee și hipotipoză.

Toate acestea formau un șir de treizeci și șase de figuri — de trei ori cîte douăsprezece — care erau alături de el oriunde s-ar fi dus, așa cum, pe unele icoane, se vede un roi de chipuri înaripate de îngerași ce însoțesc muncile și zilele unui sfînt.

Toate acestea nu erau însă decît literatură. Meșterul îi puse în mînă pana despicată și ascuțită și, pe o foaie de pergament, îl învață să traseze cu suc de mure (fructul murului, nu al rugului) cele douăzeci și opt de litere din alfabet (douăzeci și nouă, dacă se consideră lam-alif ca literă în plus).

Din acea zi, adolescentul începu să pătrundă mai adînc în lumea de temut a imaginilor, înarmat cu pana și cu semnele caligrafice, așa precum un tînăr vînător se afundă într-o pădure întunecoasă înarmat cu arc și cu săgeți. Dar, dintre toate figurile, meșterul îl învăță să se ferească de figura omenească, căci ea este, pentru cel fără știință de carte, izvorul cel mai viu de teamă, de rușine și mai ales de ură și iubire.

Îi spunea :

— Există un semn fără greș după care ne dăm seama dacă iubim pe cineva cu dragoste adevărată. Aceasta se întîmplă cînd chipul celui iubit ne inspiră mai multă dorință fizică decît orice altă parte a trupului său.

Și maestrul îi mai spunea :

— Unul dintre misterele forței chipului omenesc se află în alcătuirea sa simetrică. El ne apare format din două jumătăți identice, despărțite prin linia mediană ce trece prin mijlocul frunții, rădăcina nasului și vîrful bărbiei. Dar această simetrie nu este decît superficială. Cel ce știe să citească semnele din care este format chipul, va vedea de fapt două poeme pline de asonanțe și de rezonanțe, dar al căror ecou este cu atît mai puternic, cu cît ele nu semnifică același lucru, în ciuda afinității lor.

Scoase dintr-un cufăr portretul unui bărbat cu barbă, cu o expresie gravă și poruncitoare, care exprima voința de a supune lucrurile și oamenii — oricare ar fi fost ele — ce s-ar fi aflat în drumul lui.

— Ce-ți inspiră chipul acesta ? întrebă el.

— O teamă plină de respect, răspunse Riad. Și o oarecare milă. Ai vrea să i te supui, dar nu numai de frică. Dacă acest lucru ar fi cu putință, pe urmă ai dori să-l și iubești puțin.

— Ai înțeles perfect. Este portretul sultanului Omar, a cărui domnie n-a fost decît un lanț de violențe și trădări. Dar ceea ce contează, și acesta este un lucru de care ești în stare de-acum înainte, este ca tu, om învățat, să te eliberezi de razele obscure pe care le emană acest portret. Urmărește-mă cu atenție.

Luă pana și, pe jumătatea din dreapta a pergamentului, trasă, în caractere caligrafice mari, cuvintele ce urmează :

Copilul (este) tatăl omului [1].

Luă apoi o altă foaie și, cu mare ușurință, scrise pe jumătatea din stînga :

Proaspete răni, mari destine [2].

Apoi, în partea dreaptă a celui de-al treilea pergament, scrise :

Nu vă încredeți în visele tinereții,
ele sfîrșesc întotdeauna prin a se îndeplini [3].

Scrise apoi pe jumătatea din stînga a unei alte foi :

Puterea te face nebun,
puterea absolută te face absolut nebun [4].

Luă în sfîrșit ultima foaie pe care scrise aceste cuvinte, de data aceasta însă pe toată suprafața paginii :

Un om singur este întotdeauna în proastă tovărășie [5].

— Și acum, uită-te bine !

Sub ochii măriți de mirare ai lui Riad, Ibn Al Hudaida suprapuse cele cinci pergamente transparente acoperite cu arabescuri caligrafice. Și atunci, ca pe fundul unui lac liniștit, apăru în filigran un chip, chiar cel al sultanului Omar, cu expresia amară și brutală, dar și temperată de duioșia rănită care îl frapase pe Riad.

— Și asta nu e tot, continuă înțeleptul caligraf. Mai uită-te puțin.

Schimbă ordinea în care erau suprapuse foile de pergament, o dată, de două ori, de trei ori, și de fiecare dată expresia sultanului primea, subtil, o altă nuanță : predomina cînd voința poruncitoare, cînd cruzimea, cînd amintirea unei copilării lipsite de duioșie.

— Este firesc să fie așa, explică meșterul. Foaia de deasupra se impune cu mai multă evidență decît ultima. Celelalte trei transpar, de asemenea, mai mult sau mai puțin. Dar nu tot așa se întîmplă și în viață ?

— Da, într-adevăr, încuviință Riad, în fiecare din noi există mai mulți oameni și chipul nostru este însuflețit ba de unul, ba de celălalt.

— Și acest chip nu este decît o multitudine de semne ce exprimă un adevăr inteligibil, conchise Ibn Al Hudaida, dar pe care noi îl percepem într-un mod grosolan, ca pe un strigăt, o amenințare sau un suspin. Și acum, du-te ! Du-te s-o înfrunți pe regina pictată și salvea-

ză-ți tatăl de sub vraja ei. Ia-ți cerneala, pergamentele și penele și du-te acasă.

Riad o porni către casa părintească.

Barca se afla pe mal și era limpede că nu se mișcase de-acolo de mai multe zile. Ușa casei, deschisă, lăsa să se vadă starea jalnică în care se aflau mama și copiii. Dar Riad știa că totul se petrecea într-o colibă de scînduri, unde Antar își punea năvoadele și sculele de pescuit și pe care o ținea închisă, plin de gelozie. Această colibă devenise, într-adevăr, templul reginei blonde, și băiatului îi trebui mult curaj ca să se ducă acolo și să bată la ușă. Nu răspunse nimeni. Ușa era zăvorîtă, dar mîncată de cari și Riad, forțînd-o cu o lovitură ușoară de umăr, pătrunse înăuntru. Flacăra unei lumînări străpungea întunecimea, ca o candelă într-o capelă de rugăciune. La luminița slabă și pîlpîitoare nu se zărea decît un chip, cel al reginei blonde.

Riad se cufundă în întuneric, atras de irezistibilul portret. Îl vedea pentru prima oară și puterea lui malefică acționa cu tărie asupra tînărului neîntinat. Căzu în genunchi ca în fața unui idol și i se păru că se afundă, fără putință de scăpare, în profunzimea acestui chip alb, a părului auriu, a ochilor albaștri.

Trecură cîteva minute. Riad începu să se obișnuiască cu semiîntunericul și să vadă detalii din interiorul colibei : niște vîsle rupte, undițe încurcate, panere fără fund, coșuri de răchită stricate, toate aflate într-o jalnică neorînduială ce exprima naufragiul unei profesiuni, dar deasupra cărora plutea surîsul enigmatic al reginei.

Riad zări însă la picioarele sale pergamentele, cerneala și penele, sărăcăcioasele instrumente de școlar ce urmau să-i slujească drept arme împotriva fascinației imaginii. Se așeză atunci cu picioarele încrucișate, își puse caietul pe genunchi, luă în mîna dreaptă o pană și ridică înspre portret o privire proaspătă și curată, cercetătoare. Nu-i trebui mult timp pînă să constate că — la fel ca și cel al lui Omar și, fără îndoială, ca ale tuturor ființelor — nici acest chip nu era perfect simetric. Studie întîi ochiul stîng care, era evident, nu spunea același lucru ca ochiul drept. Ce exprima oare ochiul stîng? Riad îi trasă cu pricepere trăsăturile principale, care voiau să spună :

Gloria (este) doliul strălucitor al fericirii [6].

Pe o altă foaie copié apoi profilul ochiului drept și scrise :

Ochiul unei regine trebuie să știe (a fi) orb [7].

Veni apoi rîndul nasului micuț și drept, al cărui contur era ușor ridicat de o insolență discretă. Descifră atunci aceste cuvinte :

Mirosul (este) opusul flerului [8].

Descifrase astfel cele trei etaje mediane ale chipului omenesc. Mai rămăsese, în partea de sus, fruntea. Și desenul frunții însemna :

Onoarea unei regine (este) un cîmp de zăpadă fără urme de pași [9].

În sfîrșit, în partea de jos, bărbia, cu un contur ferm și voluntar, spunea :

Ceea ce femeia dorește,
bărbatul crede că el vrea [10].

Rămăsese acum numai partea cea mai tulburătoare, cel mai greu de descifrat din tot portretul, masa de păr blond prins sub coroană, de sub care se revărsa în două valuri năvalnice. Riad acoperi o întreagă foaie de pergament cu semne ce se întretăiau, așa încît un necunoscător nu ar fi văzut acolo decît o claie de păr mătăsos și suplu. Dar pentru cel ce știa să citească, claia de păr spunea în partea dreaptă :

Blonda (este) inocența [11].

Iar în partea stîngă :

Păr deschis la culoare, femeie ușoară [12].

În încheiere, Riad desenă calota netedă și regulată ce înconjura cercul metalic al coroanei. Și acest păr auriu, strîns, neted și disciplinat, într-un cerc de aur, spunea :

Dreptate, fidelitate, inimă curată [13].

— Nenorocitule, ce faci acolo ?

Silueta întunecată a lui Antar se decupa în cadrul luminos al ușii. Riad se ridică tremurînd. Pescarul pusese mîna pe un harpon și se pregătea să-l arunce asupra acestui intrus pe care nu-l recunoștea în întuneric.

— Oprește-te, tată, sînt eu, Riad, fiul tău !

— Cine ți-a îngăduit să spargi ușa și să pui piciorul aici ?

Tonul era la fel de amenințător, dar harponul se lăsă în jos spre pămînt.

— Am învățat de la meșterul meu un alt mod de a aduce omagiu reginei pictate.

— Această imagine îmi aparține numai mie. Îți interzic s-o privești !

— Nu mai am nevoie s-o privesc. Pot acum să fac mai mult decît s-o privesc, îi explică Riad arătîndu-i tatălui său teancul de foi de pergament pe care le ținea în mînă.

— Ce înseamnă asta ?

Aceasta era întrebarea. Marea întrebare pe care o aștepta Riad. Se îndreptă către ușă și se așeză în lumină.

— O să afli imediat, tată. Am venit cu penele, cu cerneala și cu pergamentele ca să descifrez semnificația reginei blonde. Și uite ce am găsit.

Ridică spre cer cele opt foi suprapuse pe care le acoperise cu semne caligrafiate. Apăru îndată chipul reginei, un chip compus din arabescuri, un chip transparent, calm, spiritualizat.

Antar dădu drumul harponului și apucă foile ca să le privească mai bine. Era subjugat de această versiune divină a portretului, a cărui sclavie brutală o îndura de atîta amar de vreme.

— Nu înțeleg, murmură el.

— Nu înțelegi totul pentru că nu știi să citești decît cîteva litere, îi explică Riad. Dar, uite, aceste trăsături recită o poezie, cîntecul de jale al reginei blonde, victimă a propriei sale frumuseți.

Și, cu vocea lui cristalină de adolescent, începu să cînte cîntecul melancolic al unei fetițe

ce nu fusese iubită din cauza originii ei nelegiuite, care apoi se transformase într-o tînără primejdios de rîvnită, apoi într-o femeie urîtă de unii, adorată de alții și care nu și-a găsit pînă la urmă liniștea decît în exercitarea austeră și solitară a puterii.

Vorbea, vorbea, ochii tatălui său se plimbau de la buzele lui la foaia de pergament, și pescarul se străduia să repete fiecare cuvînt, fiecare frază, așa cum înveți o rugăciune, o formulă magică în stare să dezlege o vrajă.

A doua zi, Riad se întoarse la meșterul lui ca să-și continue lecțiile. Antar o porni din nou pe mare. Dar în fiecare seară, tatăl și fiul se întîlneau în colibă unde, sub surîsul enigmatic, dar de acum înainte inofensiv, al reginei blonde, adolescentul își iniția tatăl în marea artă și adînca înțelepciune a caligrafiei.

Nota autorului

Aceste adevăruri eterne înscrise în liniile chipului omenesc au fost de multe ori exprimate de-a lungul secolelor și mileniilor. Am ales, pentru a le cita, operele scriitorilor ce urmează :

1 William Wordsworth
2, 7, 11 Ibn Al Hudaida
3 Goethe
4 Alain
5 Paul Valéry
6 Germaine de Staël
8, 9, 10, 12, 13 Edward Reinroth

AȘUR ERA ÎN CULMEA FERICIRII

— Piața Vendôme ! Oh, vere ! Tot ce are mai gomos Parisul. Magazine de bijuterii, de parfumuri, hotelul Ritz și palatul ministrului Justiției. Și pe deasupra, marele Napoleon cocoțat pe coloană. Nici că-ți poate trece prin tărtăcuță ce-i acolo. Iar noi, niște arabi prăpădiți ce sîntem, ce-nvîrtim noi pe-aici ? Dăm buzna cu sculele noastre și facem praf tot !

Urma să se dea prima lovitură de cazma pentru o parcare subterană de patru etaje, care avea să înghită pînă la 900 de mașini. Era de lucru pentru mai multe luni în zona cea mai luxoasă a Parisului. Puțin sensibil la acest amănunt, pe Idriss îl preocupa mai mult instrumentul, cu totul nou pentru el, pe care urma să-l mînuiască, ciocanul pneumatic, devenit aproape un simbol al muncitorului maghrebin.

Cum s-a luminat de ziuă, muncitorii, purtînd căști galbene și mănuși de piele, se aflau lîngă primele camioane și remorca ce ducea compresorul. S-au pus pe treabă, ridicînd barăcile de fibrociment ale lucrărilor publice.

Idriss se îndepărtă cu nasul în vînt, adulmecînd. Așur nu mințise. În tot ce se afla aici adulmecai bănetul, eleganța, patina vechii Franțe. De-o parte hotelul Ritz și fațada semeață a vechiului Minister al Justiției. De cea-

laltă, vitrinele, care, prin însăși sobrietatea lor, respirau somptuozitate, opulență, lux. Idriss descoperea, rînd pe rînd, firme al căror prestigiu depășea puterea lui de înțelegere : Guerlain, Morabito, Houbigant, Bank of India, Boucheron, Schiaparelli, Les Musts de Cartier, Les Bois du Gabon. Se opri o clipă în fața unui magazin de bijuterii. Un colier de diamante strălucea pe un fond de mătase vișinie, protejat de un geam colorat de grosimea unui deget, prevăzut cu senzori de vibrație. Micul păstor din Tabelbala se simțea adînc pătruns de morga pe care o emana splendida bijuterie. Se întoarse către tovarășii săi de lucru, adunați în jurul inginerului, al arhitectului și al șefului de șantier. Aveau loc scurte schimburi de cuvinte.

Intrarea în parcare, prin Castiglione. Ieșirea prin Rue de la Paix.

— Nu vă e teamă c-o să zdruncinați coloana Vendôme ?

— Dată fiind greutatea ei, n-o să se clintească. Dar dacă se crapă fațada clădirilor, am încurcat-o !

Între timp, motorul compresorului începuse să duduie. Cordonul ombilical ce-l lega de ciocan se răsucea pe dalele mici ale pieței. Așur luase ciocanul și-i explica lui Idriss cum să-l mînuiască.

— Uite, vere, îl ții așa. Ai grijă să nu te atingi cu burta de el, că te ia cu tremurici.

Unul dintre muncitori interveni cu vehemență.

— Da, trebuie să fii foarte atent. Asta-i cea mai mare ticăloșie pe care-au inventat-o ca să-i

omoare pe arabi. Dacă n-ai grijă, te trezești că-ți zboară părul, îți înghiți dinții și-ți cade stomacul în pantofi !

Așur protestă.

— Ba nu, nu-i chiar așa rău ! Crede-mă, ciocanul pneumatic e o chestie nemaipomenită. E scula ta, mă-nțelegi ? O sculă de uriaș. Și cu ea o să spargi tot Parisul, o să batjocorești toată Franța !

Toată lumea din jur rîdea. Idriss apucase de mînerele instrumentului. Corpul ciocanului, cu tot cu cilindru, guri de eșapament și arcuri, însemna douăzeci și cinci de kilograme de oțel care oscilau pe „floretă", tija activă ce se termina cu o daltă. În fața lui Idriss se întindea o porțiune de teren liber pe care putea să facă o încercare. Apăsă pe pîrghia robinetului de pornire. Descărcările de aer comprimat se dezlănțuiră într-un răpăit frenetic. Idriss înțelese rolul indispensabil pe care-l avea masa de mușchi și de oase a muncitorului, aflat la unul din capetele instrumentului. Dalta tijei de la celălalt capăt nu-și putea duce la bun sfîrșit opera de distrugere și străpungere fără ajutorul acestei saltele vii și flexibile. Cînd tija pătrunse la treizeci de centimetri sub pămînt, Idriss tăie intrarea aerului și se opinti să degajeze instrumentul. Momentul acesta îl pîndeau muncitorii, care priveau glumind pe socoteala lui : tija rămăsese neclintită, înfiptă în pămîntul compact. Înainte de a împlînta ciocanul atît de adînc în pămînt, ar fi trebuit să-l facă să basculeze puțin, ca să poată sparge crusta de la suprafață.

— Pornește din nou, și trage spre tine, îl sfătui Așur.

Detunăturile începură iarăși și Idriss se încordă, lăsîndu-se pe spate. De data asta, întregul său corp și mai ales șalele resimțeau percutările pneumatice. Se opri, năuc din pricina zguduiturilor, ca un boxer care tocmai a încasat o serie de directe în stomac.

Între timp, șeful șantierului trasase cu creta pe trotuarul vecin o serie de linii, ce reprezentau planul primei gropi ce urma să fie făcută. Idriss se apropie trăgînd după el furtunul ciocanului.

CRISTOBAL and Co
Jewels & Gems
From Africa and the Middle East

Idriss citi aceste cuvinte pe vitrina de lîngă el. Aici se afla expusă numai o singură bijuterie: picătura de aur scînteia, solitară, pe un fond de catifea neagră. Idriss nu-și credea ochilor : bulla aurea era, indiscutabil, acolo. Aceeași pe care o văzuse pentru prima oară la gîtul Zett Zobeidei, aceeași pe care o pierduse pe strada aceea deocheată din Marsilia, ovală, ușor bombată în partea de jos, de o strălucire și de o formă atît de încîntătoare încît făcea parcă să dispară totul în jurul ei, simbol al eliberării, antidot al înrobirii prin imagine. Era acolo, atîrnată în spatele acelui simplu geam, și Idriss o privea, sprijinit în formidabilul lui instrument de spart asfaltul. Uitase de tovarășii săi, de șeful șantierului, care începuse să-și piardă răbdarea, de piața Vendôme cu împăratul de

pe coloană. O vedea din nou pe Zett Zobeida dansînd în noapte, cu podoabele ei zornăitoare, cu picătura ei de aur tăcută. Sprijini capătul ciocanului pneumatic pe asfalt și apăsă levierul. Detunătura metalică îi străbătu întregul corp. Un țăcănit brusc, și cuprins parcă de nebunie, însoțea de data asta ropotul de mitralieră cu un țiuit metalic strident. Era un zornăit frenetic, un zgomot asurzitor de castaniete, un dangăt infernal. Stratul de bitum se desprindea fără nici o greutate, ca o piele de șarpe. Idriss începu să înainteze fără să oprească instrumentul. Era uimit văzîndu-l atît de ușor, țopăind pe trotuar. Era dansatoarea lui, partenera lui diabolică, Zett Zobeida metamorfozată într-un robot dezlănțuit.

Dansînd pe loc cu ciocanul pneumatic, nu văzu vitrina magazinului CRISTOBAL & Co despicîndu-se de sus în jos. Nu auzi urletul sirenei de alarmă declanșată de senzorii de vibrație. Ding, ding, ding. Idriss continuă să danseze, cu mintea bîntuită de o nălucire de libelule, de lăcuste și de podoabe zbătîndu-se într-o trepidație înnebunitoare. O dubă a poliției barează strada Castiglione. O alta blochează Rue de la Paix. Din ele țîșnesc polițiști purtînd căști și veste blindate, și se îndreaptă în goană către vitrina, înstelată de crăpături, ce continuă să urle ca un animal rănit. Ținîndu-și în brațe partenera pneumatică, surd și orb, Idriss continuă să danseze în fața picăturii de aur.

POST SCRIPTUM

SAHARA înseamnă mult mai mult decît Sahara. Islamul este de o profunzime insondabilă. Numeroasele mele călătorii în Maghreb și în Orientul apropiat m-au făcut mai ales să îmi dau seama de propria mea ignoranță. Nu aș putea să-i citez decît pe cîțiva dintre toți cei ce m-au ajutat să scriu această carte.

Dominique Champault, care conduce departamentul Africii albe la Muzeul omului și a cărei carte numită *Tabelbala* [1] este un model de monografie etnologică și o sursă inepuizabilă de informații.

Salah Riza, care nu a scris numai *Hegira celor excluși* [2], dar a fost și călăuza mea prin căminele muncitorilor maghrebini din regiunea pariziană.

El Gherbi, care mi-a dezvăluit Marsilia, cea africană.

Și toți cei care, știind mai multe decît mine, au binevoit să-mi răspundă la întrebări: Germaine Tillion, Roger Frison-Roche, Leila Menchari, Claude Blanguernon, Marcel Ichac

1 Editura Centre national de la recherche scientifique. (N. A.).

2 Editura Ken Production. (N. A.).

și Ysabel Saiah, care știe totul despre *Um Kalsum* [3].

Trebuie să salut în mod special memoria colonelului Alexandre Bernard. L-am întîlnit cu puțin înainte să moară, lîngă Bourg-en-Bresse, la ferma în care se retrăsese. În 1920 avea douăzeci și șase de ani și pilotase avionul generalului Laperrine. Evocarea lui Sigisbert de Beaufond — personaj inventat și pe deasupra mitoman, căci se identifică cu Alexandre Bernard — este copiată după povestirea acestuia din urmă, pe care am păstrat-o înregistrată pe bandă. Rezultă că toate detaliile amintite în roman sînt autentice, pînă și mormîntul provizoriu al lui Laperrine săpat în urma lăsată de avion și pe care a fost așezată o roată, ea însăși purtînd șapca generalului... Cînd Sigisbert de Beaufond își arată cicatricile de la încheieturi, mărturii ale tentativei sale de sinucidere, Idriss, evident, nu vede nimic. Aceste cicatrici le-am văzut pe încheieturile lui Bernard.

În sfîrșit, aș vrea să mulțumesc meșterului caligraf Hassan Massudy care mi-a permis să abordez o artă tradițională în care frumusețea se contopește cu adevărul și cu înțelepciunea [4].

M. T.

3 Editura Denoël. (N. A.).

4 *Calligraphie arabe vivante,* editura Flammarion. (N. A.).